Timmel Norbert

Az ASEAN és Kína kapcsolatainak elemzése

GROTIUS E-KÖNYVTÁR / 64
2014

Sorozatszerkesztő
Horváth Jenő

A tanulmány a Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézetében 2014-ben megvédett MA-diplomamunka átdolgozott változata.

Konzulens: Csicsmann László

A kötet szerzői jogvédelem alatt áll. Annak teljes vagy részleges másolása, papír alapú vagy elektronikus felhasználása csak a szerző és a kiadó előzetes írásbeli engedélyével lehetséges.

© Timmel Norber

© www.grotius.hu

Tartalomjegyzék

Bevezetés / 5
1. Az ASEAN története, tagállamai, felépítése, világgazdasági szerepe / 7
    1.1. Az ASEAN tagjainak bemutatása gazdasági, politikai és társadalmi szempontok szerint / 9
    1.2. Az ASEAN szerkezete, működése / 14
    1.3. Az ASEAN világgazdasági helyzetének alakulása / 18
    1.4. A tágabb kooperációk: ASEAN+3, EAS / 25
2. Az ASEAN és Kína / 27
    2.1. A kínai és délkelet-ázsiai kapcsolatok korai története / 27
    2.2. Az ASEAN–Kína kapcsolatok kezdeti kiépülése / 31
    2.3. A kínai gazdasági rendszerváltás hatásai és a modern kínai gazdaság / 33
    2.4. Az ASEAN–Kína kapcsolatok további alakulása / 36
3. A Kína–ASEAN gazdasági kapcsolatok / 38
    3.1. ASEAN–Kína Szabadkereskedelmi Övezet / 39
    3.2. További gazdasági kooperációk és lehetőségek / 43
4. Politikai kooperáció és regionális biztonsági kihívások / 45
    4.1. Biztonságpolitikai helyzet / 46
    4.2. Az ASEAN államok Kína-politikája és a kínai külpolitika / 52
Konklúzió / 55
Hivatkozott irodalom / 57
Mellékletek / 65

Mellékletek jegyzéke

I. Melléklet: A 10 tagú ASEAN 665
II. Melléklet: Délkelet-Ázsia vallási és korábbi gyarmati térképe 65
III. Melléklet: Az ASEAN felépítése a 2008-as okirat alapján 66
IV. Melléklet: Az ASEAN Titkárság 67
V. Melléklet: Az ASEAN országok GDP növekedése (2004-2011) 68
VI. Melléklet: Egy főre jutó GDP az ASEAN-ban 68
VII. Melléklet: Az ASEAN térség népesség növekedési rátája 69
VIII. Melléklet: Az ASEAN népessége 69
IX. Melléklet: Az ASEAN kereskedelmi forgalma 70
X. Melléklet: Az ASEAN külső kereskedelmi mérlegei 71
XI. Melléklet: Az ASEAN legnagyobb kereskedelmi partnerei 72
XII. Melléklet: Az ASEAN főbb exportcikkei 73
XIII. Melléklet: Az ASEAN országokba érkező FDI 74
XIV. Melléklet: '60-as évekbeli kínai propagandaplakát Kína harmadik világbeli ambícióiról 75
XV. Melléklet: FDI rangsor 76
XVI. Melléklet: Kína korfája 77
XVII. Melléklet: Kína valutatartaléka és teljes nettó külföldi kintlévősége 78
XVIII. Melléklet: Kína és az ASEAN kereskedelmének alakulása 1991 és 2000 között 79
XIX. Melléklet: Az ASEAN-nak Kínával szemben fennálló kereskedelmi mérlegének és export-import volumenének alakulása 80
XX. Melléklet: A dél-kínai tengeri határviták 81
XXI. Melléklet: Kőolaj és cseppfolyósított földgáz szállítási útvonalak a Dél-Kínai tengeren 82
XXII. Melléklet: A kizárólagos gazdasági zónák az ENSZ Tengerjogi Egyezménye alapján, és a kínai területi igények 83

Bevezetés

A XXI. század második évtizedére egyértelműen kirajzolódni látszik az a séma, hogy a gazdasági és kereskedelmi kényszerek, valamint a világpolitikai érdekérvényesítés mérethatékonysági logikája tulajdonképpen minden kontinensen – egyelőre különböző fejlettségű és integráltságú – gazdasági vagy gazdasági és politikai szövetségi rendszerekbe, szervezetekbe tereli a nemzetállamokat, és úgy tűnik ez a század a versengő és kooperáló kontinensek korszaka lesz.

Erre a legklasszikusabb és legelőrehaladottabb példa az Európai Unió, de más régiókban is megfigyelhető, hogy az elmúlt egy-két évtizedben vagy aktivizálták a korábban gyakran csak jelképes regionális együttműködési szervezeteket, vagy újakat hoztak létre. Ilyen szervezetek például az Arab-félszigeten az Öböl-menti Együttműködési Tanács (GCC)[1], Dél-Amerikában a MERCOSUR[2] és UNASUR[3] , Észak-Amerikában a NAFTA[4], Afrikában az Afrikai Unió[5], az indiai, közép-ázsiai térségben a SAARC[6], ez a szövetségi-rendszer építési logika látszik kibontakozni az orosz regionális külpolitikában.

Kelet-Ázsiában is új lendületet kapott az elmúlt húsz évben a regionális integráció az ASEAN és az ASEAN+3 formáció keretében; aktuális dolgozatomnak a témája is ez, illetve ezen belül is az ASEAN és Kína kapcsolatának bemutatása és elemzése, melynek Kína méretéből, gazdasági kapacitásából fakadó aszimmetrikus jellege alakította ki a mostani formációt. Kína túl nagy ahhoz az ASEAN számára, hogy egy általános tagként bevegyék, de ahhoz is, hogy tejesen kihagyják az integrációból és a szervezetből, így a „+3" formula része lett Japánnal és Dél-Koreával. A kelet-ázsiai térség gazdasági és világpolitikai szempontból is meghatározó régió már ma is, és ezt a pozícióját várhatóan rövidtávon mindenképpen erősíteni fogja. Ehhez a sikerhez

[1] The Cooperation Council for the Arab States of the Gulf – tagjai: Bahrein, Kuvait, Katar, Egyesült Arab Emírségek, Omán, Szaúd-Arábia.

[2] Southern Common Market – tagjai: Argentína, Brazília. Paraguay, Uruguay, Venezuela.

[3] Union of South American Nations – tagjai: Bolívia, Columbia, Peru, Ecuador, Argentína, Brazília, Paraguay, Uruguay, Venezuela, Chile, Guyana, Suriname, megfigyelők: Mexikó és Panama.

[4] North American Free Trade Agreement – tagjai: USA, Kanada, Mexikó.

[5] African Union- Marokkó kivételével minden afrikai állam tagja.

[6] South Asian Association for Regional Cooperation – tagjai: Afganisztán, Banglades, Bhután, India, Maldív Szigetek, Nepál, Pakisztán, Sri-Lanka.

kétségtelenül hozzájárul a kibontakozó regionális integráció, ugyanakkor ennek is megvannak a maga korlátai; az ASEAN+3 térség politikai, kulturális, nyelvi, etnikai, földrajzi szempontból is igen heterogén, és bizonyos feszültségforrások, például határviták sem tűntek el teljesen – ugyanakkor ez tűnik egyben a legmegfelelőbb platformnak az ilyen ügyek rendezésére. A térség jövője szempontjából tehát kulcsfontosságú Kínának a többi tagállammal való viszonya.

Annyi mindenesetre már elöljáróban elmondható, hogy egy igen speciális, részben egymástól függő, részben egymással versengő dinamikus viszony alakult ki. Kínának döntő szerepe van a régió stabilitásának megőrzésében, valamint érdekében áll, hogy az ASEAN egy jelentős regionális szervezeté nője ki magát, és hogy a saját érdekszférájába tartozzon. Az ASEAN-nak a gyakorlati életképessége szempontjából meg szüksége van nagyhatalmi támogatásra, lehetőleg a mozgástere minél szélesebb körű megtartásával, ezért kezdeményezett olyan biztonságpolitikai és konzultációs fórumokat is melyeken Kína és az USA is részt vesz (Kelet-Ázsia Csúcs[7], ASEAN Regionális Fórum[8]). Ugyanakkor gyakori az a fenntartás is az ASEAN vezetőinek körében, hogy nehogy Kína esetleges gazdasági, kulturális vagy politikai expanziója[9] elnyomja vagy túlzott függőségi helyzetbe terelje az ASEAN államait, ezért az ASEAN+3 szövetség Japánnal és Dél-Koreával kiegészítve az egyensúlyi politika része.

Dolgozatomban bemutatom, hogy a potenciális feszültségforrások ellenére Kína és az ASEAN térség közeledése komoly kölcsönös lehetőségeket nyújthat, mint az már megmutatkozott a 2010. január 1-én életbelépő ASEAN–Kína Szabadkereskedelmi Övezetben (ACFTA[10]), illetve, hogy hogyan befolyásolja az ASEAN fejlődését Kína gazdasági felemelkedése, és hogy a kapcsolatok szorosabbra fűzésével hogyan nő a gazdasági interdependencia a felek közt. Valamint megvizsgálom eme interdependencia aszimmetrikus voltát, és hogy a Szabad Kereskedelmi Övezet bevezetésével növekedett-e Kína gazdasági hegemóniája a térségben.

Munkám során a térség gazdaságával, politikai viszonyaival, történelmével foglalkozó könyveket, elemzéseket, szakcikkeket dolgoztam fel, segítségemre voltak továbbá statisztikai háttéradatokkal szolgáló honlapok, az ASEAN és a többi vonatkozó szervezet honlapjai, valamint hosszabb tanulmányútjaim Kínában, Vietnamban, és a Fülöp-szigeteken.

[7] East Asian Summit.

[8] ASEAN Regional Forum.

[9] LUKÁCS J.: *Kína és az ASEAN kapcsolata – új perspektívák.* In: P. Szabó Sándor (szerk.): *A Sárkány közbelép – Kína nemzetközi kapcsolatai, gazdasága és közigazgatási rendszere a 21. században.* Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2012. 72–75.

[10] ASEAN-China Free Trade Area.

1. Az ASEAN története, tagállamai, felépítése, világgazdasági szerepe

Az 1950-es évek közepére a délkelet-ázsiai dekolonizációs folyamat első hulláma nagyjából lezajlott,[11] és az újonnan létrejövő államok – jellemzően új, mesterséges gyarmati határokkal – azonnal a hidegháborús bipoláris logika és a régión belüli etnikai feszültségek és területi viták által meghatározott politikai keretek közé kerültek. A ’60-as évek elejére komoly diplomáciai feszültségek az újonnan létrejövő Malajzia és a Fülöp-szigetek között, Malajzia és Indonézia között kisebb katonai konfliktusok is kialakultak, Thaiföldnek területi vitái voltak tulajdonképpen az összes keleti és déli szomszédjával, Vietnamban és Mianmarban polgárháborús állapotok voltak, tehát alapvetően az egész régió instabil volt.[12]

Mindemellett eddigre a térség államai egyre fenyegetőbbnek érezték Kínából a maoizmus esetleges terjedését vagy egy konkrét expanziót, vagy Vietnamon keresztül a szovjet érdekszféra térnyerését, az USA viszont ebben a térségben határozottan elutasította, hogy egy tőle független védelmi, politikai, vagy gazdasági integrációs folyamat induljon meg, így az önálló szerveződésekre tett kísérletek sokáig eredménytelennek bizonyultak.

A külső, nagyhatalmi kezdeményezésre történő tömbalakítási kísérletek (mint a meglehetősen sikertelennek mondható[13] SEATO[14]) viszont nem találtak túl lelkes fogadtatásra a gyarmati sorból frissen felszabadult délkelet-ázsiai országok körében (Sukarno is az újragyarmatosítás formáit látta bennük[15]), és az is hamar egyértelművé vált, hogy a térség akkor nem lép az európaihoz hasonló integráció útjára sem.

Ugyanakkor a potenciális kommunista fenyegetés (Mao a délkelet-ázsiai térséget tartotta elsőszámú célpontnak a forradalom exportjára) és a térség instabilitása

[11] CHRISTIE, C. J.: A *Modern History of Southeast Asia – Decolonization, Nationalism and Separatism*, 2000. I.B. Tauris & Co. ltd., London, 2000.

[12] TAVARES, R.: *Regional Security – The capacity of international organizations.* Routledge, London, 2010. 83.

[13] SCHMIDT P.: *A Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége – Egy kevésbé közismert integráció története.* OSZK – Magyar Elektronikus Könyvtár, 2005. 11.

[14] Southeast Asia Treaty Organisation – 1954-től 1977-ig létezett, tagjai voltak: USA, Nagy-Britannia, Franciaország, Ausztrália, Új-Zéland, Pakisztán, Tahiföld, Fülöp-szigetek.

[15] AREETHAMSIRIKUL, S.: *The impact of ASEAN enlargement on economic integration: successes and impediments under ASEAN political institution.* 2008. The University of Wisconsin – Madison, 2008. 46.

lépéskényszert eredményezett. 1967. augusztus 5-én Bangkokban tárgyalóasztalhoz ült Thaiföld, Indonézia, Malajzia, Szingapúr, és a Fülöp-szigetek vezetése, és azt belátva, hogy ha nem akarnak Vietnam sorsára jutni, vagy olyan szoros amerikai függőségbe kerülni, mint Japán, akkor a konfliktusaikat le kell zárni, a térséget stabilizálni kell, a szegénységet és éhezést fel kell számolni, és aláírták a Bangkoki Nyilatkozatot[16], mellyel megalakult az ASEAN (Association of South-East Asian Nations).

A dokumentumban deklarált célok: szolidaritás és együttműködés a gazdasági, kulturális, szociális fejlődés érdekében, a regionális béke és stabilitás fenntartása, tudományos és technikai együttműködés, a kereskedelem és az ipar fejlesztése, a versenyképesség javítása. Látható tehát, hogy ebben a szakaszban ez egy kormányközi együttműködés, nincs szó politikai unióról, és még szupranacionális elemek, székhely vagy közös intézmények sincsenek a szervezetben. Viszont rögzítik, hogy más államok is csatlakozhatnak a jövőben, ha elfogadják a szervezet céljait.[17]

Ezután majdnem egy évtizedig kívülről semmi olyan érdemi aktivitás nem látszott a szervezet részéről, ami bármilyen integrációs formába történő előrelépés felé mutatott volna, de ez az időszak sem mondható eredménytelennek; a korábbi feszültségekkel teli, néha háborús, polgárháborús állapotokból sikerült rendezni a kapcsolatokat, stabilizálni a helyzetet és békét teremteni, leszerelni a különböző korábban támogatott gerillacsoportokat, és egy nyugodtabb alapot teremteni a későbbi fejlődéshez.[18]

1976-ban a tagállamok aláírták a Délkelet-Ázsiai Barátsági és Együttműködési Szerződést[19] és az ASEAN Egyetértés Nyilatkozatot,[20] ezzel a szervezet túllépett a jelképesség szintjén, és jelezte, hogy tartós szövetségről van szó. Az 1980–1990-es évek alapvetően a bővítésről szólt az ASEAN számára: 1984-ben Brunei csatlakozott a szervezethez, a gazdaságin túl a politikai jelentősége is nagy; korábban Indonézia és a Fülöp-szigetek annektációs kísérlete miatt sokáig igen hűvös maradt a viszony Brunei és az ASEAN között, így a csatlakozás megmutatta, hogy az ASEAN-nak nincsenek elnyomó szándékai. Majd a korábbi háborús, polgárháborús állapotokból rendeződve 1995-ben Vietnam, 1997-ben Laosz, 1999-ben Kambodzsa és Mianmar csatlakozására került sor.[21] (2002-ben meg Kelet-Timor kapott megfigyelői státuszt). A még kommunista vezetésű Vietnam csatlakozása megmutatta, hogy a csatlakozási

[16] ASEAN.org. The Bangkok Daclaration/ASEAN Declaration. In: http://www.asean.org/news/item/the-asean-declaration-bangkok-declaration

[17] SCHMIDT 2005: 15.

[18] LUKÁCS J.: *Integrációs kísérlet Délkelet-Ázsiában.* 2010. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 2010. 35.

[19] ASEAN.org. Treaty of Amity and Cooperation in Shoutheast Asia. In: http://www.asean.org/news/item/treaty-of-amity-and-cooperation-in-southeast-asia-indonesia-24-february-1976-3

[20] ASEAN.org. Declaration of ASEAN Concord II. In: http://www.asean.org/news/item/declaration-of-asean-concord-ii-bali-concord-ii

[21] KELING, M. F. – SOM, H. M. – SALUDIN, M. N. – SHUIB, M. S. – AJIS, M. N.: *The development of ASEAN from historical approach.* Asian Social Science, Canadian Center of Science and Education, 2011. 172.

feltételeken túl (az 1976-os szerződések tartalmazták) nem állít a szervezet egyéb ideológiai feltételeket a tagjelöltek elé. Ezzel az ASEAN egy 4,44 millió km²-t lefedő és 592 millió lakost[22] magába foglaló szervezet lett. [A 10 tagú ASEAN térképe az *I. Mellékletben*.]

Valamint a bővítésen túl az 1980-as évek közepétől egyre inkább világossá vált, hogy a korábban inkább fenyegetőnek, mint kívánatosnak tűnő szabad piac és gazdasági kooperáció terén is előrelépés szükséges, hogy a szervezet ne essen szét az új, multipoláris világgazdasági és politikai rendszerben.[23] Ezt leginkább Szingapúr támogatta; megkezdődtek a folyamatos egyeztetések, de egy közösségi vámrendszer kialakítása igen lassan haladt, főleg, hogy alapvetően eltérő fejlettségű és gazdasági szerkezetű országokról van szó.

1.1. Az ASEAN tagjainak bemutatása gazdasági, politikai és társadalmi szempontok szerint[24]

Gazdasági szempontok szerint határozottan el lehet különíteni a fejlettebb tagállamok egy csoportját, melyek ugyanakkor a fejlettségük jelenlegi stádiumában jelentős kihívásokkal is néznek szembe, valamint a még fejletlenebb tagállamokat, melyeknél meg kell vizsgálni fejlődési potenciáljukat, a fejleszthető területeket, a gyengeségeket, melyek eddig visszahúzták őket, valamint azt, hogy az eddigi gazdasági kooperáció mennyiben csökkentette a gazdasági különbségeket a különböző gazdaságok között. A gazdasággal szoros kölcsönhatásban áll az adott ország politikai rendszere, a stabilitás és a jogbiztonság – ennek különösen érzékeny indikátora a külföldi befektetések mennyisége – valamint a demográfiai adatok, a társadalom korfája, általános szakképzettségi szintje, nyelvtudása.

Az öt alapító tagállam még ma is a fejlettebbek csoportját alkotják az ASEAN-on belül, de már megfigyelhető egy megindult átrendeződés ezen a téren is. Például **Indonézia** évtizedekig a térség egyik gazdasági – és politikai – húzóállamának számított (Szingapúr mellett). A nagyjából 240 milliós, többségében muszlim lakosú, Indonézia, az évente átlagosan 1,5%-os népességnövekedéssel az ASEAN legnépesebb országa, de a valamelyest mindig is fennálló, a szervezeten belüli vezető szerepre törekvése, mely kisebb dolgokban megmutatkozott, például, hogy az ASEAN székhelye Jakartába került, eddig kellően visszafogott volt ahhoz, hogy ne okozzon zavart a tagállamok között. Ugyanakkor a korábbi gyors ütemű felemelkedést segítő olajkészletek fogyóban vannak, 2008-ban Indonézia kőolaj importőrré vált, így elkényszerült hagyni az OPEC-et is. A 2000-es évek óta lassan, de csökkenő munkanélküliségi rátája még mindig a legmagasabb a „fejlettebb" 5 alapító tagállam között, (a többi tagállam munkanélküliségi adatai terén még az ASEAN forrásai is hiányosak). Ezeken kívül igen általános a hivatali korrupció, a képzett munkaerő kivándorlása, a '90-es évek vége

[22] ASEAN Community in Figures 2011. ASEAN Secretariat, Jakarta, 2012.

[23] LI K. J.: *A Harmadik Világból az elsőbe – Szingapúr és Ázsia gazdasági fellendülése.* MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest, 2000. 249–258.

[24] A fejezet gazdasági és demográfiai adatai az ASEAN Statistical Yearbook 2012. alapján.

óta fokozatos a tőkekiáramlás, és a városok infrastruktúrája is erősen fejlesztésre szorul; így kiemelt fontosságú itt például a vízgazdálkodás.

Mindemellett Indonéziának még vannak földgázkészletei, a kereskedelmi mérlege is tartósan pozitív, és a 2004 és 2012 közötti időszakban sem ment az átlagos éves GDP növekedés (5,8%) az ASEAN átlaga alá; mégis Indonézia egyre inkább rászorul, hogy az ASEAN-on keresztül érvényesüljön, váljon komolyabb politikai tényezővé, és hogy kereskedelme minél nagyobb teret kapjon az ASEAN+3-ban.

Érdekes, hogy Indonéziával szinte minden szempontból kontrasztba állítható az ASEAN másik gazdasági és politikai motorja, a szervezeti reformok eddigi fő előmozdítója: **Szingapúr.** Az ötmilliós, szekuláris vezetésű, multikulturális kis városállam Brunei után a második legkisebb a szervezetben, szintén dinamikus fejlődésen ment keresztül a XX. század második felében. Viszont Indonéziával ellentétben nem a nyersanyag kitermelésen alapult, hanem azon hogy Szingapúr viszonylag hamar pénzügyi, kereskedelmi és szolgáltatóipari központtá tudott válni, valamint hogy fontos gazdasági közvetítő szerepe van a nyugati és az ázsiai piacok között.[25] Nagy tőkevonzó képességű ország, igen fejlett infrastruktúrával és technológiai színvonallal, magasan képzett saját és betelepülő munkaerővel bír.

A kereskedelem és bankszektor jelentette itt korábban a húzóágazatokat – ez még most is így van – de ezekhez olyan új csúcstechnológiás iparágak fejlődtek fel, mint a biotechnológia, gyógyszeripari kutatások, vagy a nanotechnológia. A kutatás és fejlesztésre szánt pénzek 2011-ben a GDP 2,3%-a volt,[26] 2015-re ezt fokozatosan emelik 3,5%-ra, ami világviszonylatban is kiemelkedő. Így tehát érthető, hogy Szingapúr vezető pozíciója a térség integrációjában a jövőbe is biztosított. Ugyanakkor az európaival vetekedő átlagos életszínvonal és gazdasági mutatók ne tévesszenek meg minket; az emberek szabadságjogai terén, mely igen szigorú és olykor meglepő szabályokkal van korlátozva, vagy a politikai élet terén, melyet egy domináns párt határoz meg az 1950-es évek óta, Szingapúr is igen „ázsiai" jelleget ölt.

A fejlettebb ASEAN országok közé szokták még sorolni Bruneit, Malajziát és Thaiföldet és a Fülöp-szigeteket. **Malajzia** gazdasági fejlődése sokban hasonlít Indonéziáéhoz; a XX. században gyors fejlődés jellemezte, mely alapvetően a kőolaj és földgáz kitermelésen alapult, mára azonban a csökkenő olajkészletek és növekvő szükségletek miatt az olajkitermelés egyre költségesebb, ugyanakkor a régióban még Malajzia a legnagyobb földgázexportőr.[27] Ugyanakkor potenciális energiahordozó exportőrként hamarosan trónkövetelőként léphet fel Mianmar (1989 előtt korábban Burma), ahol az elmúlt években jelentős mennyiségű földgázkészletek kerültek

[25] LUKÁCS 2010: 104.

[26] Xianhua News Businsess, Singapore spent 2.3% of GDP on research and development in 2011. In: http://news.xinhuanet.com/english/business/2012-12/14/c_132041523.htm

[27] US. Energy Information Administration – Malaysia. In: http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=my

feltérképezésre, melyek kitermelésével kapcsolatban már tárgyalások folynak a legnagyobb nemzetközi kitermelő cégekkel.[28]

Ugyanakkor, amíg Mianmarnak ez még csak egy távlati lehetőség, gazdasága a 2000-es évektől a romokból épül újjá (a 2000-es évek közepe óta tartósan 10% feletti GDP növekedéssel, de ez persze egy nagyon relatív mutató), Malajzia az eddigi olajbevételekből már magas színvonalú infrastruktúrát fejlesztett ki, különösen a fővárosban és az országos vasúthálózat terén, és az elmúlt 10 évben az éves GDP növekedés átlagosan 7% körüli volt. Továbbá Malajzia geopolitikailag igen fontos nemzetközi hajózási útvonalak mentén fekszik, jó befektetési potenciállal bírna; viszont mivel 29 milliós ország csökkenő növekedési rátával a kevésbé sűrűn lakottak közé tartozik, magasabb a vidéki lakosság aránya, és aránylag magasak a munkaerőköltségek, a beérkező küldi töke beruházások (FDI) terén messze lemarad a szomszédos Szingapúr mögött. A maláj gazdaság sérülékenységét leginkább az adja, hogy relatíve diverzifikálatlan, az állami bevételek és a gazdaság teljesítményének nagy részét a Petronas állami tulajdonú kőolaj és földgáz kitermelő óriáscég adja.

Thaiföldnek Malajziához hasonló a politikai rendszere és az etnikai heterogenitása, nagyszámú indonéz, filippin, és kínai lakossággal, de Thaiföldnek kétszer annyi a teljes lakossága és diverzifikáltabb a gazdasága; híres a turizmusról – hagyományos és gyógyászati – de az egyik legfontosabb ágazata a mezőgazdaság, az elmúlt 50 évben a mezőgazdaság termelékenysége hatalmas ütemben nőtt, legfontosabb terményei a rizs és más helyi gabonafélék, Thaiföld így a régió legfontosabb mezőgazdasági exportőre lett.[29]

Gazdaságszerkezet tarén mégis talán a **Brunei Szultanátus** az, amelyik Malajziánál és Indonéziánál is jobban függött és függ az energiahordozók legfőképpen a kőolaj kitermelésétől, bár esetében még nem mutatkozik a készletek kiapadása (2010-ben kb. 8 milliárd USD értékű volt Brunei kőolaj exportja).[30] A félmilliós kis ország igazi olaj-szultanátus, az egy főre jutó éves GDP 2012-ben több mint 41.120 USD volt,[31] így a régióban egyedülálló szociális rendszert –egészségügy, oktatás, nyugdíj – tudott kiépíteni, és az ASEAN régió egyik legfontosabb befektetője, tőke-exportőre lett, ugyanakkor ez stabilizálja az abszolút monarchia rendszerét.

Amíg Brunei a régió egyik legfontosabb tőke exportőre, a **Fülöp-szigetek** a legnagyobb munkaerő-exportőr (és a migráns munkavállalók jogainak szószólója a szervezetben). Az ország infrastruktúrája, a városok közötti – és Manila kivételével a városokon belüli – úthálózat és tömegközlekedés is igen kezdetleges, vagy egyáltalán nincs, csak úgy, mint az egészségügy vagy a vízellátás. A bérszínvonal alacsony,

[28] Bloomberg.com, Myanmar as Economic Miracle. In: http://www.bloomberg.com/news/2013-06-06/myanmar-as-economic-miracle-hinges-on-natural-gas-bounty-energy.html

[29] Developmentprogress.org, Thailand's story – Thailand's progress in agriculture. In: http://www.developmentprogress.org/sites/developmentprogress.org/files/thailand_agriculture.pdf

[30] IndexMundi.com, Brunei Oil Exports. In: http://www.indexmundi.com/brunei/oil_exports.html

[31] The World Bank Data – GDP per capita. In: http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD

viszont az oktatás aránylag jó – a felsőoktatásban szinte mindenhol az angol a tanítási nyelv – habár még így sem olyan, mint a térség legfejlettebb államaiban, mégis a fenti tényezők eredménye az, hogy legalább 2-3 nyelven beszélő olcsó munkaerő áramlik ki folyamatosan főleg az ASEAN térségbe, és az Arab-félsziget gazdagabb államaiba. Ezt kormány néha meglepően szigorú kiutazási engedélyekkel próbálja szabályozni. A térség államai közül tehát itt jelenti a legnagyobb gazdasági tételt a külföldi diaszpóra hazautalt tőkéje.

Egy igen különleges fejlődési utat járt be **Vietnam,** mely az 1990-es évekig a térség legszegényebb államaival „fejlődött" vagyis inkább vergődött együtt – a függetlenségi, majd az USA ellen vívott háború óriási pusztítást vitt végbe a fizikális javak és az emberállomány terén is, a vegyi fegyverek, mérgezések hatásai még évtizedekig nem múltak el nyomtalanul – mára viszont gyors ütemben kezdett felzárkózni a fejlettebb államokhoz. Az ország legújabb kori fejlődését gyakran szokták összehasonlítani a környező országokéval, de a néhány évtizeddel ezelőtti Kínáéval is; az újjáépítés kezdeti időszaka után a '90-es évek közepétől fokozatosan itt is megtörtént a gazdasági rendszerváltás, de megmaradt a központosított egypártrendszer. A városok és az infrastruktúra is nagyjából megegyezik 20 évvel ezelőtti Kínáéval, és az elmúlt 10 évben a GDP átlagos éves növekedése tartósan 6-8% fölött volt, és a 2008-09-es gazdasági válság alatt sem csökkent 5% alá. Tehát egy gyorsan fejlődő, de nyitott gazdaságról van szó, a teljes éves GDP-jük a 2000-es évektől a második legnagyobb az ASEAN régióban, ugyanakkor az egy főre jutó GDP csak 1800 USD körül van, de ez is növekvő trendet mutat.[32]

A ma kb. 90 milliós Vietnam lakossága – mely így a harmadik legnépesebb ország a régióban – igen nagy ütemben nő, és az évtized végére várhatóan átlépi a 100 milliót, és a Fülöp szigetekhez hasonlóan ige nagyarányú a külföldi diaszpórák aránya, és jelentős a általuk hazautalt tőkemennyiség. Amiben inkább hasonlít az ország Szingapúrhoz – vagy Kínához – szemen a régió sok más országával, hogy itt is a fejlődés alapja ma a jelentős Vietnamba irányuló külföldi tőkeberuházás, többségében a feldolgozóiparba, melynek forrása főleg Japán, Tajvan, Szingapúr, és Dél-Korea,[33] és nem az ásványkincsek, vagy nyersanyag kitermelés. Ezt a tőkevonzó képességet nagyrészt annak köszönheti, hogy nagy mennyiségben áll rendelkezésre a viszonylag olcsó és képzett fegyelmezett, jellemzően angolul jól beszélő fiatal munkaerő, és az ország folyamatosan iparosítás, fejlesztés alatt van, ugyanakkor gyengíti ezt a képességét az ország politikai és jogrendszere, a bonyolult bürokrácia, a térségben szinte szokásosnak mondható korrupció, és ez egyre inkább gátját fogja jelenteni a fejlődésnek.

A térség szegényebb államaiban nagyjából közös, a politikai vagy jogi biztonság hiánya, hogy a nem túl távoli múltban lezajló háborúkból, polgárháborúkból épülnek fokozatosan újjá, és hogy azért mindnek van valami olyan erőforrása, vagy komparatív előnye mely esélyt jelenthez a felzárkózásra. Mianmarban a '60-as évek

[32] The World Bank Data – GDP per capita. In: http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD

[33] Foreign Investment Agency, FDI in Vietnam. In: www.vietnam-report.com/wp-content/plugins/download-monitor/download.php?id=318

óta meglévő, szigorú, a világtól elzárkózó diktatúra kb. 2008 óta nagyon lassan, de enyhülni látszik; a helyzetet nem teszi egyszerűbbé az ország etnikai és nyelvi heterogenitása: több mint 130 népcsoport él Mianmarban, a lakosság többsége (68%-a) burmai/"bumar", de figyelemre méltó a kínai lakosság aránya is.[34] Azóta viszont igen mélyről indulva, de évi 10% fölötti GDP növekedéssel fejlődik a gazdaságuk, és a már fentebb említett komoly földgázkészletek mellett a turizmus is egy ígéretes iparág lehet az országban, mindez persze a politikai nyitáson és stabilitáson fog múlni.

Kambodzsát is évtizedekig háborúk, dekolonizációs és polgárháborúk sújtották a XX. század második felében – még az átterjedt vietnami háború is érintette – csak úgy, mint **Laoszt,** így ez az ASEAN két legszegényebb állama, az egy főre jutó GDP Kambodzsában 1000, Laoszban 1400 USD körül van.[35] A '90-es évek után mindkét országban gyors népességnövekedés indult be, Kambodzsa lakossága ma 15millió, Laosz 6,5millió körül van, de ez még mindkettő elég alacsony népsűrűséget jelent. Mindkét ország ipara fejletlen, szinte elhanyagolható, infrastruktúráik kezdetlegesek, a külföldi tőkeberuházások aránya minimális, és a lakosság többsége mezőgazdaságból él. Ugyanakkor Laosz pont az éghajlatából, és az régi típusú ipar hiánya miatt érintetlen természeti kincseiből húzhat hasznot a XXI. században; a jó az éghajlata, csapadékmennyisége, a rizsnemesítés egyik központjává tette, valamint egyre népszerűbb a természetjáró turisták körében. Jelenlegi energiagazdálkodása is igen fenntartható pályán van, az egyébként érthetően alacsony szintű energiaszükségletét szinte teljesen megújuló forrásokból, nagyrészt vízerőművekből fedezi.[36] A mezőgazdaságon túl Kambodzsa gazdasága is leginkább az Angkorba valamint Koh Rong és Sihanoukville tengerpartjaira irányuló turizmusra épül, ugyanakkor az elmúlt években kitermelhető olajkészletekre leltek az ország területén, ám a kereskedelmi mennyiségű kitermelés, és az ebből várható gazdasági fellendülés csak lassan fog beindulni.[37]

Egy speciális esetként érdemes megjegyezni itt, az ASEAN-ban jelenleg megfigyelői státuszban jelenlévő **Kelet-Timort,** mely 2002-ben vált függetlenné Indonéziától, és így vált ki a szervezetből, majd hosszas diplomáciai bonyodalmak után megfigyelői státuszt kapott ott. A probléma ott volt, hogy a régió legújabb államát a többi ország nem szívesen ismerte el a többi ország, (mint már szó volt róla, ez etnikailag, vallásilag igen heterogén térség hol folyamatos veszélyt jelentenek a stabilitásra a különféle szeparatista mozgalmak, és egy-egy ilyen függetlenedés láncreakciót, és káoszt indíthat el). Maga az ASEAN létrejöttének egyik fő gondolati eleme – és bizonyos szempontból a további szervezeti mélyítés és integráció gátja – a tagállami szuverenitás és integritás fontossága, ebből egyrészt fakad a szupranacionalitás és

[34] Oxford Burma Alliance, Ethnic Nationalities of Burma. In: http://www.oxfordburmaalliance.org/ethnic-groups.html

[35] The World Bank Data – GDP per capita. In: http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD

[36] ASEAN Development Bank, Energy Sector in the Lao People's Democratic Republic. In: http://www.oecd.org/countries/laopeoplesdemocraticrepublic/47180387.pdf

[37] The Wall Street Journal, Cambodia Aims for Offshore Production Next Year. In: http://online.wsj.com/news/articles/SB10000872396390443507204578020023711640726

egy esetleges politikai unióvá való elmozdulás, másrészt meg a szeparatizmus elfogadhatatlansága. Amikor már biztosnak látszott Kelet-Timor de facto függetlensége, a teljes ASEAN+3 még a diplomáciai kapcsolatok felvétele előtt kijelentette, hogy ez volt az utolsó ilyen függetlenedés, amit még tolerálnak –lévén, hogy a legtöbbjüknek vannak hasonló kényes területeik.

Az egyébként sem gazdag kis területet a függetlenség kivívásával járó pusztítás teljesen romba döntötte, és a stabilitás azóta sem állt helyre teljesen. Az országnak érdemi ipara, infrastruktúrája, ásványkincsei tulajdonképpen nincsenek, egyelőre nem lehet belátni, hogy mi hozná el Kelet-Timorba a fejlődést, mindenesetre ha valaha teljes jogú tagja lesz a szervezetnek, az inkább szimbolikus, politikai döntés lesz, mintsem kölcsönös gazdasági érdek.

1.2.Az ASEAN szerkezete, működése

Az ASEAN megalakulása után az egyik legfontosabb elv, amit leszögeztek a tagállamok, az egymás belügyeinek és szuverenitásának tiszteletben tartása, és az egyhangú döntések rendszere.[38] Így a döntések a többségi szavazás helyett egy alkufolyamatot jelentenek, amelynél a végeredménnyel többé-kevésbé minden fél egyetért – itt persze az erősebb államok nyomásgyakorlói helyzetbe is kerülhetnek.[39] Az alapításkor a szervezet elég kezdetleges formát öltött, a belső működése lassú volt és instabil, csak néhány új együttműködési platform alakult, például. az évente tanácskozó Külügyminiszterek értekezlete, a napi ügyeket ellátni hivatott Állandó Bizottság, néhány állandó és eseti bizottság, és a helyi képviseletekként szolgáló Nemzeti Titkárságok.

Az 1976-os Bali Konkordátum részeként döntés született a szervezet fejlesztéséről, jogi személlyé vált a szervezet, létrehozták az Állandó Titkárságot, mint már egy valódi nemzetközi szervezet egész tevékenységének koordinálására, az együttműködés hatékonyságának elősegítésére (habár eleinte ez kevés konkrét változást hozott).[40] Valamint felavatták ezután az ASEAN székházát Jakartában.

Az 1980-as években nem történtek szerkezeti reformok, de a ’90-es évek bővítéssorozata szükségessé tette a további fejlesztéseket. 2003-ban a Bali ASEAN csúcstalálkozón 10 tagállam aláírta a II. Bali Konkordátumot, mely meghatározza az ASEAN közösség további integrációjának alapjait.[41] A közösség 3 pillérre fog épülni a szerződés szerint: biztonságpolitikai, gazdasági, valamint társadalmi és kulturális együttműködésre. Ezek egymást kiegészítő, és egymáshoz kapcsolódó területek; a politikai és gazdasági együttműködés a regionális stabilitást záloga. A kulturális

[38] HERNÁDI A.: *Kína nemzetközi kapcsolatai.* In: A változó Kína. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2009. 197.

[39] BARBI B.: *Az ASEAN (A Délkelet-ázsiai Nemzetek Szervezetéről).* Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1982. 18–23.

[40] BARBI 1982: 21.

[41] ASEAN.org. News, Declaration of ASEAN Concord II. In: http://www.asean.org/news/asean-statement-communiques/item/declaration-of-asean-concord-ii-bali-concord-ii-3

együttműködés egy közös délkelet-ázsiai identitáserősítésben segíthet – ez különösen fontos, mivel Európával ellentétben, ahol a latin-keresztény kultúrkör, a földrajzi egységesség létrehozott egy közös európai kulturális alapot, európai identitást, az igen heterogén és korábban elszigetelt délkelet-ázsiai még most kell létrehozni/megerősíteni egy ilyen regionális identitást.

AZ ASEAN Biztonsági Közösség (ASC)

Célja a regionális béke és stabilitás fenntartása, illetve a térség megfelelő békés beillesztése a világpolitikai rendszerbe. Ez a közösség nem csak a hagyományos értelemben vett katonai biztonságra és konfliktusokra vonatkozik, minden egyéb részterületre kiterjed, de a kiemelt területek között említik a közös normák kialakítását, a konfliktus megelőzést, a konfliktusok hatékony kezelését, és a konfliktusok utáni rendezéseket, békefenntartást „peace building". [42]

Az ASEAN fő biztonságpolitikai platformja az 1994-ben alapított ASEAN Regionális Fórum (ARF)[43] melynek jelenleg 27 tagja van,[44] tehát túlmutat a szűken vett regionális kereteken, és bevonja a párbeszédbe a régió helyzetére potenciálisan nagyobb hatással lévő országokat. Az ARF lett tehát az egyik legfontosabb fórum a térséggel kapcsolatos nemzetközi viták, katonai és biztonságpolitikai kérdések békés rendezésének platformja.[45] Ahogy az ARF 2014-es tervezett programlistáján, időbeosztásán is látszik, idén is rendszeresek lesznek a különböző védelmi minisztériumok közötti munkacsoportok tanácskozásai a legkülönfélébb témákban; humanitárius ügyek, közös információs technológiák, békefenntartói gyakorlatok, védelmi-ipari együttműködések, katasztrófavédelem stb.[46]

Az ASEAN Gazdasági Közösség (AEC)

A szerződés szerint a kitűzött cél, hogy 2020-ra egy stabil, versenyképes és egységes gazdaságot alkosson az ASEAN térség ahol megvalósul a tőke, a beruházások, a javak és szolgáltatások szabad mozgása – ugyanakkor nem említi még a polgárok szabad mozgását. A tagállamok célja a gazdasági különbségek csökkentése, gazdaságaik integrációjának fokozatos mélyítése, az együttműködési területek folyamatos bővítése,[47] valamint, hogy az így több mint félmilliárdos közös piac megtartsa versenyképességét és külföldi tőkevonzó képességét, növelje a beruházásokat, nagy

[42] Uo.

[43] ASEAN Regional Forum. In. http://aseanregionalforum.asean.org/about.html

[44] A 10 tagú ASEAN-on kívül tagok még: Kelet-Timor, Pápua Új-Guinea, Kína, Japán, Dél-Korea, Ausztrália, India, Új-Zéland, Oroszország, USA, Banglades, Kanada, Mongólia, Észak-Korea, Pakisztán, Sri-Lanka, EU.

[45] LEIFER, M.: *Dictionary of the modern politics of South-East Asia.* Routledge, London, 2001. 61.

[46] ARF Calendar 2014. In: http://aseanregionalforum.asean.org/events/629.html

[47] ASEAN.org, News, Declaration of ASEAN Concord II. In: http://www.asean.org/news/asean-statement-communiques/item/declaration-of-asean-concord-ii-bali-concord-ii-3

versenyt jelent ezen a téren Kína, mely tartósan a legnagyobb FDI célállomás (az elmúlt években 100 és 120 milliárd USD között mozgott ennek összege).[48]

A gazdasági közösség egyik legfontosabb eleme az ASEAN Szabadkereskedelmi Övezet (ASEAN Free Trade Area –AFTA), melynek célja a fent említett áruk szabad mozgásának elősegítése, a bürokratikus akadályok megszűntetése. Az AFTA későbbi létrehozásáról 1992-ben döntöttek az akkori ASEAN tagok, tehát az öt alapító tag és Brunei. A megállapodás a belső, egymás közti kereskedelem liberalizálására irányul, nem érinti az egyes országok külső országokkal folytatott kereskedelmének export-import szabályozásait.[49] A szabadkereskedelmi övezetet úgy tervezték létrehozni, hogy ahhoz ne tartozzon semmi külön felsőbb végrehajtó szerv, intézmény vagy bíróság, ami csorbíthatná a felek szuverenitását.

Az övezetben így nem egy csapásra szüntették meg a vámokat, a felek először vállalták, hogy a termékek döntő többségét illetően (kb. a kereskedelmi termékek 99%-a) 0 és 5% közé csökkentik a vámokat, ez vonatkozik a később csatlakozott országokra is, de ennek végrehajtására még további haladékot kaptak.[50] 2003-ban írták alá a közös preferenciális vámrendszerről szóló megállapodást és hozták ténylegesen létre az AFTA-t,[51] és már ekkor a termékek több mint 60%-ára eltörölték a vámot.

Voltak tehát kivételek, melyek egyelőre nem kerültek fel preferenciális vámtételek listájára (Common Effective Preferential Tariff – Inclusion List[52]) ezek jellemzően mezőgazdasági termékek pl. rizs, ugyanakkor a tervek alapján 2010 és 2018 között minden ASEAN tagnak, minden termékre vonatkozóan el kell törölni a belső importvámokat és a nem vám jellegű akadályokat.[53]

ASEAN Társadalmi – Kulturális Közösség (ASCC)

Mint azt említettem kulturálisan, vallásilag ige heterogén társadalmak alakultak ki a régióban, gyakran egymástól elszigetelt fejlődéssel, történelemmel. A nagy keleti filozófiák, vallások; buddhizmus, taoizmus, hinduizmus, konfucianizmus, a nyugati vallások; kereszténység, iszlám, és a nyugati gyarmatosítás hatása nem egyformán érintette a különböző országokat, területeket, szigeteket (2. ábra). Ez gyakran országokon belüli feszültségeket is szül, például a társadalmilag aránylag még

[48] Reuters, China 2012 FDI suffers first annual fall in three years. In: http://uk.reuters.com/article/2013/01/16/uk-china-economy-fdi-idUKBRE90F06G20130116

[49] HERENCSÁR L. – SCHOTTNER K. – VASALI Z.*: Bevezetés a nemzetközi intézmények és szervezetek világába.* L'Harmattan, Budapest, 2006. 78.

[50] ASEAN Free Trade Area. In: http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/category/asean-free-trade-area-afta-council

[51] BENCZES I. Zs.: *Távol-keleti gazdaságok: az újonnan iparosodott államok és az ASEAN.* In: Erőközpontok és régiók a 21. század világgazdaságában. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010. 306.

[52] ASEAN Free Trade Area. In: http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/category/asean-free-trade-area-afta-council

[53] ASEAN Free Trade Area – Update. In. http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/item/asean-free-trade-area-afta-an-update

homogénebb többségében katolikus vallású Fülöp-szigeteken a Malajziához és Indonéziához közeli Mindanaoi Muszlim Autonóm Régióban is gyakran a fegyveres konfliktusokig is fajulhatnak a szeparatista törekvések. (Kb. egy éve, amikor azon a környéken jártam is ez volt a helyzet.) [A *II. Mellékletben* látható Délkelet-Ázsia vallási és korábbi gyarmati térképe.]

A kulturális pillérnek tehát a célja, hogy a meglévő identitásokkal párhuzamosan létrehozzon / megerősítsen egy olyan délkelet-ázsiai identitást mely stabilizáló hatással lehetne a régióra, enyhítené a szeparatista törekvéseket. Ennek érdekében különböző interkulturális programokat, nemzetközi filmfesztiválokat szerveznek, 1995-ben létrehozták az ASEAN Egyetemközi Hálózatot (ASEAN University Network), melynek 2013-ra 30 egyetem lett tagja a régióból, és amelynek célja a több ASEAN ország megismertetése a diákokkal, ennek érdekében pl. cserediákprogramokat, és külföldi ösztöndíjakat nyújt a hálózat.[54]

Az ASEAN szervezeti felépítése

Ahogy az a regionális integrációknál történni szokott, minden integrációs mélyítés szükségszerűen továbbiakhoz vezet, így a délkelet-ázsiai integrációs is folytatódott a 2000-es években is. Az ASEAN szerkezete folyamatos alakítás alatt van, de mostani állapota alapvetően a 2005-től kidolgozás alá kerülő és 2008-ban elfogadott ASEAN Kartára (The ASEAN Charter) épül.[55] [A *III. és IV. Mellékletben* látható az új szervezeti felépítés.]

Az ASEAN legfontosabb politikai döntéshozó szerve az állam és kormányfői csúcstalálkozó, amely 2010-től évente kétszer kerül megtartásra a soros elnökség helyszínén, az első csak a 10 tagú ASEAN fóruma, a másodikon az ASEAN+3 teljes vezetősége részt vesz, valamint e találkozó utolsó napján rendezik a Kelet-Ázsia Csúcsot (East Asia Summit – EAS)[56] mely az ASEAN+3 tagságán túl kiegészül még Indiával, Ausztráliával és Új-Zélanddal, Oroszországgal és az USA-val.

A csúcstalálkozókat az ASEAN Koordinációs Tanács (avagy a Külügyminiszterek Értekezlete) készíti elő, ez évente legalább kétszer ülésezik, valamint a döntésvégrehajtás összehangolásáért felel. A többi tematikus Miniszteri Értekezleteket[57] (Tanácsok) a pilléres szerkezetnek megfelelően csoportosítják, feladataik a különböző területeken a koordináció, döntésvégrehajtás a hatáskörön belül. Ezekhez kapcsolódnak a különböző ágazati végrehajtó szervek, melyek a területek operatív munkáiért felelősek, ajánlásokat, jelentéseket, és a munkákról visszajelzéseket küldenek a fölérendelt Tanácsoknak.

Az ASEAN Titkárság és a Főtitkár feladata elsősorban az adminisztratív ügyek menedzselése. A Csúcsértekezleten választják a Főtitkárt, meg nem újíthatóan 5 évre,

[54] ASEAN University Network. In. http://www.aunsec.org/aunmemberuniversities.php

[55] The ASEAN Charter (2008). In: http://www.asean.org/archive/publications/ASEAN-Charter.pdf

[56] ASEAN.org, East Asia Summit. In: http://www.asean.org/asean/external-relations/east-asia-summit-eas

[57] ASEAN Sectoral Ministerial Bodies. In: http://www.asean.org/archive/21071.pdf

konszenzusos alapon. A Főtitkár harmadik országgal szemben képviseli az ASEAN-t, éves beszámolókat készíttet az a szervezet működéséről. A négy Főtitkárhelyettesből kettőt a Főtitkárhoz hasonlóan konszenzusos szakmai alapon választanak meg, kettőt meg rotációs alapon alfabetikus sorrendben egy-egy tagállam jelöl ki.[58]

2010-ben született döntés a Titkárság alá tartozó Állandó Képviselők Bizottsága felállításáról (Committee of Permanent Representatives – CPR)[59], a testület nagyköveti rangú Állandó Képviselőkből áll (minden tagállam küld egyet), feladata segíteni a Miniszteri Tanácsok munkáját, ezeket koordinálni a Titkárság munkájával. A Bizottság minden tevékenységét egyeztetni kell a Főtitkárral, továbbá közreműködik neki a külső országokkal való kapcsolattartásban, valamint egyéb feladatokkal is felruházhatóak.

Szintén fontos előrelépés volt az fejlődésében az ASEAN Emberi Jogi Bizottságának ASEAN Intergovernmental Commision on Human Rights - AICHR)[60] megalakítása is, ami sokáig került téma volt a felek közt. Erről 2009-ben döntöttek, és egy az egyik leggyakoribb felvetődő problémakör, mely ezt szükségessé tette; a régión belüli migránsdolgozók alapvető jogai, mely a legnagyobb regionális migráns dolgozói diaszpórával rendelkező Fülöp-szigeteket érintette a leginkább, és szorgalmazta leginkább az AICHR felállítását.

A felvázolt struktúrában még számos kisebb szerv, munkacsoport foglal helyet egyre növekvő apparátussal. Látszik tehát, hogy ebben az európaitól ugyan eltérő hagyományokkal és kulturális háttérrel rendelkező régióban még így is kezdetibb stádiumban van az integráció, mégis az európaihoz hasonló integráció felé konvergál, például 2010-ben, megalakulásuk után nem sokkal, az ASEAN CPR, 2011-ben az AICHR delegációja utazott Brüsszelbe és Berlinbe, hogy tanulmányozzák az EU struktúráját és működését.[61] Így mindenképpen nagy potenciál rejlik a jövőben is a szervezetben, világpolitikai, és világgazdasági szerepe is erősödni fog.

1.3. Az ASEAN világgazdasági helyzetének alakulása

A második világháború alatt a régió Japán – megszállás alatt tartott – nyersanyag ellátója volt, a minimális kereskedelem kimerült a nyersanyagok japán késztermékekre történő cseréjében, nagyjából hasonlóan, mint korábban gyarmattartókkal folytatott kereskedelemben, de mind igen egyoldalú és a régió

[58] LUKÁCS 2010: 50.

[59] ASEAN.org. Committee of Permanent Representatives. In: http://www.asean.org/asean/asean-structure/committee-of-permanent-representatives

[60] ASEAN.org. ASEAN International Comission of Human Rights. In: http://www.asean.org/communities/asean-political-security-community/category/asean-intergovernmental-commission-on-human-rights-aichr

[61] NOVOTNY, D. – PORTELA, C.: *EU-ASEAN Relations – Strategic Partnership in Making.* Palgrave Macmillan, UK, Hampshire, 2012. 148.

számára előnytelen volt, az ipar alig fejlődött.[62] A japán vereség után még egy ideig a szövetségesek ellenőrizték közvetlenül az újjáépítést, csak az 1950-es évektől tudták nagyjából az adott országok kormányai érdemben átvenni az irányítást.

A második világháború és a térség nagy részét érintő japán megszállás pusztítása, a dekolonizációs majd a hidegháborúhoz kapcsolódó konfliktusok pusztítása még a korábbi gyarmati időkből megmaradt ipart, termelői kapacitást is elpusztította. Az egész régióban ezután alapvetően a mezőgazdaság és a nyersanyag kitermelés volt a jellemző; ez a régió bizonyos részein csak az 1970-es évekre kezd változni, amikorra a világkereskedelemben egyébként is növekszik a késztermékek és nyersanyagok közti árkülönbség és felértékelődik a feldolgozóipar szerepe. Így a régióban is megkezdődött az iparosítás.[63]

A térséget persze nem minden tekintetben lehet egy homogén egységként kezelni, legalább az indokínai kommunista utat bejárt országokat meg Burmát/Mianmart és a kapitalista fejlődésű országokat érdemes néha külön csoportosítani. De az országokban mégis közös volt, hogy kényesen vigyáztak frissen kivívott szuverenitásukra, így a nacionalizmus meghatározó jegy volt, és a gazdaság fejlesztése, jólét megteremtése felé törekvés terén is egy japán mintájú erős, fejlesztő állam koncepciója jelenik meg különböző formában a legtöbb helyen.[64]

Mindenhol az egyik elsődleges hangsúly a külső gazdasági befolyások csökkentésén és a nemzeti önfenntartáshoz való minél közelebb kerülésen volt, ezekhez különböző eszközöket kerestek, mindenképp át kellett szervezniük a gazdaságot, elsősorban az ipart, valamint igen komoly protekcionista intézkedésekre került sor; a fejlődésének ebben a szakaszában a térség egy jó része meglehetősen elzárkózó politikát folytatott. Olyan intézkedések kerültek bevezetésre, mint különböző bevándorlást korlátozó szabályok, valamint a külföldi tőkeáramlások szabályozása, transznacionális vállalatok megtelepedésének korlátozása, az ott élő külföldiekkel – kínai, indiai lakosság – szemben különböző gazdasági diszkriminációs intézkedések bevezetése, a nehézipari szektor fejlesztése, állami szubvencionálása. Ezeket mind gazdasági és szimbolikus lépéseknek is vélték; valójában talán inkább voltak szimbolikusak.[65]

A kormányok célul tűzték ki a szegénység felszámolását, az életszínvonal növelését, és főleg a hatalmas vagyoni különbségek csökkentését, melyekben politikai és társadalmi rendszerük legitimálásának és a társadalmi feszültségek csökkentésének lehetőségét látták, ne felejtsük el, hogy nem is olyan messze épp a maoizmus expanziója fenyegetett, mely már gyenge láncszemeket keresett a térségben, így elé kellett menni a folyamatoknak. A gazdaságfejlesztési stratégiák kulcskérdése tehát az iparosítás volt, és ami eltérés volt a délkelet-ázsiai régió és más feltörekvő országok

[62] OWEN, N. G.: *Economic and Social Change.* In: The Cambridge history of Southeast Asia - Volume Two – The nineteenth and twentieth centuries. Cambridge University Press, Cambridge, 1992. 469.

[63] BLAHÓ A. – PRANDLER Á.: *Nemzetközi szervezetek és intézmények.* Aula Kiadó, Budapest, Budapest, 2011.

[64] BENCZES 2010: 296.

[65] OWEN 1992: 471.

között, az „az állam által vezényelt közpolitikák összességének meghatározó ereje a gazdaság dinamizálásában”.[66]

A gazdasági fejlődést a legtöbb országban nagyszabású állami beruházásokkal próbálták beindítani, például Szingapúrban komoly állami középítkezési programokba kezdtek a háborúban elpusztult épületek pótlására, a lakásproblémák megoldására – ekkor kezdett körvonalazódni a régi délkelet-ázsiai kikötővároskából a mai világváros képe. Indonéziában mezőgazdasági modernizációs programot indítottak – műtrágyázás, gépesítés – az élelmiszerellátás biztosítására, Malajziában pedig különböző törvényekkel növelték az állami jövedelem-redisztribúció arányát, ez leginkább a betelepült gazdagabb kínai kereskedőréteget érintette negatívan.[67] A legtöbb kormány szintén nagy hangsúlyt fektetett az oktatás fejlesztésére, az analfabetizmus megszűntetésére, ez egészen sikeresnek is bizonyult, a régió legtöbb országában elég jó minőségű az oktatás és a nyelvoktatás.

A kormányzati intézkedések is érdemi fejlődést hoztak a térségben, de nagyobb hatással voltak maguk a világpiaci változások: az 1960-as évek végére a világkereskedelem már több mint 10%-kal bővült évente, a szállítási költségek csökkentek, a szállítóeszközök kapacitása nőtt, és számos területen csökkentek a kereskedelmi korlátozások például a GATT[68] és az UNCTAD[69] működésének köszönhetően. Így, csak úgy, mint a harmadik világ legtöbb országa, a délkelet-ázsiai régió is évente átlagosan 7% fölötti exportnövekedést ért el.[70]

A gazdaság globalizációjával egyre nagyobb szerephez jutottak a világgazdaságban a különböző transznacionális vállalatok, bankok, az USA mellett Japán és Európa is relatíve megerősödött, működő tőke exportőrré vált, és vállalataik megjelentek a kelet-ázsiai régióban. Itt már csak a hagyományos történelmi, gazdasági kapcsolatok miatt is fontos Japán megerősödése.

Ahogy az ország egyre tőkeerősebb lett, a tőke és technológia-intenzív termelési módok aránya, valamint az ár és bérszínvonal növekedett, a munka-intenzív iparágak a délkelet-ázsiai térségbe lettek kiszervezve –ahol bizonyos országokban még ma is az alacsonyabb bérek, adókulcsok és bőséges munkaerő jelent komparatív előnyt.

A régióban ezután dominánssá váltak a japán vállalatok, és mint befektető is gyakran kiszorították az amerikai vagy európai vállalatokat, és elsőszámú kereskedelmi partnernek is Japán lépett elő. (Egyébként bizonyos később fejlődésnek induló országokban, például Vietnamban is hasonló folyamat látszik lezajlódni; munkaigényes iparágakban nagyrészt fejlett távol-keleti országok például Japán és Dél-Korea befektetéseiből fejlődik a gazdaságuk.) Így egy dinamikus munkamegosztás alakul ki a régión belül.

---

[66] BENCZES 2010: 298.
[67] BENCZES 2010: 297.
[68] General Agreement on Tariffs and Trade. 1995-től megújul: World Trade Organisation.
[69] United Nations Conference on Trade and Development. In: http://unctad.org/en/Pages/Home.aspx
[70] OWEN 1992: 482.

A délkelet-ázsiai régióban az első ilyen újonnan iparosodó és gyorsan fejlődő ország Szingapúr volt, (nagyjából hasonló exportorientált minta alapján, mint északabbra Hongkong, Tajvan vagy Dél-Korea), mely jó földrajzi pozíciója, és a külföldi beruházások mellett viszont még a brit gyarmati múlt miatt megörökölt egyfajta államigazgatási és gazdasági szemléletet, mely szintén hasznos volt a fejlődéséhez. Majd ezek után hamar maga Szingapúr is tőkeexportőr lett a térségben.

Malajzia, Indonézia és a Fülöp szigetek valamivel később indultak fejlődésnek, és ezzel így már körvonalazódik, hogy a mai ASEAN térségben kik számítanak a fejlettebb országoknak. A külföldi beruházásoknak itt még nagyobb a szerepe, valamint ezen országok számára már van követhető minta hasonló helyzetből induló országok gazdasági modernizációjára, melyre az olcsó munkaerőn és a nyersanyagkészleteken kívül még építhetnek.[71] Ezen országok iparában a nyersanyag kitermelésen túl fontos szerepet játszik még tehát a nehézipar, gépipar, elektronikai ipar, és mivel – talán Indonéziát kivéve kicsi belső piacok, ezért igen nagy az exportfüggőség.

A térség országai egyben jól szemléltetik a gazdaság fejlődésének szakaszait; amíg a legújabb hullámban fejlődésnek induló országok például Kambodzsa, Laosz, Mianmar és még mondhatni, hogy Vietnam is, még csak most tartanak az oda kiszervezett munka-intenzív iparágak cégeinek befogadásánál, vagy az éppen csak beinduló nyersanyag és energiahordozók kitermelésénél, addig Szingapúrban már fejlett szolgáltatóipar, pénzügyi szektor a jellemző, jelentős kutatás-fejlesztéssel.

Az ASEAN létrehozásánál majd a bővítéseknél is fontos szempont volt Kína, Dél-Korea és Japán gazdasági ellensúlyozása is, melyek meghatározóak a térségben[72] Kína a ’90-es évekig inkább csak, mint politikai, sem mint gazdasági tényező. Viszont a bővítéssel a gazdaságilag, történelmileg, méretileg is igen heterogén államokból álló régió tovább differenciálódott, ráadásul az újonnan csatlakozóknak esetében még részben a kapitalista gazdaságra való intézményi átállás is csak folyamatban van, így még ez is hátráltatja a az integráció további mélyítését, ami szükséges lenne, ahhoz, hogy az egyik komolyabb világgazdasági, és világpolitikai súlypontnak lehessen tekinteni az ASEAN-t.

Az 1990-es években újonnan csatlakozó tagállamok gazdasága ugyan még egy főre eső GDP szempontjából (érdemes egy főre lebontva nézni, mert például teljes nominális GDP terén a nagyjából félmilliós Brunei nem tekinthető egy kategóriának a kb. 100 milliós Vietnammal) bőven a korábbi 6 ASEAN tagállam mögött járnak, (ahogy a *VI. Melléklet* táblázatában látható, ezek az országok egyik évben sem közelítették meg az ASEAN átlagot, és a közülük legjobban álló Vietnam is csak az átlag harmada), a növekedési ütemük felzárkózó pályát mutat. Az *V. Mellékletből* kiderül, hogy amíg a 2004 és 2011 közötti időszakban a teljes ASEAN átlagos éves GDP növekedése 5,7%, addig Vietnam, Kambodzsa, Laosz és Mianmar átlagos növekedése 8,425%.[73]

[71] BENCZES 2010: 303.

[72] BENCZES 2010: 305.

[73] Az ASEAN Statistical Yearbook néhány évente jelenik meg, és kb. 300 oldalon táblázatszerűen tartalmazza a korábbi tíz év részletes gazdasági, kereskedelmi és

Az 1997–1998-as ázsiai pénzügyi válság hozott egy jelentősebb visszaesést a térség teljes GDP-jében – ekkor 2 év alatt majdnem 35%-os visszaesést figyelhetünk meg – és az 1996-os szintet csak 2003 környékére sikerült elérnie a régiónak, ez nagyjából 744 milliárd USD. Az azóta végbement a dinamikus növekedést ugyanakkor még a 2008-09-es válság sem vetette vissza érdemi mértékben; 2008-ról 2009-re a régió GDP-je 1.546 milliárd USD-ről 1.535 milliárd USD-re csökkent (ez utóbbi csökkenést is Brunei, Malajzia, Thaiföld és Szingapúr szenvedte el, melyek fejlettebb kereskedelmük és bankrendszerük végett jobban ki voltak téve a globális pénzügyi hatásoknak).[74]

2012-ben az ASEAN teljes GDP-je 2.339 milliárd USD, összehasonlításképpen ugyanebben az évben Kínának 8.094 milliárd USD, Japánnak 5.937 milliárd USD, Dél-Koreának 1.156 milliárd USD; tehát az ASEAN közösség már jóval nagyobb gazdaságot jelent, mint Dél-Korea, viszont mint meg sem közelíti a másik két „ASEAN+3-as" partnerét.

Az ASEAN gazdasága ugyan még le van maradva például Japán mögött, de a 127 milliós nagyütemben elöregedő Japánnal szemben (mely elszenvedi annak minden szociális terhét) Délkelet-Ázsiában egy dinamikus népességnövekedésről beszélhetünk, (a *VII. Mellékleten* látható a térség népességnövekedési rátája 2004 és 2011 között országonként és a teljes ASEAN-ra), és egy több mint 600 milliós lakosságról (*VIII. Melléklet*). Habár az itteni lakosság vásárlóereje még nem vetekszik Japánéval, vagy Dél-Koreáéval, ha a gazdasági növekedés stabil marad, és elkezdenek mindenhol kiépülni a modern szociális rendszerek, csökkenni a társadalmi különbségek, akkor a régió tartósan számíthatna egy nagy belső fogyasztói piacra, mely csökkentené az ASEAN exportfüggőségét, világpiaci sebezhetőségét.

Az ASEAN térség bizonyos államainak gazdaságát még mindig mezőgazdaság dominálja, és a mezőgazdasági termékek exportja, ráadásul sok helyen még gépesítetlen, hagyományos eszközökkel történik a mezőgazdaság. Az ilyen gazdaságok a világpiaci körülményeken kívül még ki vannak téve a helyi időjárási és éghajlatváltozásoknak is. Vietnamban a lakosság 50%-a, Mianmarban és Kambodzsában 60%-a, Thaiföldön, Indonéziában és a Fülöp-szigeteken kb. 40%-a dolgozik a mezőgazdaságban, de a mezőgazdaságnak legkiszolgáltatottabb helyzetben talán Mianmar van; itt az átlagos éves GDP kb. 40%-át, és az export kb. 30%-át teszi ki. [75] Ugyanakkor már a térség fejletlenebb régióiban is növekedésnek indult a termelékenység és a megtakarítási hányad.[76]

Kereskedelem, áruforgalom

Az ASEAN térség igen erősen kereskedelemorientált; ahogy a 2012-es ACIF (ASEAN Community in Figures) adatbázisából kiderül, a teljes ASEAN kereskedelmi forgalom

---

demográfiai mutatókat és értékeket az ASEAN egészére, és a tagállamokra is lebontva. A jelenlegi forrás a legfrissebb elérhető kiadás a 2012-es.

[74]UNCTAD-STAT. In: http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=96

[75] ASEAN Statistical Yearbook 2012. 180.

[76] NEMES, S. S.: *Az ASEAN és Kína gazdasági kapcsolatainak kibontakozása a 21. század első évtizedében.* EU Workingpapers 2009/3. 56.

az 1997-98-as válság utáni időszak óta folyamatosan növekszik (a 2008-asról 2009-es évre vonatkozó összehasonlításban van egyedül egy nagyobb csökkenés, amikor is a teljes kereskedelmi volumen 1.897 milliárd USD-ről 1.537 milliárd USD-re csökken, a globális recesszió miatti kereslet csökkenés végett). De például 2011-ben a kereskedelem teljes mértéke már elérte a 2.389 milliárd USD-t, ami valamivel magasabb, mint a vonatkozó éves GDP-jének 100%-a. Ráadásul ennek a kereskedelmi forgalomnak a 75%-a az ASEAN szervezetén kívüli kereskedelmet jelent, mely még az ASEAN-ra nézve egy nagyjából tartósan növekvő kereskedelmi többletet jelentő trendet mutat; 2011-ben az ASEAN térség teljes kereskedelmi többlete 96 milliárd USD volt.[77] (A kereskedelmi forgalom részletei a *IX. Mellékleten* láthatóak.)

Tagállamonként nézve Vietnam, a Fülöp-szigetek és Laosz azok, amelyek kb. 2005óta tartósan kereskedelmi deficitet mutatnak – ez ugyanakkor még nem feltétlenül jelenti a termelés versenyképtelenségét, jelentheti azt is, hogy egy gazdaság felemelkedésének bizonyos szakaszában a belső fogyasztás nagyobb ütemben bővül, mint azt a hazai termelés követni tudná – illetve még Thaiföld és Kambodzsa kereskedelmi mérleg szaldója ingadozik a pozitív és negatív intervallumokban évről évre, de a többi ország tartósan kereskedelmi többlettel bír.

A teljes ASEAN térségnek a legnagyobb kereskedelmi többlete 2011-ben sorrendben az EU-val, Indiával, Japánnal, Ausztráliával és az USA-val szemben volt (kb. 18 és 14 milliárd dolláros nagyságrendekben), és a legnagyobb kereskedelmi deficitje Kínával (kb. 25 milliárd UDS) és Dél-Koreával (kb. 16 milliárd USD) szemben volt, ráadásul ez a Kínával és Koreával szembeni deficit a 2000-es évek eleje óta trendszerűen nő, aminek még jelentősége lesz ezen országokkal való kapcsolatok terén. (Az ASEAN külső kereskedelmi mérlegei, kereskedelmi partnerenkénti lebontásban látható a *X. Mellékletben*.)

Ha nem az egyenleg, hanem a kereskedelmi volumen szempontjából végzünk összehasonlítást, akkor Kína teljes éves kereskedelmi forgalmához képest (kb. 3.800 milliárd USD) az ASEAN forgalma kb. 1.400 milliárd USD-vel kisebb, ugyanakkor Japán forgalmához képest (kb. 1.600 milliárd USD) vagy Dél-Korea forgalmához képest (kb. 1000 milliárd USD) jóval nagyobb.[78]

Kereskedelmi volumenben az ASEAN első három legnagyobb külső kereskedelmi partnere Kína, az EU és Japán (a *XI. Mellékleten* látszik, hogy a 2000-es évek elején a kínai fogalom még aránylag csekélynek volt mondható, de 2009-től Kína stabilan az első, viszont nem nagy különbséggel utána, és szinte fej-fej mellett évről évre változó 2. és 3. helyen Japán és az EU). Az ASEAN Japánnal egyébként 2008-tól,[79] Kínával 2010-től[80] alkot szabadkereskedelmi övezetet, valamint az EU Szingapúrral 2013 szeptemberében léptett életbe szabadkereskedelmi egyezményt, illetve

[77] ASEAN Community in Figures 2012. 9–14.
[78] WTO Statistics Database. In: http://stat.wto.org/Home/WSDBHome.aspx?Language=
[79] ASEAN.org. ASEAN – Japan Free Trade Area. In: http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/item/asean-japan-free-trade-area-2
[80] Department of Trade Industry Philippines. In: http://www.dti.gov.ph/dti/index.php?p=688

tárgyalásokat folytat Malajziával, Vietnammal és Thaifölddel.[81] Az EU-nak egyébként az ASEAN a harmadik legnagyobb kereskedelmi partnere az USA és Kína után.

A *XII. Mellékletben* láthatóak értékben és exportrészesedésben kifejezve az ASEAN fő exportcikkei. Itt jól látszik, hogy ez a top-20-as lista mely a teljes export majdnem felét teszi ki, alapvetően három nagy csoportra bontható; az első két nagyobb csoport a nyersanyagok – mint az arany – energiahordozók – például kőolajtermékek, szén – és egyéb kitermelhető meg nem újuló anyagok közvetlen illetve valamilyen feldolgozott, finomított formában történő exportja, valamint az elektronikával, telefon és számítógépiparral kapcsolatos alkatrészek és komplett termékek exportja. A harmadik már kisebb csoport a mezőgazdasággal termeszthető termékek és azok valamilyen feldolgozott formájának az exportja. Érdekes, hogy a top-20-as ASEAN import termékkör listában is nagyjából ezek a tételek szerepelnek, csak az exporthoz képest a teljes importnak valamivel kisebb hányadát teszik ki.[82]

Tőkeáramlás

A globális tőkeberuházások éves mértéke a 2007-es csúcsról (több mint 2.000 milliárd USD) 2009-re majdnem a felére esett vissza majd 2011-re egy ideiglenes felívelés után (kb. 1.700 milliárd USD) most nagyjából a 2012-es szint körül stabilizálódott kb. 1.400 milliárd USD-n). Ugyanakkor az UNCTAD World Investment Report 2013-ban a már megkezdődött további világgazdasági mutatók javulásával a globális FDI felpörgését prognosztizálják, csupán ennek a vártnál több időre van szüksége, hogy kövessen más reálgazdasági trendeket. A globális tőkeáramlás eloszlása is megváltozik, egyre nagyobb aránya irányul a fejlődő országokba a fejlettekhez képest; a 2011 utáni kisebb visszaesés is inkább csak a fejlett országokat érintette, és a fejlődő térségek 2012-es FDI beáramlása már rendre a 2010-es szint fölötti.[83]

A kelet és délkelet-ázsiai régióban a működő-tőkebeáramlás (FDI-inflows) a 2010-es 313 milliárd dolláros szinthez képest 2012-ben 326 milliárd dolláron állt (ez egyébként a teljes beérkező ázsiai FDI 80%-a), amíg a régióból induló tőkekihelyezés (FDI-outflows) 254 milliárd dollárról 275 milliárd dollárra nőtt. A különbség tehát a be és kiáramló működő-tőke között csökken, de Kelet és Délkelet-Ázsia még mindig tőkebefogadó és nem kihelyező régió.

Magába az ASEAN térségbe áramló FDI nagyjából 110 milliárd USD, tehát az azonos időbeli kelet és délkelet-ázsiai térségbe irányuló harmada.[84] A világ húsz legnagyobb tőkebefogadójának kb. a fele fejlődő világbeli ország, és a húszas listából kettő ASEAN tagállam; Szingapúr a 8. és Indonézia a 17. (Kína a legnagyobb tőkebefogadók közül a 2. és legnagyobb tőkeexportőrök közül a 3. – valamint a legnagyobb tőkeexportőrök között van még a másik két fontos kelet-ázsiai ország; Japán (2.) és Dél-Korea (13.).[85]

---

[81] European Commission, Trade, ASEAN. In: http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/asean/

[82] ASEAN Community in Figures. 25.

[83] UNCTAD – World Investment Report 2013. 12–13.

[84] ASEAN Statistical Yearbook 2012. 124–126.

[85] UNCTAD – World Investment Report 2013. 14–15.

Az ASEAN térségbe a legnagyobb tőkeberuházók sorrendben; az EU (2011-ben 18 milliárd USD), Japán (15 milliárd USD), Kína (6 milliárd USD), USA (5,7 milliárd USD).[86] Az ASEAN térségből kimagaslóan a legnagyobb tőkebefogadó Szingapúr; kereskedelmi és pénzügyi központként számos transznacionális vállalat regionális központja, a 2000-es évek eleje óta a térségbe érkező FDI tartósan valamivel több, mint a fele ebbe az országba érkezik. (Az ASEAN országokba beérkező FDI a *XIII. Mellékleten* látható.) Továbbá, mint jellemzően regionális központ, Szingapúr tőketovábbító szereppel is bír és az itt beruházó cégek ezután tudnak terjeszkedni a régióban; az ASEAN-on belüli FDI mozgások forrása kb. 45%-ban Szingapúr (ez 2011-ben 11,5 milliárd USD volt).

Bizonyos adminisztratív korlátozások feloldása és iparágak liberalizálása után az utóbbi években Indonéziában is megugrott a tőkeberuházások volumene, csak úgy, mint Thaiföldön vagy Malajziában. Vietnamban is igen magas a beruházások mértéke, főleg mióta Kínában is növekedésnek indultak a munkaerőköltségek. Az ASEAN különböző országainak fejlettségét és heterogenitását tekintve – Szingapúr kiemelkedő helyzete, vagy a szegényebb államainak alacsony munkaerőköltsége mellett – a legkülönfélébb célú befektetések is megtalálhatják itt a helyüket, és joggal várhatjuk, hogy még egy jó darabig fontos FDI célállomás lesz a délkelet-ázsiai régió.

1.4. A tágabb kooperációk: ASEAN+3, EAS

Az 1997-es ázsiai pénzügyi válság alatt bebizonyosodott az ASEAN vezetőinek, hogy a gazdasági és társadalmi stabilitás megőrzéséhez szükséges a kooperáció kiterjesztése az egész kelet-ázsiai térségre, így megállapodás született az ASEAN, Kína, Japán és Dél-Korea között egy új formáció létrehozásáról, ez lett az ASEAN+3 (ASEAN Plus Three Cooperation / APT).[87] Ekkor kötötték meg az első majd 2007-ben a következő 10 évre szóló Kelet-ázsiai Együttműködési Megállapodást (Joint Statement on East Asia Cooperation[88]) mely tartalmi célokat irányoz elő az integráció mélyítésére. Az ASEAN+3 vezetői évente miniszterelnöki, államfői szinten is találkoznak az ASEAN csúcsok után, valamint rendszeresek a miniszteri szintű találkozók. A középtávú jövőre vonatkozóan tervek vannak egy európai integrációs mintára hasonlítva kiépítendő Kelet-Ázsiai Gazdasági Közösség, és az ECU mintájára egy ACU (Asian Moneraty Unit) létrehozása.[89] Az, hogy ez a „+3" országgal mikor valósul meg; még távolinak tűnik, de az ASEAN-ra vonatkozóan annak vezetői már a 2007-es csúcson

[86] ASEAN Statistical Yearbook 2012. 127.

[87] ASEAN.org. ASEAN Plus Three Cooperation. In: http://www.asean.org/news/item/asean-plus-three-cooperation)

[88] ASEAN.org. Joint Statement of East Asia Cooperation. In: http://www.asean.org/news/item/second-joint-statement-on-east-asia-cooperation-building-on-the-foundations-of-asean-plus-three-cooperation

[89] MASAHIRO K. D. – GANESHAN, W.: ASEAN+3 or ASEAN+6: Which Way Forward? Asian Development Bank, WTO – HEI, Geneva, 2007.10.

döntöttek az ASEAN Gazdasági Közösség 2015-re esedékes létrehozásáról, és erről aláírtak egy tervezetet (ASEAN Economic Community Blueprint).[90]

Az ASEAN+3 együttműködés számos gazdasági, biztonsági és társadalmi területre kiterjed; például határokon átívelő bűnözés elleni kooperáció, kereskedelem és pénzügyek, befektetések áramlása, turizmus, erőforrásokkal való gazdálkodás pl. bányászat, fakitermelés, halászat, mezőgazdaság, információs technológiák fejlesztése, kis és közép vállalkozások támogatása, környezetvédelem, fenntartható fejlődés és energiagazdálkodás, szegénység elleni küzdelem, hátrányos helyzetű csoportok segítése, kulturális kapcsolatok fejlesztése, oktatás, kutatásfejlesztés, közegészségügy vagy katasztrófa elhárítás.[91]

Egy még szélesebb körű regionális fórum az ASEAN kezdeményezésére a Kelet-Ázsia Csúcs (East Asia Summit – EAS)[92] 2005 óta működik; az ASEAN+3 tagokon kívül Ausztrália, India, és Új-Zéland a tagjai valamint 2010-től még csak megfigyelőként 2011-től tagként az USA és Oroszország. Az évente történő csúcstalálkozókon jellemzően olyan mindenkit érintő általános közös témákról, mint a klímaváltozás, környezetvédelem, energiapolitika, gazdasági és kereskedelmi együttműködések, valamint az integráció jövőjét érintő kérdések, mint a Kelet-Ázsiai Közösség kérdése.

[90] ASEAN Economic Community Blueprint 2007. In: http://www.asean.org/archive/5187-10.pdf

[91] ASEAN Plus Three Cooperation. In: http://www.asean.org/news/item/asean-plus-three-cooperation

[92] ASEAN.org. East Asia Summit. In: http://www.asean.org/asean/external-relations/east-asia-summit-eas

2. Az ASEAN és Kína

A XXI. század eleje óta Kína robbanásszerűen növelte világgazdasági és világpolitikai súlyát – illetve sokak szerint visszanyerte korábbi évszázados pozícióit; ezt persze nehéz összevetni a globalizáció, a nagy volumenű világkereskedelem, és intézményesülő világpolitika (ENSZ stb.) korával, de az biztos, hogy Kelet-Ázsiában a történelem során mindig is megkerülhetetlen tényező volt Kína; olyannyira, hogy a környező délkelet-ázsiai területek inkább álltak centrum – periféria viszonyban Kínával.

2.1. A kínai és délkelet-ázsiai kapcsolatok korai története

A délkelet-ázsiai térség, mely két nagy civilizációs tömb – az indiai és kínai – közé ékelődve fejlődött, és kulturálisan is egy átmeneti zónát alkotott, és egy alapvetően alárendelt pozícióban fejlődött. A kínai birodalom még olyan átmeneti időszakok alatt is, amikor az több fejedelemségre esett, vagy mongol irányítás alá került mindig is nagyban dominálta a térséget – ez alól talán csak a XIX. század végi XX. század első felére eső időszak a kivétel a kínai elszigetelődéssel, japán meg szállással, polgárháborúval.

Ahhoz, hogy a XVIII. század előtti egykét évezredben a régióban érvényesülő viszonyokat megértsük, az akkori kínai hatalmi szemléletet érdemes gyorsan felvázolni. A korai kínai szemlélet úgy tartotta, hogy a császáruk –tehát úgy általában „a császár" tulajdonképpen a teljes emberi világ, az „Ég Alatti" (天下) ura, csak van, ahol az uralmát közvetlenebbül érvényesíti, és a központtól – a tényleges kínai területektől – távolodva a hatalomgyakorlás e közvetlensége, és a befolyás fokozatosan csökkent, illetve európai analógiákkal élve egyfajta de facto hűbéresi viszonyként írható le a környező területekkel. Viszont ezeket is az „Ég Alatti" vagy „Mennyei Birodalom" részének tekintették, tehát sokáig a birodalom határai bizonytalanok, illetve egy korabeli kínainak értelmezhetetlenek voltak, inkább a befolyásuk a távolsággal csökkenő erősségű köreiként írható le, ahol a legtávolabbi területek is az „Ég Alatti" részei.

Ez a szemlélet azért idővel változott és idomult a világ realitásaihoz, de beszédes kései példája Qian Long (乾隆) császár III. György angol királyhoz írt 1793-as válaszlevele a kereskedelmi kapcsolatok felvételének angol kísérletére. Itt tulajdonképpen, mint egy távoli alárendeltjére, hűbéresére hivatkozik a császár az

angol királyra; *„attól az alázatos kívánságtól vezettetve, hogy civilizációnk jótéteményeiben osztozhass, követséget küldtél […] részedről a tiszteletteljes alázatosság rendkívül dicséretre méltó [...] reszkess, engedelmeskedj, és ne kövess el tiszteletlenséget!”.*[93]

A császárság utolsó hanyatló időszakáig tehát változó erősséggel, de a délkelet-ázsiai térség egyfajta hűbéresi viszonyban állt a kínai birodalommal. Ez jellegében sem azonos a nyugati gyarmatosítással, nem települt saját császári kormányzati apparátus ezekre a vidékekre, az érintett államok adót fizettek, elismerték a kínai császár felsőbbségét, illetve a külpolitikájuk egy egyoldalú kínai orientációt jelentett, de a belső ügyeket jellemzően nem szólt bele Kína, (rövidebb büntetőhadjáratok előfordultak néha).[94] Ennek a kínai – délkelet-ázsiai hűbéresi viszonynak a nyugati gyarmatosítás vetett csak véget.

De nem csak a hatalmi függőségek fontosak a történelmi kapcsolatokat vizsgálva; a politikain túl kiemelendő még az a nagyfokú gazdasági és kulturális hatás, amit Kína a kínai telepeseken keresztül gyakorolt a délkelet-ázsiai és csendes óceáni térségre. A kínai telepesek több migrációs hullámban érkeztek térségbe, ezek közül az egyik nagyobb migrációs hullám a nyugati gyarmatosítás idején volt. Jellemzően jobb módú kereskedőkről, iparosokról van szó, akik Indokinába és a környező szigetekre eljuttatták kultúrájukat, művészetüket, iparukat, valamint a kínai közigazgatásról és államszervezésről szóló ismereteiket is. A fejlett és hatékony munkaerőnek számító kínai migránscsoportok áttelepülését egyaránt támogatták a délkelet-ázsiai helyi hatalmak és a nyugati gyarmattartók is, mert ez által fejlődött a helyi ipar és bővült a munkaerő piac.[95]

Ez a bevándorlás néhány helyen olyan sikeres lett, hogy például Szingapúrban a kínai nemzetalkotó etnikumnak számít így a mandarin nyelv a hivatalos nyelvek egyike. De a régió számos más országában a kínai etnikum komoly gazdasági és politikai tényezővé vált, jelentős sikereket értek el, és felülreprezentáltak lettek a kereskedelemben és a pénzügyekben. [96] A kínaiaknak a helyi őslakosok és a nyugati gyarmattartók közötti kereskedelem lebonyolításában is fontos közvetítő szerepük volt.

A XX. század elején Kína bilaterális egyezményekkel rendezte az érintett régióbeli országokkal a kínai diaszpóra állampolgársági helyzetét, melyek alapján dönteniük kellett melyik állampolgárságot választják – de csak az egyiket tarthatták meg. Ugyanakkor hiába döntött a többségük az új állampolgárság mellett, illetve élnek már sokad generációs helyben születettként a kínaiak a térségben, sokan az őslakosok

[93] DIÓSZEGI István (szerk.): *Egyetemes történeti szöveggyűjtemény 1789–1914.* Korona Kiadó, Budapest, 2001. 587–588.

[94] ACHARYA, A. – VOGEL, E.: *Containment, Engagement, or Counter-Dominance? Malaysia's Response to the Rise of China.* Harvard University Press, Cambridge, 1997.

[95] TARLING, N.: Political Structures in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries, In: The Cambridge history of Southeast Asia – Vol. 2 – The Nineteenth and Twentieth Centuries. Cambridge University Press, Cambridge, 2008. 110–111.

[96] JORDÁN Gy.: *Az új főszereplő Kína.* In: Rada Péter (szerk.) Új világrend? Nemzetközi kapcsolatok a hidegháború utáni világban. Budapest; Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület, 2007. 111.

közül helyzetükből, történelmi szerepükből fakadóan bizalmatlansággal tekintenek a kínai diaszpórára a délkelet-ázsiai országokban, ami aktuálpolitikai súrlódások, határviták, vagy csak gazdasági problémák esetén is felerősödhet. [97]

A XX. század első felében, Kínában is a részleges gyarmati sorba kerülés (1901 és 1917 között Tianjinben még osztrák–magyar koncessziós terület is volt[98]), 1911-12-ben a császárság bukása, majd az azt követő instabil időszak, a nemzetiségek területeinek szecessziós mozgásai, az első világháborútól a fokozatos japán térnyerés – majd 1931-től a tényleges japán megszállás – ezzel párhuzamosan az 1920-as évektől az ország de facto teljes területi széthullása hadurak által irányított területekre[99] a délkelet-ázsiai nyugati gyarmatosítás mellett tulajdonképpen megszűntette, vagy irrelevánssá tette a két terület közötti kapcsolatokat, és minden érintett számára a külpolitika irányai alapvetően a nyugati országok/birodalmak és Japán felé fordult.

Ez az állapot a II. világháború végi japán bukásig, illetve Kína szempontjából az eztán kiújuló polgárháború végéig tartott (a Kínai Népköztársaságot 1949. október 1-én kiáltották ki, de az év végéig még folytak harcok a déli tartományokban, illetve kvázi a politikai konszolidáció, a hatalom stabilizálása még eltartott néhány évig; 1959-ben fogadta el az Országos Népi Gyűlés Kína első alkotmányát[100]). Ezek után, hogy a rövid időszakra de facto megszűnt Kína újraalakult, és érdemben lehetne kínai kapcsolatokról beszélni a délkelet-ázsiai régióban, e „kapcsolatok" rögtön a bizalmatlan és ellenséges viszonyról szóltak, és a déli országok Kínában fenyegetést láttak.

Hozzá kell tenni, hogy a kínai ambíciókat tekintve jogosan láttak ezek a kormányok fenyegetést Kínában, és ez a feszült viszony csak romlott azzal, hogy a korábbi szövetséges (/függő) kínai szovjet kapcsolatokból az 1952-56-os időszaktól kezdve egy fokozatos romlással 1961-62-re kimondottan ellenséges viszony lett, így megtörve a szigorúan kétpólusú hidegháborús logikát, mert így a kínai hatalmi prioritások is átalakultak. A „második világ" középhatalmi pozíciója helyett a nyíltan a harmadik világ domináns vezető szerepére tört, ami akkor leginkább a déli és délkelet-ázsiai országokat jelentette. (A kínai ambíciókat jól kifejezi *XIV. Mellékletben* '60-as évekbeli kínai propagandaplakát, mely leírja, hogy „a kínai népet nem lehet megalázni, a harmadik világ népeit nem lehet kizsákmányolni" és Kína vezetésével a harmadik világ ökle lecsap a „az amerikai imperializmusra és szovjet sovinizmusra".)

Ekkoriban Kína mögött egyáltalán nem volt gazdasági potenciál, így még csak fel sem merült annak a kérdése, hogy a korábbi történelmi érdekszférájára gazdasági alapokon terjessze ki újra befolyását és felmerüljön egyáltalán bármi „win-win szituáció" a kapcsolatokból. Így maradt a riasztóan nagy, 1964-től atombombával, 1967-től hidrogénbombával is rendelkező kínai haderő jelentette nyomás, és ami aktuálisan még kellemetlenebb volt a délkelet-ázsiai országoknak; a maoizmus

[97] PHAM, Q. M.: *Kína geopolitikai stratégiái – Megítélés, háttér és valóság.* In: Geopolitika a 21. században. I. évf. 2. szám. Zsigmond Király Főiskola és L'Harmattan Kiadó, Budapest,2010.
[98] Foreign Concessions and Colonies. In: http://www.worldstatesmen.org/China_Foreign_colonies.html
[99] JORDÁN Gy.: *Kína története.* Aula kiadó, Budapest, 1999. 26–69.
[100] JORDÁN 1999: 191.

exportjának folyamatos kísérlete. Átszivárgó agitátorok ösztönözték a kínai típusú kommunizmussal szimpatizáló helyi csoportokat, hogy felkelésekkel döntsék meg a helyi kormányokat, és hozzanak létre Kína-barát rezsimeket.

Az ekkori délkelet-ázsiai országok és kormányaik szintén nem rég függetlenedtek a nyugati gyarmattartóktól, tehát helyzetük szintén bizonytalan volt, és óvatosan próbáltak a nagyhatalmak között egyensúlyozni, a legkevésbé rossz opciókat keresni. Alapvetően ez a szituáció volt az egyik katalizátora annak, hogy 1967-ben az öt alapító állam létrehozta az ASEAN-t, mint a gazdasági és társadalmi stabilitást valamint saját helyzetüket konszolidálni szándékozó kooperációt.

Az ASEAN térség és Kína viszonyban az 1970-es évek első felében végbemenő kínai-amerikai kapcsolatok enyhülése hozott némi javulást. Nixon 1972-es Kínában tett látogatása során megszületett a Shanghai Kommüniké, melyben deklarálták, hogy az USA és Kína közösen garantálja, hogy nem hagyja, hogy bármely ország is egyeduralomra törjön a kelet-ázsiai térségben. Ez alapvetően az inkább nyugati orientációjú ASEAN országoknak volt üzenet, hogy nem fenyegeti őket közvetlen agresszió, így az 1970-es évek közepére az öt alapító ASEAN ország felvette a diplomáciai kapcsolatot Kínával. Ugyanakkor, a folyamat, ami ezen az oldalon javított, az a kínai-vietnami kapcsolatokon rontott a helyzeten; tulajdonképpen egyértelmű üzenet volt, hogy ami már nem nyugati érdekszféra, ott Kína és a Szovjetunió maguk rendezik el a problémás kérdéseket, így erősödött a kínai nyomás a térségben.[101]

Az 1960-as évekig Kína és a Szovjetunió inkább még versengett Vietnamért, de az észak-vietnámi erők támogatását a Szovjetunió jobban bírta anyagilag, így 1974-re az amerikai csapatok kiszorulását, és a politikai helyzetet kihasználva Kína ekkor elfoglalta a Vietnamhoz tartozó Paracel-szigeteket,[102] valamint a kambodzsai térségben is felerősítette politikai offenzíváját.

Részben a kambodzsai határokon átcsapó vietnámi háború, részben sorozatos belső puccsok végül 1975-től Kambodzsában a kínai támogatású vörös khmerek hatalomra jutásához vezetett. Ezek után a folyamatos vietnami-kambodzsai határviták, határincidensek előre vetítették a két ellenséges nagyhatalom által támogatott ország 1978 decemberétől végül is elkezdődő és hosszú ideig tartó konfliktust okozó háborúját. Kína eddigre mindent megtett, hogy ebben a gyújtópontban maga mellé állítsa vagy legalább is megossza az ASEAN államokat. Ezt elősegítette, hogy Mao halála határozottan előmozdította a Kína–ASEAN kapcsolatokat. A kínai diplomáciai gépezet beindult, és 1978 őszén Deng Xiaoping délkelet-ázsiai körútján már a vietnámi veszély elleni összefogásra szólította fel az országokat, (a földrajzilag távolabb lévő Malajzia és Indonézia fogadták szkeptikusabban a kínai „aggodalmakat és felajánlott segítséget", de a többi érintett alapvetően fogékony volt rá.)[103]

Az ASEAN diplomácia végül – messze nem egységes és elsöprő lelkesedéssel – de a kínai-kambodzsai felet támogatta a szovjet-vietnámival szemben, majd amikor

[101] DUIKER, W.: *China and Vietnam: The Roots of Conflict. Berkeley.* East Asia Studies Institute, California UniversityPress , California, 1986. 59.

[102] PHAM 2010: 15.

[103] LEE, L. T.: *Deng Xiaoping's ASEAN Tour: A Perspective on Sino-Southeast Asia Relation.* Contemporary Southeast Asia 3, 1981. 58–75.

tényleges harcok elkezdődtek Vietnam további előrenyomulásától tartó thai kormány volt hálás a kínai katonai részvételért, (ez a szál viszont a vörös khmerek rémuralmáról és népírásáról szóló utólagos bizonyítékok tükrében inkább egy kellemetlen kis epizód a az ASEAN történetében). Viszont így valóban tovább enyhült a viszony Kína és az ASEAN között; első fontos lépésként például 1981-ben Zhao Ziyang kormányfő malajziai és fülöp-szigeteki körútján hangsúlyozta, hogy Kína nem törekszik dominanciára a térségben, és bejelentette, hogy Kína megszüntet minden támogatást délkelet-ázsiai kommunista pártok és csoportok irányába, és nem támogatja azok bomlasztó vagy a hatalmat megdönteni igyekvő tevékenységét.[104]

1978 decemberében egy utolsó kambodzsai határincidensre reagálva Vietnam vietnamiakból és kambodzsai menekültekből álló egységeivel végül behatolt Kambodzsába, és egykét hónap alatt elfoglalták a városokat, vietnami barát bábkormányt segítettek hatalomra. (Rövid intermezzo a konfliktussal kapcsolatban, hogy erre válaszul Kína – még a birodalmi időket idéző – gyors büntetőhadjáratot eszközölt Észak-Vietnamban, hogy a főerőket Kambodzsából kivonulásra kényszerítse. Ez nem történt meg csak helyi milíciák vonultak fel ellenük, és Kína az USA példáján tanulva nem akart egy hosszabb konfliktusba beleragadni, így a kínai csapatok hamar ki is vonultak Vietnamból, és a vietnami erők maradtak Kambodzsában.)

De Kambodzsa, az éhínségekkel sújtott ország eddigre a teljes gazdasági összeomlás állapotában volt, sokáig csak az ott állomásozó vietnami csapatok és a szovjet segélyek tartották többé-kevésbé működésben, és a hegyekben az utolsó vörös khmer gerillák még a 90-es évek közepéig – a jogi rendezés és béketárgyalások után is – tartották magukat. Ezt a konfliktust tehát hivatalosan 1991-ben egy párizsi békekonferencián zárták le, a már megváltozott világpolitikai környezetben (felbomlott a Szovjetunió, Kína érdekében is már sokkal inkább a stabil régió és annak gazdasági fejlődése állt) így Kína fontos közvetítő szerepet játszott itt a rendezésben, és szorgalmazta, hogy mindkét ország minél hamarabb integrálódjon az ASEAN-ba.[105] A konfliktus lezárása egy fontos tapasztalat volt minden félnek, alapvetően ebben a térségben itt zárult le a régi hidegháborús logika, és megfogalmazódott, hogy mindenki közös érdeke a térségben egy stabil békés integráció, melynek bizonyos szinten része Kína is.

2.2. Az ASEAN–Kína kapcsolatok kezdeti kiépülése

Az alapító ASEAN tagokkal diplomáciai kapcsolatok felvétele után a gazdasági kapcsolatok már az 1980-as évektől is lassan elkezdtek fejlődni –akkor még csak bilaterális alapon – és az 1991-es párizsi békekonferenciával a régióban is lezárultak a hidegháborús konfliktusok, de ez csak a bizalom építés hosszú folyamatának egy első kis lépése egy igen problémás évszázad után. Ez a kezdeti időszak tehát nem annyira a látványos egyezményekről sokkal inkább a bizalom elnyeréséről szólt az ASEAN és Kína részéről is.

[104] LUKÁCS 2010: 56.
[105] PHAM 2010: 16.

Eddigre az ASEAN is belátta a realitásokat, hogy érdemes minél kiszámíthatóbb és jobb viszonyt ápolni a szomszédos Kínával mely eddigre a Deng Xiaoping által megkezdett reformoknak köszönhetően gazdaságilag is kezdett megerősödni, és méretét tekintve meg egy potenciálisan nagy piacot nyújthat, így már egy jóval befogadóbb politikát kezdett folytatni.

1991 előtt Kínának az ASEAN-nal mint szervezettel nem voltak hivatalos kapcsolatai, a diplomáciai kapcsolatok az ASEAN tagállamokkal is bilaterális alapon történtek. Az ASEAN egésze és Kína között első hivatalos nyitás és kapcsolatfelvétel 1991. Július 24-én, a Kuala Lumpurban rendezett Miniszteri Tanácsi ülésen történt, melyen megfigyelőként részt vehetett a Kínai Népköztársaság akkori külügyminisztere Qian Qichen is. Itt a külügyminiszter kifejtette, hogy Kína egy kölcsönösen előnyös hosszú távú együttműködésre törekszik az ASEAN-nal, és kifejezte Kína szándékát a kapcsolatok szorosabbra fűzésére. [106]

Az ezt követő években a kínai külügyminiszter megfigyelőként rendszeresen részt vehetett az ASEAN csúcstalálkozókon, majd 1996-ban Kínát „teljes jogú dialógus partneri" partneri státuszra emelték, mely a kapcsolatok erősödésének egy egyrészt jelképes momentuma volt, másrészt a tényleges politikai egyeztetéseknek is egyfajta intézményesülését jelentette. Az 1990-es évek első felében, a kapcsolatok kezdeti időszakában a felek létrehoztak néhány ASEAN–Kínai közös bizottságot, például a Gazdasági és Kereskedelmi Közös Bizottságot, valamint a Tudományos és Technológiai Közös Bizottságot, melyek e területeken történő együttműködést, a kereskedelmi forgalom volumenének növelését és a technológiatranszfer fejlesztését, ütemének gyorsítását voltak hivatottak szolgálni. Fontos, hogy ezekre a területekre lettek először létrehozva az első ilyen kooperációs formák; ekkoriba Kína még komolyabb technológiai lemaradásban volt a fejlettebb ASEAN országokhoz, például Szingapúrhoz képest, és a gazdasága még csak akkor kezdett ráállni a fejlődését megalapozó exportorientált irányra, így ezek jelentették talán a legsürgősebb kérdéseket. Ez az együttműködés már a kezdeti időszakban elég sikeresnek bizonyult ahhoz, hogy a kétirányú kereskedelmi kapcsolatok átlagosan évente 20%-kal növekedjenek.[107]

Ezen a ponton viszont érdemes megállni egy pillanatra csak Kínánál, és a kínai gazdaságnál, ahol Deng Xiaopingnek az aktív politikai élettől való 1992-es de facto visszavonulása (persze 1997-es haláláig ezután is komoly tekintélye maradt) után az 1992-94-es időszakban egy jelentős (és hivatalosan nem különösebben deklarált) gazdasági rendszerváltás végbe (a politika rendszer, a hivatalos kommunikáció és dizájnelemek tulajdonképpeni változatlanul hagyásával), mely azóta is meghatározza Kínának a világgazdaságban és így a világpolitikában betöltött szerepét is, és így a délkelet-ázsiai kapcsolataival összefüggésben is releváns.

---

[106] ASEAN – China Dialogue Relations. In: http://www.asean.org/news/item/asean-china-dialogue-relations

[107] XUE, H.: *China-ASEAN Cooperation: A Model of Good-Neighbourliness and Friendly Cooperation.* ASEAN Studies Centre, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, 2009. 5.

2.3. A kínai gazdasági rendszerváltás hatásai és a modern kínai gazdaság

Kína Deng Xiaoping aktív kormányzása alatt egy sajátos elemekkel bíró, és reformok alatt álló, de alapvetően szocialista gazdaságról beszélhettünk. Az 1990-es évek közepére végrehajtott gazdasági rendszerváltással az államkapitalista és a libertariánus gazdasági rendszernek egyfajta ötvözete jött létre, melynek megvannak az előnyei amik Kínát ma valóban nagyhatalmi szereplővé teszik a világpolitikában, de természetesen megvannak hátulütői is –melyekről sokan a „kínai sikereket" látva megfeledkeznek.

A gazdasági fordulat alatt számos iparágat liberalizáltak a külső és belső gazdasági szereplők számára, és jobban megnyílt az ország a külföldi működő tőke előtt (ugyanakkor a Yuan konvertibilissé tétele még máig nem történt meg). De bizonyos stratégiai szektorok, pl. bankrendszer, energia, nyersanyag kitermelés – ritkaföldfémbányák, olajkitermelés stb. – alapvetően állami monopólium alatt maradtak, illetve kínai magántulajdonú nagyvállalatok gyakran bőséges állami szubvenciók mellett versenyképesek, és a liberalizált területeken is megmaradt az állam joga, hogy szükség szerint bármilyen gazdasági vagy jogi lépéssel beavatkozzon.[108]

A másik fontos iránya volt a válságnak, hogy tulajdonképpen megszüntettek minden alanyi jogon járó szociális támogatást, és úgy általában az egész szociális rendszert (társadalombiztosítást/"ingyenes" orvosi ellátást, nyugdíjakat, ingyenes oktatást, munkanélküli segélyt/garantált munkát). Ezek az intézkedések –pl. a társadalom jórészét érintő „egy gyerek politikával" kombinálva (az idősek korábbi megélhetését az fedezte, hogy a sok dolgozó gyereknek fejenként nem nagy kiadás támogatni a szüleit) már komoly gazdasági és szociális terhet jelentenek a lakosság számára. Ez növeli a társadalmi különbségeket, visszafogja a belső fogyasztást, így az ország gazdasága egyrészt exportfüggőbb lesz. Másrészt a túlzott mértékű megtakarítási ráta miatt az (állami tulajdonú) bankokban óriási tőkefelhalmozás ment végbe (még egy jobb módú családban sem lehet tudni, hogy egy hirtelen jövő betegség milyen óriási költségeket jelenthet).

Ez a rendszer az egyik háttere tehát (az ugyan egyre szélesedő kínai felső és középosztály mellett is) a „gazdag állam – relatíve szegény lakosság" jelenségnek. Az ebből fakadó problémát a kormányzat is érzékeli, például 2004-ben az alkotmányba belefoglalták, hogy *„Az állam az ország gazdasági fejlettségének megfelelő szociális*

[108] A témáról bővebben: OECD Working Group on Privatisation and Corporate Governance of State owned Assets: State Owned Enterprises in China: Reviewing the Eevidences . (2009). In: http://www.oecd.org/daf/ca/corporategovernanceofstate-ownedenterprises/42095493.pdf

rendszert fog a jövőben kiépíteni"[109] természetesen ez mind konkrétumok nélkül. Mindemellett Kínában egyre kevesebben élnek a szegénységi küszöb alatt.[110]

Tény, hogy az 1992-94-es reformok óta a Kínai népköztársaság éves GDP növekedése átlagosan 10% fölötti és még a válságok alatt sem csökkent 7% alá.[111] Teljes GDP terén 2010-ben előzte meg Japánt (a XIX. század óta először), és lett mostanra az USA mellett a Föld második legnagyobb gazdasága, ugyanakkor az egy főre jutó kb. 9000 dolláros GDP-vel csak a 93-95. hely körül van.[112] Számos olyan jóslat született, főleg a 2000-es évek végén, hogy a kínai GDP mikor fogja utolérni, és túlszárnyalni az amerikait.[113] Ugyanakkor én óvakodnék a jelenlegi növekedési trendek ilyen egyszerű időbeli meghosszabbításától, mert a bizonytalansági tényezőket jelenleg még a legkompetensebb befektetők sem tudják pontosan felmérni, egyrészt komoly eszközbuborékok alakultak ki mára a kínai reálgazdaságban (például itt is az ingatlanpiacban és építőiparban), valamint a bővülő kínai magánszektor, hazai nagyvállalatok versenyképességét az állam egyre kevésbé tudja vagy akarja támogatni, (ahogy azt az elmúlt hónapban egy-két nagyvállalat csődje és csőd közeli helyzete is mutatja).[114]

Minden belső gazdasági kockázat ellenére Kína tehát az elmúlt 25 év során egy szegény szocialista gazdaságból a világpiac egyik domináns gazdasága lett, melyet nem csak az jelez, hogy például 2012-ben a kínai áruforgalmi export a világ exportforgalmának 11,13%-át tette ki,[115] hanem az is, hogy – mint az a *XV. Mellékleten* is látható – 2012-ben kb. 80 milliárd dollárral volt Kína a világ harmadik legnagyobb működő tőke kihelyező országa,[116] aminek átlagosan majdnem 10%-a az ASEAN-ba irányuló befektetés.[117] Így Kína az elmúlt két-három évtized alatt kulcsfontosságú gazdasági partnerré vált az ASEAN számára.

A kínai gazdasági növekedését alapvetően az olcsó és hatékony munkaerő miatt Kínába történő külföldi beruházások, nyugati cégek kiszervezett üzemei alapozták meg, (szintén a *XV. Mellékletből* kiderül, hogy Kína a világ második legnagyobb FDI befogadó országa – 2012-ben ez kb. 120 milliárd USD volt) ezért kulcsfontosságú a

---

[109] A Kínai Népköztársaság Alkotmánya, 4. módosítás, 14. fejezet, 4. cikk.

[110] The World Bank: China Poverty Reduction. In: http://www.worldbank.org/en/news/feature/2010/03/19/results-profile-china-poverty-reduction

[111] The World Bank Data – GDP Growth. In: http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries

[112] The World Bank – GDP per Capita. In: http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD

[113] Pl. KEIDEL 2008.

[114] *Véget érhet az aranykor; csődök sorától tartanak Kínában*. In: http://www.portfolio.hu/vallalatok/veget_erhet_az_aranykor_csodok_soratol_tartanak_kinaban_2.196522.html

[115] WTO Statistic Database: China. In: http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Country=CN&

[116] UNCTAD – World Investment Report 2013. 14–15.

[117] ASEAN Foreign Direct Investments Statistics, table 26., 27. In: http://www.asean.org/news/item/foreign-direct-investment-statistics

munkaképes korú lakosság aránya. A 65 év alattiak aránya 90,6%[118] viszont a népességszabályozási törvények, az említett szociális rendszer még komolyabb demográfiai zavarokat okozhat, a nemek aránya már így is súlyosan torzult, és az ország korfája (lásd.: *XVI. Melléklet*) már egy kezdeti elöregedést mutat (a 45-50 éves korosztály aránya a legmagasabb), ezért is fontos lehet a jövőben Kínának az ASEAN térséggel esetlegesen megvalósuló szabad munkaerő áramlás, hogy a potenciálisan felmerülő további demográfiai és munkaerő problémák enyhüljenek.

Az ebből a kérdéskörből fakadó másik fontos irány, hogy ahogy Kínának egyre kevésbé jelent komparatív előnyt a bőséges és olcsó munkaerő és az ebből fakadó export árelőny, úgy kell egyrészt az exportorientáltság helyett erősíteni a belső fogyasztást, másrészt a munka-intenzív iparágak helyett a magasabb hozzáadott értékű tőke és technológia-intenzív iparágakat előtérbe helyezni, fejleszteni az innovációs szektort. Ebbe az irányba is vannak már érdemi előrelépések; az elmúlt évtizedben jelentősen növekedett a csúcstechnológia importja is,[119] valamint 2006-ban egy közép és hosszú távú tudományos és technikai fejlesztési tervet fogadott el a kormány, mely célul tűzi ki, hogy 2020-ra a GDP legalább 2,5%-át költse az állam kutatás-fejlesztésre, megelőzve így Japánt.[120]

Ebben a technológiai megújulásban nagy előnyt jelent, hogy a felett elektronikai cikkek gyártásához nélkülözhetetlen ritkaföldfémek kitermelésében Kína gyakorlatilag monopol szereppel bír – a világ ritkaföldfém kitermelésének nagyjából a 95%-át adja – és ez óriási világkereskedelmi pozíciót is jelent,[121] valamint Kína komoly beruházásokat hajt végre és kutatásokat folytat alternatív energiaforrások, és alternatív energiaforrásokkal működő járművek, ipari termékek kifejlesztésére. Ez Kína számra energiabiztonsági, és környezeti szempontból is kulcsfontosságú; az ország a Föld legnagyobb energia termelője és felhasználója, a második legnagyobb olajfelhasználó és nettó importőr, valamint a legnagyobb széntermelő, fogyasztó és importőr (a Föld szénfogyasztásának nagyjából a fele Kínában történik), az elektromos áram termelése még 88%-ban fosszilis tüzelőanyagok elégetésével történik. Az Amerikai Energiahivatal grafikonjai szerint Kína energia és energiahordozó felhasználása élesen növekszik, miközben minden fosszilis energiahordozó exportja minimálisra csökkent.[122]

Kínának tehát alapvető fontosságú, hogy az energiahordozók beszerzését diverzifikálja. Ebből a szempontból is fontos kereskedelmi és diplomáciai kapcsolatokat épített a Közel-Keleten, Afrikában, Dél-Amerikában (kőolajimportjának 52%-a, 23%-a és 10%-a érkezik ezekből a régiókból) valamint a délkelet-ázsiai,

---

[118] CIA World Factbook. In: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html

[119] RÁCZ L.: *A kínai–amerikai kapcsolatok 2009 elején – magyar szemmel.* In: Kína és a válság. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010. 63.

[120] *K+F robbanás Kínában.* In: http://www.gyartastrend.hu/gazdasag/cikk/kf-robbanas-kinaban

[121] Forbes.com: Chinese Rare Earth Material Surprise, Free Markets Actually Work. In: http://www.forbes.com/sites/timworstall/2013/12/18/chinese-rare-earth-metals-surprise-free-markets-actually-work/

[122] U.S. Energy Administration Information, China. In: http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=CH&trk=m

csendes-óceáni térségben. Elsősorban Indonézia, Malajzia, Vietnam és Ausztrália a fő partnerek a térségből, melyek kisebb részt a kőolaj nagyobb részt a szénimport forrásai.[123]

A világkereskedelemben betöltött szerepe mellett az elmúlt húsz évben Kína a világgazdaság egy fontos hitelezőjévé vált, és jelentős külföldi valutatartalékot halmozott fel nagyrészt dollárban; a *XVII. Mellékleten* látható, hogy 2014 elején a kínai valutatartalék kb. 3800 milliárd USD, és dollárra átszámítva több mint 4000 milliárd dolláros nettó kintlévősége van (1USD=6,15CYN).[124] Nagyrészt e komoly tartalékoknak és az ebből megnövelt kormányzati kiadásoknak is köszönheti, hogy a 2008-2010-es gazdasági válság során a GDP növekedés csak minimálisan esett vissza; még így is nagyjából 9% körül maradt,[125] (az 1997-1998-as ázsiai pénzügyi válság még strukturálisan nem érintette). A nagy ütemű gazdasági növekedésre – mely örökké értelemszerűen nem tarthat – nagy szüksége van a kínai politikai rendszer egészének, mert alapvetően ez biztosítja a társadalmi stabilitást és legitimálja a pártot és a politikai rendszert, és kelti nagyjából azt az általános véleményt a lakosságban, hogy még ha sokaknak aránylag alacsony is az életszínvonala, jó irányba halad az ország. Ha ez a növekedés 6-7% alá zuhanna az bizonyára társadalmi és politikai következményekkel is járna.[126]

Az 1990-es évek közepe után tehát az ASEAN országoknak egy ilyen, a legtöbb szempontból teljesen átalakult Kínával kellett megtalálják a közös hangot, és szemben a korábbi évtizedekkel, ezután leginkább nem az esetleges katonai, hanem gazdasági dominanciára törekvése merül fel leggyakrabban kérdésként a térségben.

2.4. Az ASEAN–Kína kapcsolatok további alakulása

Az 1997-98-as ázsiai pénzügyi válság hátterében jórészt a térségben korábban rögzített vagy félig rögzített árfolyamokról a lebegtetettre történő áttérés és az átfogó gazdasági liberalizáció állt kombinálva egy főleg Malajziát, Thaiföldet, Dél-Koreát és Indonéziát érintő magas folyófizetési mérleg hiánnyal, nyomott devizaárfolyamokkal, és a magánszektor külföldi devizákban lévő magas adósságarányával. 1997-ben „sikeres" spekulatív árfolyamtámadások érték a tahi bahtot mely hamar magával rántotta a régió többi valutájának árfolyamát, a nagyarányú devizatartozások így irreálisan drágává váltak és számos nagyvállalat

[123] U.S. Energy Administration Information, Overview, China. In: http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=CH&trk=p2

[124] Tradeeconomics.com: China Foreign Exchange Reserves, Net Foreign Assets of China. In: http://www.tradingeconomics.com/china/foreign-exchange-reserves , http://www.tradingeconomics.com/china/net-foreign-assets-current-lcu-wb-data.html

[125] The World Bank – GDP Growth annual . In: http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries

[126] JUHÁSZ O.: *Kína és a világválság – néhány társadalmi, politikai, gazdasági és külstratégiai aspektus.* In: Kína és a válság. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010. 18.

ment csődbe, mely csak fokozta a pánikot így a tovább valutaeséseket, és a további adósságspirált.[127]

Az ASEAN országok komolyabb pénzügyi tartalékok híján egyedül nem tudták megoldani a helyzetet, ekkor felértékelődött Kína szerepe; Kínát továbbra is a rögzített valutaárfolyamával, az alacsony külső adósságállományával, ekkor már releváns valutatartalékával és folyó fizetési mérleg többletével nem rázta meg a válság, így potenciálisan alkalmas volt az ASEAN államokon segíteni.[128] Az ASEAN részéről is tehát egy további – kényszerű – politikai nyitás történt Kína felé, Kínának meg érdekében állt részt venni a gazdasági rendezésben, így befolyása növekszik a térségben, a stabil környező régiók egyébként is nagy fontossággal bírnak számára, valamint politikai bizalmat növelhet, hogy kevésbé potenciális veszélyként, gazdasági – katonai dominanciára törő országként tekintsenek rá.[129] Az IMF kölcsönök mellett tehát Kína is mentőcsomagokat nyújtott a legsúlyosabban érintett országoknak; Thaiföldnek, Malajziának, és Indonéziának. [130]

1997-től tehát már nagyobb ütemben fejlődtek a politikai és gazdasági kapcsolatok Kína és az ASEAN között. 1997 decemberében tartották az – azóta is rendszeresen megrendezésre kerülő – első államfői szintű csúcstalálkozót ahol Jiang Zemin és az ASEAN államok vezetői közös nyilatkozatot és akciótervet írtak alá „XXI. századi partnerség, jó szomszédság és kölcsönös bizalom Kína és az ASEAN között" címmel.[131] Ezt követően létrehoztak több új bizottságot, például a Kína – ASEAN Együttműködési Bizottságot (China – ASEAN Joint Cooperation Committee) mely a politikai együttműködést, annak egyéb operatívabb teendőit hivatott koordinálni, a csúcstalálkozók utáni follow-up tevékenységekkel foglalkozni stb., valamint ennek a finanszírozására a Kína – ASEAN Együttműködési Alapot (China – ASEAN Cooperation Fund). [132] Az 1990-es évek után mind a gazdasági, mind a politikai, biztonságpolitikai kapcsolatok jelentősen megélénkültek, számos új bizottságot, együttműködési platformot hoztak létre, és a kereskedelmi kapcsolatok is folyamatosan bővültek. A kereskedelmi volumen bővülésében egyedül a válság alatt 2009-es év hozott innentől fogva visszaesést, ami meg nyilván nem meglepő.

---

[127] SZŰCS F.: *A délkelet-ázsiai pénzügyi válság és az intézmények kapcsolata.* EU Working Papers 2007.

[128] GOLDSTEIN, M.: *The Asian Financial Crisis: Causes, Cures, and Systemic Implications.* Institute for International Economics, Washington, 1998. 30.

[129] VÖLGYI K.: *Kína regionális kapcsolatrendszerei az ázsiai és afrikairelációkban – Kína és a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége (ASEAN).* In: Kína és a világ II. – Kína nemzetközi kapcsolatai és világgazdasági szerepének erősödése. MTA Világgazdasági Kutatóintézet – Miniszterelnöki Hivatal, Budapest, 2011. 80.

[130] The G7 and China in the Management of the International Financial System. In: https://tspace.library.utoronto.ca/html/1807/4865/china4.htm

[131] Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China: The Sino-ASEAN Relationship. In: http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjb/zzjg/gjs/gjzzyhy/2616/t15341.htm

[132] Oxfordjournals.org : The Chinese Journal of International Politics. In: http://cjip.oxfordjournals.org/content/1/3/373.full

3. A Kína–ASEAN gazdasági kapcsolatok

Az ASEAN térség fejlődését mindig is nagymértékben meghatározta a beáramló külföldi működő tőke. Ebből a szempontból már Deng Xiaoping reformjai után majd a gazdasági rendszerváltás után még inkább Kína a tőkevonzó erejével versenytársként jelenik meg a térségben és téríti el a befektetések túlnyomó részét, és azóta is Kínával kapcsolatban annak meglévő és/vagy potenciális további gazdasági expanziójával kapcsolatban merülnek fel leginkább aggályok a térségben.[133]

Kína a kb. 1,38 milliárdos népességével[134] nem csak a bőséges és olcsó munkaerő kínálatával – mely még az életszínvonal növekedés ellenére is még sokáig megőrzi ezt a munkaerő-piaci előnyét – jelent komoly kihívást a kevesebb, mint fele akkora lakosságú ASEAN-nak, hanem azzal is, hogy ez egy hatalmas, és az említett életszínvonal emelkedéssel egyre fizetőképesebb fogyasztói piacot is jelent, valamint a teljes kínai GDP is kb. háromszorosa az ASEAN-énak.[135] Tehát egy gazdasági versenyben egészen egyenlőtlenek lennének a feltételek.

Ugyanakkor egy jó gazdasági együttműködéssel Kína egy hatalmas felvevőpiacot és komoly lehetőséget jelenthet az ASEAN számára, egy potenciálisan megvalósuló teljesen integrált közös piac lehetőséget adna a térség egyes államainak, hogy jobban kamatoztassák komparatív előnyeiket, például a fejlettebb technológiai színvonalat, vagy az alacsonyabb munkabéreket. Tehát ha egy Ázsián kívüli befektető a kínai fogyasztói piacot kívánná megcélozni, ezt megteheti úgy is, hogy a munkaerő igényes termelést a még Kínánál is olcsóbb délkelet-ázsiai fejlődő országokba szervezi ki, a technológia-intenzív tevékenységeket meg például Szingapúrba, és mégis vámmentesen elérhető marad Kína piaca. Emellett a gazdasági kapcsolatok élénkülése az egymás közti befektetéseket is serkenti, és amennyiben a felek érdekei egyeznek, Kína növekvő befolyásával a világpolitikai, világgazdasági színtéren is előmozdíthatja az ASEAN érdekeinek képviseletét is.[136]

Kína számára kiemelt fontosságú a világgazdasági és világpolitikai pozíciójának javítása mellett az ország energiaellátásának, nyersanyagigényének diverzifikálása, fenntarthatósága és ezért bizonyos szintű gazdasági és politikai integrációra is hajlandó. A délkelet-ázsiai régió meg amellett, hogy Kína biztonságpolitikai

[133] Severino [2006] 181-182.o.
[134] Wolrd Population Review (http://worldpopulationreview.com) 2014.03.17.
[135] A Világbank adatai alapján. In: http://data.worldbank.org
[136] LUKÁCS 2010: 56.

érdekzónájába tartozik, erőforrások terén is fontos forráspiacot jelent, és mely a földrajzi pozíció és a történelmi kapcsolatok révén egy természetes integrációs irány.

Az ASEAN országok jó része mindig is tartott attól, hogy strukturális problémák miatt, mint például a merev munkaerőpiac, vagy a bizonytalan befektetési környezet, megragad a közepes jövedelmű országok csapdájában (Szingapúr itt kivétel) és ebből a kiutat a belső kereskedelem megerősítésében látták. [137] Ezért is döntöttek az ASEAN vezetői 1992-ben az ASEAN Szabadkereskedelmi Övezet létrehozásáról, melyet nagyjából 2002-re sikerült megvalósítani,[138] valamint a növekedés dinamikájának további megőrzése érdekében a Kínával való szabadkereskedelmi térség létrehozásáról.

3.1. ASEAN–Kína Szabadkereskedelmi Övezet

A *XVIII. Mellékleten* látható Kína és az ASEAN kereskedelmi forgalmának alakulása a 2000-es évek előtt; itt jól látszik, hogy mind Kínába mind az ASEAN-ba irányuló áruforgalom 1991 óta stabilan növekedett, (kivéve az 1997-98-as délkelet-ázsiai pénzügyi válság alatt csökkent enyhén az ASEAN exportja – amely viszont a régió gazdasági integrációjának, a kereskedelem liberalizálásának az egyik katalizátora volt). Ugyanakkor az 1999-ről 2000-re jelentős, kb. 40%-kal növekedett a teljes kereskedelmi forgalom. 1991 és 2000 között az ASEAN és Kína közötti kereskedelem évente átlagosan 20,45-kal bővült, ez a tíz év alatt ez 13,2 milliárd dolláros kínai és 18,4 milliárd dolláros ASEAN exportbővülést jelent. Eddigre az ASEAN Kínai ötödik, míg Kína az ASEAN hatodik legnagyobb kereskedelmi partnere lett.[139] Tehát ezzel a háttérrel kezdődött meg az ASEAN – Kína Szabadkereskedelmi Övezet (ASEAN – CHINA Free Trade Area / ACFTA) előkészítése.

A 2000-es ASEAN – Kína csúcstalálkozón Zhu Rongji kínai miniszterelnök tett javaslatot rá, hogy az ASEAN vezetőkkel közösen hozzanak létre egy szakértői munkacsoportot hogy hogyan fejleszthető a gazdasági együttműködés és, hogy dolgozzák ki szabadkereskedelmi kapcsolatok lehetőségeit.[140] Ezután a 2001-es ASEAN – Kína csúcstalálkozón Bruneiben az országok vezetői előzetes döntést hoztak arról, hogy 10 éven belül az ASEAN-t és Kínát magába foglaló szabadkereskedelmi övezetet hoznak létre.[141] 2002-ben a Phnom Penhben rendezett csúcstalálkozón írtak alá erről egy keretmegállapodást, mely rögzíti, hogy a felek 2010-ig létrehoznak egy a

---

[137] ESTRADA, G. – PARK, D.: *ASEAN's Free Trade Agreements with the People's Republic of China, Japan, and the Republic of Korea: A Qualitative and Quantitative Analysis.* Asian Development Bank Working Paper Series on Regional Economic Integration, 2011. 2–3.

[138] Asean Free Trade Area (AFTA). In: http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/item/asean-free-trade-area-afta-an-update

[139] ASEAN-China Expert Group on Economic Cooperation: Forging closer ASEAN – China economic relations in the 21th century. 2001. 7- 8.

[140] *Asian Leaders Cautious on Forging New Regional Partnerships*. In: http://www.nytimes.com/2000/11/27/business/worldbusiness/27iht-ASEAN.2.T.html

[141] Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China: Sino-ASEAN Relationship. In: http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjb/zzjg/gjs/gjzzyhy/2616/t15341.htm

kereskedelmi termékekre vonatkozó szabadkereskedelmi övezetet, de az 1990-es években csatlakozott négy új ASEAN tag (Vietnam, Kambodzsa, Mianmar és Laosz) 2015-ig haladékot kap az ebbe történő bekapcsolódáshoz.[142] Ez időszak alatt a különböző termékekre eltérő ütemben fokozatosan építették le a vámokat és nem vámjellegű korlátozásokat.

2004-ben az érintett államok gazdasági miniszterei egy olyan árukereskedelmi egyezményt írtak alá, mely részletesen tartalmazott rendelkezéseket a vámok és egyéb korlátozások leépítéséről; mely alapján a termékeket három csoportba osztották, az első csoport mely termékekre az intézkedéseket az alapértelmezett határidőnél korábban kell végrehajtani, ilyenek például az élőállat, hús, hal, tejtermékek, bizonyos zöldségek és gyümölcsök. A második csoport normál termékek csoportja, melyek vámtételeinek leépítésére 2010-ig kellett –illetve az új ASEAN országoknak 2015-ig kell – hogy sor kerüljön, valamint a harmadik a „kényes termékek" csoportja, amit a felek legfeljebb 400 (illetve az új ASEAN tagállamok 500) vámtarifasorra terjeszthetnek ki, ezeket 0 és 5%-os vám közé kell csökkenteni 2018-ra illetve az újaknak 2020-ra.[143] Illetve e csoporton belül is egy ennél is szűkebb tételsor lehet a különlegesen érzékeny termékek csoportja „highly sensitive list" mely melyre az összes vám és illeték aránya nem haladhatja meg az 50%-ot.[144]

2007-ben elfogadták a Szolgáltatáskereskedelmi Egyezményt, mely bizonyos szolgáltatási területeken, mint például turizmus rekreáció, egészségügy, fuvarozás, telekommunikáció, mérnöki tervezés és piackutatás megkönnyíti a részes országokból jövő cégeknek a piacra jutást az ASEAN államok és Kína területén, és a helyi cégekkel azonos szabályozás vonatkozik rájuk.[145] A harmadik nagyobb egyezmény, mely a szabadkereskedelmi térség tartalmát konkretizálta; a 2009-es Beruházási Egyezményt, mely a működő tőke mozgásainak liberalizálását, a kölcsönös beruházások élénkítését szolgálja.[146] A 2009 októberében Thaiföldön rendezett ASEAN – Kína csúcstalálkozón az ASEAN kormányfői és Wen Jiabao kínai miniszterelnök deklarálták az ACFTA tartalmi véglegesítését, és a 2010. január 1-i dátumot határozták meg, mint formális életbelépését (a már említett tartalmi kivételek mellett), valmint üdvözölték, hogy a kétoldalú kereskedelem volumene 2008-ra elérte a nagyjából 200milliárd dolláros szintet.[147]

---

[142] ASEAN.org: Agreement on Trade in Goods of the Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-operation between the Association of Southeast Asian Nations and the People's Republic of China. In: http://www.asean.org/news/item/agreement-on-trade-in-goods-of-the-framework-agreement-on-comprehensive-economic-co-operation-between-the-association-of-southeast-asian-nations-and-the-people-s-republic-of-china-4

[143] Völgyi [2011] 82.o.

[144] Ministry of International Trade and Industry, Malaysia: ASEAN-China (http://www.miti.gov.my/cms/content.jsp?id=com.tms.cms.section.Section_b609671a-c0a81573-aba0aba0-c94c2e0c) 2014.03.23.

[145] VÖLGYI 2011: 82–83.

[146] *China ASEAN Investment Agreement. In:* http://www.globaltimes.cn/business/china-economy/2009-08/458080.html

[147] ASEAN.org: Chairman's Statement of the 12th ASEAN-China Summit. In: http://www.asean.org/news/item/chairman-s-statement-of-the-12th-asean-china-summit

2010 első napján tehát egy tízéves folyamat végén megalakult az ASEAN – Kína Szabadkereskedelmi Övezet, amellyel népesség szempontjából ma a legnagyobb, valamivel több, mint kétmilliárd fős szabadkereskedelmi térség jött létre,[148] és melynek teljes GDP-je 2012-es adatok alapján nagyjából 10.498 milliárd USD.[149] Ugyanakkor, mint említettem ez még több szempontból is csak egy részleges szabadkereskedelmi övezet; Vietnam, Mianmar, Kambodzsa és Laosz csak 2015-től lesz teljes jogú részese, és a teljes vámmentesség tehát a termékek valamivel több, mint 90%-át érinti, és a teljes körű, 100%-os vámmentesség még középtávon nincs tervbe véve. Minden vámtételt egybeszámolva a Kínába érkező ASEAN termékekre a korábban átlagosan 9,8%-os vám 0,1%-ra, és az ASEAN-ba érkező kínai árukra a korábban átlagosan 12,8%-os vám 0,6%-ra csökkent.[150]

A szóban forgó szabadkereskedelmi övezet még nincs olyan régóta hatályban, hogy hatásáról hosszabb trendvonalakat lehessen vizsgálni, de érdemes megvizsgálni az ASEAN és Kína kereskedelmét az ACFTA életbelépése előtt és után, hátha már lehet mondani valamit arról, hogy milyen hatása volt, kinek érte meg esetleg jobban vagy kevésbé. Viszont fontos figyelembe venni, hogy közvetlenül a gazdasági válság után lépett életbe, így az adatok annak a hatásait is tartalmazzák.

2005 és 2008 között a teljes Kínába irányuló exportvolumen növekedés csökkenő ütemet mutatott (az éves növekedés 26,37%-ról 12,38%-ra csökkent ez alatt, majd 2009-ben jelentős exportvolumen csökkenés is történt (-6,85%) – ez a visszaesés 2009-ben egyébként igaz az importra is, tehát a teljes ASEAN kereskedelemre, és nemcsak Kína irányába, ez egyértelműen a válság okozta kereslet-visszaesés hatása. Majd 2010-re látványosan megugrott az ASEAN export Kínába; 38,49%-os növekedést ért el az előző évhez képest (ami magasabb, mint a világ többi része felé irányuló export növekedése – ami 31,43% volt – így intuitíve ezt tekinthetjük már a szabadkereskedelmi övezet kereskedelem-élénkítő hatásának). Így a 2009-es 81,5 milliárd USD értékű export 2010-re elérte a 113 milliárd USD-t; ugyanakkor ez 2011-ben „csak" 128 milliárd USD lett, ami már egy szerényebb 13,9%-os volumennövekedés.[151]

Az ASEAN-ba történő kínai termékek importjának növekedési üteme 2009 előtt enyhén csökkenő nagyjából stabilan évi 20%-os növekedést felmutató volt, 2009-ben viszont a teljes volumen 11,61%-kal csökkent, ez 96,5 milliárd USD importvolument jelentett, majd a következő két évben jelentős 23,21% és 28,13% importnövekedés történt, ami így elérte a 119 milliárd majd a 152 milliárd USD-t. Teljes kereskedelmi volumen tekintetében Kína ezekre az évekre az ASEAN első/második legnagyobb kereskedelmi partnere lett Japán mellett (gyakran változik, hogy ki az első, de kb. azonos nagyságrendről van mindig szó), az ASEAN teljes kereskedelmének a kínai kereskedelem kb. 11%-át teszi ki, export-importra lebontva viszont az ASEAN-nak

[148] Az ASEAN Statistical Yearbook és a Wolrdpopulationstatistics.com: Population of China 2014 alapján. In: (http://www.worldpopulationstatistics.com/population-of-china-2014/

[149] The World Bank: GDP (Current USD). In: http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD

[150] SEAN-China agency to raise FTA awareness. In: http://europe.chinadaily.com.cn/business/2012-03/31/content_14969497.htm

[151] ASEAN Statistical Yearbook 2012. 71–72.

Kína a legnagyobb importforrás, Japán után a második legnagyobb exportpiac.[152] 2010 után az ASEAN Kína számára a harmadik legnagyobb kereskedelmi partnerévé lépett elő a negyedik helyről, és az ASEAN-ba irányuló kínai FDI 117%-kal növekedett 2,7 milliárd USD-ről 5,9 milliárd USD-re.[153] (Itt bizonyos szempontból egy Kína és Japán közötti verseny is kirajzolódik a délkelet-ázsiai piacokért és befolyásért.)

A *XIX. Mellékleten* látható grafikus ábrázolással az ASEAN és Kína közötti kereskedelem volumenének és az ASEAN Kína felé fennálló kereskedelmi mérlegének alakulása. A grafikonon jól látszik, hogy a korábbi kereskedelemnövekedési ütemhez majd a 2009-es csökkenéshez képest az ACFTA életbelépésével egy nagy lökést kapott a kétoldalú kereskedelem, viszont már ekkortól megjelentek ASEAN oldalról az aggódó hangok is, hogy az ACFTA életbelépésével az olcsóbb kínai termékek kiszorítják a helyi árukat, illetve, hogy a kínai irányú kereskedelmi deficit esetleges növekedésével kiszolgáltatottabbá válik a térség Kínának.[154]

Az ASEAN térség ebben az egy-két évtizedben mindig is kereskedelmi mérleg deficittel bírt Kínával szemben, habár ennek mértéke időszakonként eltérő, mint ahogy a vonatkozó mellékleten is látszik, a 2000-es évek első felében mind a kereskedelem volumene mind maga a kereskedelmi deficit aránylag alacsony volt – ez utóbbi kb. 6 milliárd USD. Majd az ASEAN import és kisebb mértékben az export és így a deficit is nagyjából 2008-ig folyamatosan nőtt, majd 2009-re a belső kereslet visszaesésével az import az exporthoz képest nagyobb arányban esett vissza, így a deficit is csökkent, majd ez a felzárkózó trend folytatódni látszott 2010-ben is. Utána viszont az import az exportnál jóval nagyobb ütemben nőtt, és 2011-ben az ASEAN rekord magas, 25 milliárd dolláros Kínával szembeni kereskedelmi deficittel zárt.[155]

Ahhoz hogy a szabadkereskedelmi övezet hatását ilyen szempontból is értékeljük, illetve, hogy választ adjunk a kínai termékek kiszorító hatásáról szóló aggodalmakra véleményem szerint még nem telt el elég idő és nem áll rendelkezésre elég hosszú hiteles adatsor. A 2011-es deficitnövekedés lehet egy egyszeri kilengés vagy egy újabb trend kezdete, illetve az ASEAN importnövekmény nem feltétlenül bír ilyen kiszorító hatással, a délkelet-ázsiai életszínvonal növekedés és a válság utáni gazdaság beindulása miatti belső kereslet felszívhatja ezt a plusz árukínálatot a hazai termékek mellett is. A válság kivételével így is az export folyamatos bővüléséről is beszélünk, ami az ilyen nyitott gazdaságoknál elsődleges fontosságú, valamint az importnyersanyagokért fizetendő ár csökkenésével az exportra dolgozó feldolgozóipar árai is versenyképesebbek lehetnek és nemcsak a két régió viszonylatában. Emellett a szabadkereskedelmi övezet javítja az országok tőkevonzó képességét az által is, hogy a harmadik országokból származó oda kiszervezett cégek előtt például mekkora vámmentes piac nyílik meg.

---

[152] ASEAN Statistical Yearbook 2012 .72–74.

[153] ASEAN-CHINA Dialogue Relations. In: http://www.asean.org/news/item/asean-china-dialogue-relations

[154] Pl.: Transnational Institute, Trade & Investment, The China-Asean Free Trade Area: Propaganda and Reality. In: http://www.tni.org/article/china-asean-free-trade-area-propaganda-and-reality

[155] Az ASEAN Statistical Yearbook 2012 alapján.

A szabadkereskedelmi övezetnek és tágabban értelmezve a gazdasági integrációnak úgy általában természetesen vannak tehát előnyei és hátrányai. Előnynek tekinthető még az a pozitív hatás is, hogy a minél szorosabb – akár önérdekből történő – gazdasági együttműködés, integráció egyrészt bizalomépítő, másrészt sok más szempontból is kooperációt követel meg, a gazdasági kérdések közös koordinálása egyre szorosabb politikai szintű kooperációt igényel, így a felek egyre inkább rá vannak utalva arra, hogy az esetleges nézeteltéréseket, konfliktusokat, érdekellentéteket is békésen, tárgyalásos úton rendezzék. Sajnos ugyanakkor gyakori, hogy a gazdasági integráció rövidtávú költségeit, hátrányait az egyszerű lakosság jobban megérzi – például ha az olcsóbb külföldi áruk miatt bezárnak az új körülmények között versenyképtelenebb gyárak és nő a munkanélküliség – és ez csökkentheti az integráció támogatását és legitimációját. Erre persze hosszútávon a megoldás csak a termelékenység és versenyképesség javítása lehet.

3.2. További gazdasági kooperációk és lehetőségek

Az, hogy Kína GDP növekedése a válság alatt is 9% fölött maradt (2008-ban 9,6%, 2009-ben 9,2%),[156] és, hogy a kínai kereslet alacsonyabb visszaesése miatt az a Kínába irányuló ASEAN export a teljes ASEAN export visszaesésnél alacsonyabb volt (2009-ben a kínai ASEAN export 6,85%-kal csökkent, amíg az ASEAN teljes exportja 16,03%-kal), valamint, hogy ezután az ASEAN exportnövekedés is nagyobb volt Kína felé mint a teljes átlag (38,49% szemben a 31,43%-kal)[157] egyértelművé teszi, hogy a válság után talán még inkább Kína lépett elő a régió gazdasági motorjává, ami az ASEAN számára is realitás – ha tetszik, ha nem – illetve egy olyan lehetőség lehet, mellyel élni kell, és amely egyértelműen a további gazdasági integráció felé mutat.

Kína ebben partnernek mutatkozik, mint ahogy az integráció, és a déli szomszédjainak gazdasági kisegítése illeszkedik abba a koncepcióba, ami Kínában csak „Kína békés felemelkedéseként" emlegetnek, és ami regionális szinten politikailag és biztonságilag stabil, gazdaságilag fejlődő, Kínával szemben minél inkább baráti országokat képzel el, és ahol a „soft-politics" szintjén azért Kína könnyen tudja az érdekeit érvényesíteni.

A 2009-es thaiföldi csúcstalálkozón Wen Jaobao kínai miniszterelnök, Chen Deming Kína kereskedelmi minisztere és az ASEAN gazdasági miniszterei megállapodtak, hogy Kína finanszírozásával 15 milliárd USD kerettel létrehozzák a Kína – ASEAN Hitelprogramot (China – ASEAN Loan Program), valamint 10 milliárd dolláros kerettel a Kína – ASEAN Beruházási és Együttműködési Alapot (China – ASEAN Investment Cooperation Fund). A Hitelprogram – melynek a teljes kerete kiosztásra került – alapvetően azt a célt szolgálta, hogy gyorssegélyt nyújtson a válság utáni megnövekedett kiadásokhoz és alapvető regionális és infrastrukturális fejlesztésekhez; például ASEAN szinten összehangolt autópálya és útfejlesztésekhez,

[156] The World Bank, GDP Growth. In: http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG
[157] ASEAN Statistical Yearbook 2012. 72.

amelyeknek ellenőrzött pénzügyi és minőségi feltételeknek kell megfelelni, és amely a tagállamok együttműködését igényli.[158]

A Beruházási és Együttműködési Alapot a China Exim Bank és más fél-állami ipari befektetők szponzorálják, a Kínai Népköztársaság Központi Bizottságának (State Council of the PRC) és a Kínai Állami Fejlesztési és Reformbizottság jóváhagyásával az alapot vezeti és koordinálja az Exim Bank (2013-ban a kínai állam megerősítette és meghosszabbította az alap további működését). Az alap célja az ASEAN-ba történő beruházások élénkítése, a gazdasági és technikai együttműködés, az ipari infrastruktúrák, energiatermelés és energiagazdálkodás fejlesztése, a nyersanyag kitermelés modernizálása a régióban, mindezt a fenntartható fejlődés és növekedés valamint a helyi közösség érdekeinek szem előtt tartásával. Az alap saját szakértői csoportokat alkalmaz, hogy vizsgálják a legjobb befektetési lehetőségeket az ASEAN-on belül, valamint szakértelmükkel és forrásaikkal támogatják azokat a további kínai cégeket, akik a régióban akarnak komolyabb beruházásokat végezni.[159]

Ezekben az esetekben is be kell látni, hogy itt Kína a saját üzleti érdekeltségeit hozza pozícióba, illetve valamilyen szinten függő helyzetbe az ASEAN gazdaságát, viszont az ASEAN-nak a továbbiakban is szüksége van a beáramló külföldi működő tőkére, a vállalatok által teremtett munkahelyekre, és a járulékos fejlesztésekre, tehát itt rövid és középtávon mindenképpen kölcsönös előnyökről gazdasági van szó.

[158] ASEAN Summit, ASEAN – China Investment Cooperation Fund for Infrastructure and Energy Launched, Press Release. In: http://aseansummit.mfa.go.th/15/PDF/24-08C-014-EN.pdf

[159] China-ASEAN-Fund.com. In: http://www.china-asean-fund.com/about-caf.php?slider1=1

4. Politikai kooperáció és regionális biztonsági kihívások

A gazdasági kapcsolatokon túl a politikai és biztonságpolitikai témájú kapcsolatok is igen intenzívekké váltak az ASEAN és Kína között – ami igen jelentős dolog ahhoz képest, hogy sok tagállammal és magával az ASEAN-nal is 23 éve történek az első kapcsolatfelvételek. De nem csak szűken értelmezve az ASEAN és Kína között; hanem (ebben a térségben, ahol részben történelmi és kulturális okokból korábban alapvetően nem volt hagyománya a multilaterális együttműködéseknek;[160]) mostanra talán mégis úgy néz ki, hogy a tíztagú „alap" ASEAN jelenti azt a magot, mely köré átfogóbb kelet-ázsiai regionális együttműködések kialakulnak; mint például az ACFTA, ASEAN+3, ASEAN Regionális Fórum (ARF),[161] és a Kelet-Ázsia Csúcs (EAS).[162] Ugyanakkor ezek az együttműködések még elég lazák és kezdeti stádiumúak, a régió államai még messze járnak attól, hogy például egy kollektív biztonsági közösséget alkossanak, sőt, néha még bizonyos látens, vagy alacsony intenzitású konfliktusok tartós megoldására is mintha hiányozna a politikai akarat.

Elvi szinten legalább egyetértés van abban, ami a gyakorlatban a legtöbb konfliktust szüli a kelet-ázsiai régióban; hogy a politikai kapcsolatok, a jó szomszédság és együttműködés alapja a másik ország szuverenitásának és főleg területi integritásának tiszteletben tartása. Persze ezt minden fél a maga szempontjából értelmezi, és így a gazdasági integrációs folyamatok, rendszeres biztonságpolitikai fórumok mellett párhuzamosan állnak fent néha határvillongásokkal fűszerezett olyan határviták, mint kínai-japán, a thai-kambodzsai, vagy a dél-kínai tengeri sokszereplős határviták. [Ezekről majd lejjebb.]

Ahol viszont nem érintettek az egyes országok ott tényleg konszenzus van azon a téren, hogy a gyarmati rendszerekből megörökölt határok status- quo-ja, legyenek

[160] LUKÁCS 2010: 74.

[161] Az ARF egy számos területre kiterjedő biztonságpolitikai fórum, része az ASEAN+3 tagsága emellett Ausztrália, Banglades, Kanada, Észak-Korea, az EU, Mongólia, Új-Zéland, Pakisztán, Pápua Új Guinea, Oroszország, Sri-Lanka, Kelet-Timor és az USA. ASEAN Regional Forum: http://aseanregionalforum.asean.org/about.html

[162] Az EAS egy évente megrendezett, vegyes, aktuális témákkal foglalkozó csúcstalálkozó –pl. politikai stabilitás, klímaváltozás,atomsorompó, közegészségügy, energiagazdálkodás, gazdasági együttműködések stb. – a résztvevői: az ASEAN+3 országok mellett Ausztrália, India, Új-Zéland, Oroszország és az USA. Australian Government - Department of Foreign Affairs and Trade: The East Asia Summit. In: http://www.dfat.gov.au/asean/eas/

azok bármilyen kényesek e multi-etnikus régióban, mindenképp megőrizendő és így például a szeparatista mozgalmakat, országrész kiválásokat közösen utasítják el – főleg, hogy a legtöbb országnak az egymással szembeni határvitákon túl ilyen problémái is. Kínát érinti ez talán legjobban, és deklarálja ahol csak lehet az „egy Kína-elvet", a néha fel-felerősödő ujgur és tibeti függetlenségi mozgalmak miatt – korábban még a déli, kantoni területeken is voltak szecessziós mozgások – és próbálja emellett a Kínai Népköztársaság politikai gravitációjába visszaterelni Taiwant és Hongkongot. De Thaiföldnek, Malajziának, a Fülöp-szigeteknek, és Indonéziának is gyakran meg kell küzdenie a jórészt egyben iszlamista szeparatista mozgalmakkal. Kelet-Timor függetlenedése után jelezték is a térség államai, hogy ez volt az utolsó ilyen eset, amit megtűrtek a régióban.[163]

2002-ben Kína és az ASEAN a nem hagyományos biztonságot érintő területeken is jelentős előrelépést értek el az együttműködés terén, közös nyilatkozatot fogadtak el a drogkereskedelem, embercsempészet, határokon átívelő gazdasági bűnözés, pénzmosás, internetes bűnözés, terrorizmus, fegyvercsempészet, kalózkodás közös megakadályozására. 2004-ben meghatározták ehhez a közép és hosszú távú konkrét programokat. 2003. október 8-án az ASEAN dialógus partnerek közül elsőként Kína írta alá azt a Barátsági és Együttműködési szerződést, amelyben Kína kijelenti, hogy az ASEAN-nal szemben bármilyen jövőbeli nézeteltérést békés úton fog rendezni. Ezzel egy időben Kína és az ASEAN miniszterelnökei stratégiai partnerségről tettek nyilatkozatot, melyet 2006-ban, a kapcsolatok felvételének 15. évfordulóján újra megerősítettek.[164] A kapcsolatok erősödését mutatja a közös kiállítások, kulturális és cserediákprogramok elterjedése, a nyelvoktatás (érdekesség például, hogy a Kínában töltött tanulmányutam során az a közvetítő nyelv, amivel az összes délkelet-ázsiai cserediákkal kommunikálni lehetett, és amit mindenki közösen beszélt az a kínai volt; szinte egy ázsiai diáknak sem az angol volt az első idegen nyelve).

4.1. Biztonságpolitikai helyzet

Kelet-Ázsiában a meglévő feszültségforrások esetében minden egyes problémahalmaznak más az ok-okozati háttere; például a Koreai félsziget a politikai gazdasági és ideológiai rendszerek szembenállásával, a kettéosztottsággal, a másik fél kölcsönös el nem ismerésével (a hadiállapot papíron ma is fennáll, és mindkét fél önmagát tartja a teljes félsziget jogos reprezentánsának) még ma is a hidegháború legklasszikusabb örökségét hordozza (a helyzet még problematikusabb, amióta Észak-Koreának bizonyíthatóan atomfegyverei vannak). Kicsit árnyaltabban, de hasonló a helyzet a Kínai Népköztársaság és Taiwan (Kínai Köztársaság) viszonyában is. Itt a népköztársasági gazdasági rendszerváltás óta alapvetően nem a gazdasági ideológiai rendszerek állnak szemben, viszont a hatalmi, politikai rendszerek, geopolitikai ellentétek igen, és Taiwan demokratizálódásával (2000 és 2008 között először nem a KMT volt kormányon a sziget elszakadása óta) a politikai rendszerek még kevésbé lennének kompatibilisek, valamint a taiwaniak körében egy új „nemzeti identitás"

[163] LUKÁCS 2010: 55.
[164] VÖLGYI 2011: 83.

kialakulása fokozatosan feloldja az „egy Kína elvet”,[165] ami a Népköztársaság számára hivatalosan egy elfogadhatatlan megközelítés.

A hidegháborús konfliktusmaradványokon kívül fontosak még a poszt-koloniális határokkal kapcsolatos, és ezzel általában szorosan összefüggő etnikai és vallási feszültségek és szeparatizmus, ahogy a gyarmati időkből visszamaradt határok gyakran vitatottak, és figyelmen kívül hagyták a vallási és etnikai határokat.[166] E feszültségforrásokból kiinduló konfliktusok Kelet-Ázsiában leggyakrabban az ASEAN területén vannak (ennek a számtalan kisebb-nagyobb konfliktusgóc enyhítése szempontjából is kiemelt fontosságú, hogy az ASEAN keretében erősödjenek a multilaterális majd a szupranacionális kapcsolatok is, és a szolidaritás a tagállamok között). Ilyen konfliktus volt például a 2000-es években a thai-mianmari határkonfliktus[167] (a mai Thaiföld egyedül nem volt gyarmat a régióban, de „maradékállamként” elég speciális volt a helyzete és bizonytalanok a határai) majd 2010-ben mianmari területen a vitatott thai határszakasz mentén a mianmari kormányerők és kareni-buddhista szeparatisták közötti fegyveres konfliktus, vagy a 2008 és 2011 közötti thai- kambodzsai határkonfliktus, ahol reguláris erők is összeütközésbe kerültek, és ahol végül a Hágai Nemzetközi Bíróság (ICJ) döntött 2011-ben.[168]

Nagyjából az 1960-as évek óta kisebb nagyobb intenzitású harcok folynak a mai napig rövidebb megszakításokkal a Fülöp-szigetek déli részén a Mindanaoi Autonóm tartományban a kormány és a Moro Iszlám Felszabadítási Front között, Thaiföldön a déli Patani tartomány független iszlám állammá válásáért folytat terrorista mozgalmat a Pattani Felszabadítási Front.[169] Malajziában a Brunei mellett lévő és korábban a Brunei Szultanátushoz tartozó Sarawak, Sabah, és Lebuan tartományokban vannak kisebb-nagyobb iszlám függetlenségi mozgalmak (Sarawak tartományban Limbang település és környéke maga Brunei és Malajzia között vitatott is volt 2010-ig, amikor is Malajzia átengedte az olaj-kitermelési koncessziókat, cserébe Brunei lemondott magáról a területi igényről.[170] Indonéziában is több tartományban vannak függetlenségi mozgalmak, úgy mint Aceh, Nyugat-Pápua, Riau

[165] *Warming ties with China stoke Taiwan’s identity crisis.* In: http://www.taipeitimes.com/News/taiwan/archives/2011/10/26/2003516710

[166] CHUA B. H.: *Group rights and democracy in Southeast Asia.* In: East Asia’s New Democracies. Routledge, New York, 2010. 229–232.

[167] IPCS, Myanmar-Thailand Border Dispute: Prospects for Demarcation. In: http://www.ipcs.org/article/southeast-asia/myanmar-thailand-border-dispute-prospects-for-demarcation-3186.html

[168] International Court of Justice, Request for Interpretation of the Judgment of 15 June 1962 in the Case concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand). In: http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&code=ct2&case=151&k=89&p3=0

[169] Globalsecurity.org. In: http://www.globalsecurity.org/military/world/para/pulo.htm; http://www.globalsecurity.org/security/profiles/moro_islamic_liberation_front.htm

[170] CIA The World Factbook, International Disputes. In: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2070.html

és Kalimantan tartományban, ezek közül a Szabad Aceh Mozgalom és a Szabad Pápua Mozgalom fejt ki jelentősebb gerillatevékenységeket a mai napig is.[171]

A délkelet-ázsiai régión belül ezek a kisebb konfliktusok alapvetően a gazdasági és társadalmi stabilitást veszélyeztetik és a kormányzatok munkáját nehezítik, de nem csak ezek befolyásolják a régió biztonságpolitikai helyzetét; amióta civilizációk fejlődtek ki ebben a térségben, mindig is nagyhatalmi vetélkedések fókuszpontjában állt: kínai és indiai birodalmak, nyugati gyarmatosító birodalmak vetélkedései, a hidegháborús felosztások stb. és ha talán más módszerekkel is, de ma sincs ez másképp. Az 1990-es évekbeli és 2000-es évek eleji közel-keleti és balkáni konfliktusok mintha egy kicsit hátrébb sorolták volna az USA számára a kelet-ázsiai, csendes-óceáni térséget – ez az időszak egyben Kína diplomáciai térnyerését is hozta – viszont a 2010-es évektől az USA geopolitikájában is változás figyelhető meg.

2011 októberében Hillary Clinton akkori külügyminiszternek a Foreign Policy-ben megjelent írása talán az USA doktrínaváltásaként is értelmezhető, mely szerint a korábbi atlanti és közel-keleti fókuszpontjaik helyett a következő évtizedben a csendes-óceáni térségre kell összpontosítaniuk gazdasági és geopolitikai vezető szerepük érdekében: *„In the next 10 years, we need to be smart and systematic about where we invest time and energy, so that we put ourselves in the best position to sustain our leadership, secure our interests, and advance our values. One of the most important tasks of American statecraft over the next decade will therefore be to lock in a substantially increased investment -- diplomatic, economic, strategic, and otherwise -- in the Asia-Pacific region.”.*[172] Egy hónapra rá a Financial Times-ban Tom Donilon Barack Obama nemzetbiztonsági tanácsadója úgy írt Obama akkor véget ért délkelet-ázsiai körútjáról, hogy Obama átrendezi a stratégiai és szövetségi prioritásokat az USA és a NATO számára, megerősíti kapcsolatait a térségbeli szövetségeseivel, és világossá teszi, hogy „a szabályok változatlanok”.[173]

Újdonság az amerikai politikában, hogy amíg a 2000-es évek előtt leginkább a bilaterális kapcsolatokra koncentrált a térségben – és az ottani stabilitást jórészt garantáló katonai jelenlétre – addig most már a multilaterális politikai kapcsolatok az ASEAN-nal, mint szervezettel való kapcsolatok is fókuszpontba kerültek. Ezek a stratégiabeli változások a növekvő kínai dominanciát látszanak ellensúlyozni a régióban. Az USA mellett, ha nem is katonai, geopolitikai, de mindenképpen nagy gazdasági jelentősége van Japánnak is a délkelet-ázsiai térségben. Japán már 1977-ben hivatalosan felvette a kapcsolatot az ASEAN-nal,[174] és ma az EU után Japán a

---

[171] East-West Center, Secessionist Challenges in Aceh and Papua: Is Special Autonomy the Solution? In: http://www.eastwestcenter.org/publications/secessionist-challenges-aceh-and-papua-special-autonomy-solution.

[172] Hillary Clinton: *America's Pacific Century.* In: http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/10/11/americas_pacific_century

[173] Tom Donilon: *America is back in the Pacific and will uphold the rules* http://www.ft.com/intl/cms/s/0/4f3febac-1761-11e1-b00e-00144feabdc0.html#axzz2xMd1RRKt

[174] ASEAN.org, ASEAN – Japan Dialogue Relations. In: http://www.asean.org/news/item/external-relations-japan-overview-of-asean-japan-relations

második legnagyobb működő-tőke beruházó a térségben. [175] De Japánt, mint az USA szövetségesét alapvetően ugyanazon pólus részének lehet tekinteni, és ennek a nagyhatalmi pólusnak a térségbeli dominanciájával szemben látszik egyfajta kihívást jelenteni mostanra a Kínai erősödés a régióban. Mindenesetre most, hogy Kínai gazdasági erő jelentősége vitathatatlan a régióban, és két nagyhatalmi pólus párhuzamos jelenlétéről és egyelőre békés versengéséről van szó, így a korábbi több évtizedes status quo helyett egy sokkal dinamikusabban változó politika, geopolitika fogja jellemezni a térséget. A nagyhatalmak egymással szembeni eszköztára szigorúan a soft politics határáig mehet el, egy a térségért vívott nagyhatalmak közötti aktív háború a belátható jövőben szinte kizártnak mondható.

Tekintve, hogy az ASEAN-nak mind Kína, mind Japán jóindulatára és befektetéseire szüksége van, valamint arra is, hogy e partnerek lehetőleg korrekt viszonyban legyenek – ami viszont a területi viták (pl.: Diaoyu /Senkaku-szigetek) miatt a 2000-es évek vége óta eléggé feszült[176] – így ezt a helyzetet az ASEAN+3 formulával lehet a legjobban kezelni. Így talán egyik fél sem érzi úgy, hogy a másik kitúrta a délkelet-ázsiai régióért folyó versenyben, és van beleszólásuk a régió helyzetének alakulásába, és az ASEAN ha elég sokáig egyensúlyozik kellően ügyesen; sokat profitálhat a nagyhatalmak versenyéből, és sokáig megmaradhat mintegy „mérleg nyelve".

Emellett ugyanakkor a nagyütemű kínai fegyverkezés és hadsereg és haditengerészet fejlesztéssel együtt[177] – ugyan az ASEAN országai nem hoztak létre egy közös integrált védelmi szövetséget, és így országonként egymással párhuzamosan fegyverkeznek – az ASEAN tagállamok is jelentősen növelték katonai kiadásaikat; évente átlagosan kb. 14%-kal, ami 2016-ra elérheti az évi 40 milliárd dolláros kiadást.[178]

Ezt a trendet részben magyarázhatja a térség talán legfontosabb feszültségforrása; a dél-kínai-tengeri területi vita – mely nem a már említett poszt-hidegháborús vagy etnikai, poszt-koloniális eredetű konfliktusok közé tartozik – ez alapvetően egy új geopolitikai vita melynek hátterében összetett okok állnak; energiahordozók és nyersanyag kitermelés, fontos kereskedelmi hajózási útvonalak birtoklása, politikai és stratégiai kérdések.

A szóban forgó Dél-kínai-tenger ma a világ talán legfontosabb kereskedelmi hajózási útvonala; a Sunda, Lombok és Malaca szorostól indul (ezek közül a legforgalmasabb az Indonézia és Malajzia közötti Malaca szoros), a kínai és taiwani partokig tart, és tulajdonképpen ezen halad végig a teljes Kelet-Ázsiába és a csendes-óceáni térségbe tartó indiai közel-keleti, és afrikai, európai illetve az ezekbe a térségekbe tartó kelet-ázsiai áruforgalom. A világ hajózási áruforgalmának nagyjából a fele végighalad ezen az útvonalon – ez évente nagyjából 70.000 hajót jelent – továbbá egész Kelet-Ázsia

[175] ASEAN Statistical Yearbook 2012. 133.

[176] SHIHOKO G. – TATSUSHI A. – ZHENG W.: *Clash of National Identities: China, Japan, and the East China Sea territorial Dispute.* Woodrow Wilson International Center for Scholars, Pennsylvania, 2013.

[177] Asia Pacific, China Announces 12.2% Increase in Military Budget. In: http://www.nytimes.com/2014/03/06/world/asia/china-military-budget.html

[178] Military spending in South-East Asia: Shopping spree. In: http://www.economist.com/node/21551056

(bele értve Kína Japán és Dél-Korea) kőolaj és földgáz szükségletének 80%-át e szállítási útvonalon fedezik.[179]

A *XXI. Mellékleten* látható, hogy a vitatott területek legkritikusabb csomópontján a Spratly-szigeteknél fut össze a régió kőolaj és földgáz importőreit – főleg Kínát – ellátó minden tengeri kőolaj és földgáz szállítmány, ami így minden érintettnek stratégiai fontosságú egyrészt a saját ellátás szempontjából, másrészt a másik féllel szemben esetleges vita során bevethető erős alkupozíció szempontjából. A terület egyébként nem csak a területileg környező országok számára stratégiai jelentőségű; az USA csendes-óceáni kereskedelmének jó része is ezen az útvonalon halad keresztül, így neki is fontos a terület stabilitásának biztosítása, valamint, hogy például ne legyen akár gazdaságilag, akár biztonsági szempontból ezen a téren kiszolgáltatva Kínának.

Magának a területnek a stratégiai elhelyezkedésén túl a tengerfenék alól kitermelhető nyersanyagok is kiemelt jelentőséggel bírnak. Az Amerikai Energiahivatal becslései szerint nagyjából 11miliárd hordónyi kőolaj és 190.000 milliárd köbméter földgáz van a Dél-kínai-tenger alatt,[180] ez pedig nagy lehetőséget jelentene az ebben az esetben egymással is versengő ASEAN országok számára.

A vita tárgya itt nem csak partvonalakhoz rendelt kizárólagos gazdasági övezetek meghatározása, hanem a kérdéses tengeren található több száz – vagy több ezer – kisebb lakatlan (és emiatt bizonytalan fennhatóságú) sziget, zátony, apró sziklák, melyek a tengerszint fölé érnek, mert azok köré „berajzolható" a 200 tengeri mérföldes kizárólagos gazdasági zóna; ilyenek például a Spratly-szigetek, a Paracel-szigetek, vagy a Pratas- szigetek. Ezek, a vitás felek és a versengő országok által igényelt szigetek és tengeri területek a *XX. Mellékleten* található képen látható. Vannak olyan tengeri területek és szigetek melyre öt ország is igényt tart; Kína, Fülöp-szigetek, Vietnam, Malajzia, Brunei, de területi igényekkel jelentkezik még Taiwan is – akit ráadásul még az érintettek sem ismernek el önálló államként – valamint gazdasági zónára tartana igényt a kérdéses területre néző partszakasszal nem rendelkező Indonézia, és a még tengerparttal sem rendelkező Laosz is.[181]

A legélesebb szembenállás, és a legnagyobb átfedésű vitatott területek a Fülöp-szigetek, Vietnam és Kína között van. Az ASEAN – Kína kapcsolatoknak talán ez a legérzékenyebb pontja, jellemzően az ilyen eredetű konfliktusok kiéleződése esetén szoktak a délkelet-ázsiai kínai lakossággal szemben is erősödni az ellenérzések, főleg, hogy ahogy a térképen is látszik, Kína a többi érintett országhoz képest látványosan nagyobb, a partjaitól jóval távolabbi területekre vonatkozó igényekkel él, ami igen nagy közfelháborodást okoz az érintett ASEAN országokban. Kína ugyan hangsúlyozza, hogy a vitát békés és jogi keretek között kívánja megoldani, ugyanakkor az elmúlt években gyakoriak voltak a vitatott térségben a kínai és azzal szemben amerikai, vietnámi és filippin közös, és egymástól független hadgyakorlatok,

[179] XIAOBO Q.– QIANG M.: *The Economic Importance of the Straits of Malacca and Singapore: An Extreme Scenario Analysis.* National University of Singapore, Singapore, 2012. 2–5.
[180] US. Energy Information Administration , South China Sea. In: http://www.eia.gov/countries/regions-topics.cfm?fips=scs
[181] LUKÁCS 2010: 76.

jelképes sziklaszirt foglalások és újrafoglalások, kisebb-nagyobb atrocitások stb. Ma nagyobbrészt a kínai és vietnámi, kisebb részt a maláj és filippin haditengerészt felosztva tartja ellenőrzése alatt a Spratly-szigeteket, de ez egy elég változékony állapot.

Az 1994-es ENSZ Tengerjogi Egyezménye (UNCLOS)[182] lehetővé teszi, hogy az országok a partvonalaiktól számított 200 tengeri mérföldig kizárólagos gazdasági övezeteket hozzanak létre, ha az nem lép át más ország szuverenitása alá tartozó vizeket.[183] (A *XX. Mellékleten* láthatóak a térképen azok a vonalak, melyek a Tengerjogi Egyezmény alapján a gazdasági zónák határai lehetnének, és a kínai területi igény.)

A hidegháború óta újra, a helyzet leginkább 2012-től lett feszült Kína és a Fülöp-szigetek valamint Vietnam között, amióta Kína fokozta haditengerészeti jelenlétét a Spratly és a Paracel-szigeteken. 2013 elején a filippin kormány azt nyilatkozta, hogy kimerítettek szinte minden diplomáciai és politikai lehetőséget az ügyben Kínával szemben,[184] és 2013 januárjában a Fülöp-szigetek a Nemzetközi Döntőbírósághoz (Permanent Court of Arbitration) fordult,[185] amit Kína visszautasított, és jelezte, hogy a problémát csak közvetlen bilaterális tárgyalásos úton lehet megoldani (ez a nemzetközi intézmények és más nagyhatalmak kihagyását jelenti), ezzel párhuzamosan ideiglenes katonai bázisokat épített ki a Paracel-szigeteken. Azt is észre kell itt venni, hogy Kínának nem érdeke, hogy az ASEAN egy egységes tárgyalópartnert képezzen a viták során, és ezt igyekszik is elkerülni, ami nem nehéz, mert ez nincs is így, maga az ASEAN is megosztott, még a felosztás vagy közös felügyelet kérdésében is.[186]

Kína tehát úgy tűnik, hogy gazdasági és katonai súlyával arányosan nagy részt követel magának a vitatott tengeren, és érdekeit e katonai jelenléttel akarja érvényesíteni. Ugyan komolyabb nyílt harci cselekmények a felek között eddig alapvetően nem történtek – és az a valószínűbb, hogy nem is fognak – mégis minden gazdasági összefonódás és egyéb területi diplomáciai kapcsolaterősödések ellenére a Dél-kínai-tenger megmaradt egyfajta haditengerészeti fegyverkezési verseny és az egymást kiszorítani szándékozó sakkjátszmák, alacsonyintenzitású konfliktusok terepének, melynek kérdéskörét időről-időre jegelik, majd előveszik a politikai és gazdasági körülmények alakulásának függvényében. Az mindenesetre biztos, hogy az ASEAN államok nem vehetik fel a versenyt Kínával egy fegyverkezési verseny terén, így igen

[182] United Nations Convention ont he Law of the Sea. In: http://www.pca-cpa.org/showpage.asp?pag_id=1288

[183] UN.org, United Nations Convention on the Law of the Sea Agreement Relating to the Implementation of Part XI of the Convention. In: http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm

[184] BBC News Asia, South China Sean dispute,. In: http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-13748349

[185] Permanent Court of Arbitration: Republic of Philippines v. People's Republic of China. In: (http://www.pca-cpa.org/showpage.asp?pag_id=1529

[186] China Times, South China Sea becomes major issue at ASEAN summit. In: http://www.wantchinatimes.com/news-subclass-cnt.aspx?id=20120403000134&cid=1101

fontos lenne egy közös ASEAN védelmi és biztonságpolitika kialakítása, az esetleges belső nézeteltérések rendezése, és az ilyen biztonságpolitikai szempontból problémás témákban is egy egységes tárgyalásos fellépés.

4.2. Az ASEAN államok Kína-politikája és a kínai külpolitika

Az ASEAN országok azért jellemzően törekednek arra, hogy a kényes vitás kérdéseket az együttműködés és a kapcsolatok többi ágától elválasztva más agenda esetén azokat háttérbe szorítva, az érdekek metszéspontjain tovább fejlesszék a kapcsolatokat Kínával, ez nem egy politikai szövetség, és még csak nem is a szimpátián múlik. Minden érintett félnek érdeke, hogy az egész térség stabil és gazdaságilag dinamikusan fejlődő legyen, természetesen a saját érdekek szem előtt tartásával. A Kínával való korrekt kapcsolatok ápolása már csak annak közelsége gazdasági és katonai mérete szempontjából is elengedhetetlennek, és úgy tűnik, hogy a kínai gazdasági növekedést korábban inkább piaci fenyegetésként megélő ASEAN országok mára inkább lehetőséget látnak benne, és profitálnának belőle. Az ASEAN célja, hogy Kínát minél inkább egy intézményesült együttműködési rendszerbe illessze be, így a megfelelő szempontokból kellően közel (fokozva például a gazdasági és a közös érdekek körébe eső biztonságpolitikai együttműködést) és más szempontokból meg kellően távol is tudná tartani magától (például vitás kérdésekben Kína lehetőleg kevésbé érezze úgy, hogy egy-egy tagállammal szemben „bilaterálisan" szabadon felléphet, vagy más nagyhatalmaknak se jelentsen provokációt a régió helyzetének alakulása, mint egy estleges túlzott kínai dominancia). Ugyanakkor, ennek a hatékonyságát erősen rontja, hogy a tíz, meglehetősen heterogén ASEAN tagállamnak nincs egy közös Kína-politikája; a különböző érdekek és Kína-kapcsolatok miatt nem könnyű egyben az ASEAN Kína-politikájáról beszélni.[187]

Az indokínai térségben a kevésbé fejlett ASEAN államok – Mianmar, Kambodzsa, Vietnam és Laosz – nagyobb mértékben rá vannak szorulva a kínai beruházások, és a kereskedelmi kapcsolatok erősödésére, ezek azok az országok a térségben, melyek munkaerőköltségei még olcsóbbak Kínáénál, és ezen országokból, - főleg Mianmarból – Kína még jelentősebb nyersanyagimportra számíthat, valamint szintén Mianmar az Indiai-óceán mentén fontos tengeri útvonalakat ellenőriz. Így valószínűleg még a jövőben is számíthatnak ezek az országok például kínai infrastrukturális beruházásokra (Vietnamot valamelyest feszélyezi is, hogy Kína haditengerészeti bázist épített ki magának Mianmarban, mely a vietnami kereskedelmi útvonalak szerepét gyöngíti). Vietnamban szintén egyfajta nyomásként élik meg a kínaiaknak a Mekong-térségbe (Vietnam, Kambodzsa, Laosz) történő betelepülését, melyet vietnami források szerint a kínai kormány is ösztönöz.[188]

---

[187] HERNANDEZ, C. G.: *ASEAN's China Strategy Towards a Regional Order: A Philippine View.* German Institute for International Security Affairs, 2008. 5–8.

[188] PHAM V. M.: *Vietnam Kína-politikája Geopolitikai helyzet, erőforrások és szuverenitási stratégiák.* Geopolitika a 21. században. I. évf. 2. szám. Zsigmond Király Főiskola és L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2010. 108.

Az indonéz – kínai viszony a XX. században sokáig elég bizalmatlan, és néha kimondottan ellenséges volt, főleg amikor még közvetlenebb fenyegetést láttak a harmadik világ vezető szerepére törekvő Kínában, de az elmúlt évtizedekben a gazdasági kapcsolatok fejlődése a politikai kapcsolatokon is javított. 2005-ben Indonézia és Kína stratégiai partnerségi megállapodást írt alá, mely kiterjedt a kereskedelem a befektetések és a tengeri együttműködés területére, melynek egyik kulcskérdése szintén Kínának az indiai-óceáni kereskedelmi útvonalakhoz való hozzáférése.[189] Ennek ellenére nem szűnt meg minden érdekellentét, Indonézia az ASEAN-on belül mindig is vezető szerepre törekedett, így az ASEAN-on belül Kína politikai befolyásának csökkentése az érdeke, és az, hogy lehetőleg vezetése alatt egy egységes szervezetként tárgyaljanak Kínával.

Mind Indonézia, mind Thaiföld, Malajzia és Szingapúr kiemelten fontos kereskedelmi partnerei Kínának, ezek a leginkább fizetőképes és/vagy legnagyobb piacokat biztosító országok az ASEAN-ban, és az ő '90-es évek utáni gazdasági fejlődésüket is nagyban meghatározza Kína gazdasági felemelkedése, és Kína számára meg pl. az energiaellátása biztosításához kulcsfontosságúak.[190] Talán a Fülöp-szigetekkel a legfeszültebb Kína kapcsolata, melynek hátterében leginkább a területi viták állnak, valamint a kínai gazdasági, katonai térnyerésből, bevándorlási kérdésekből fakadó frusztrációk –pl. a helyi lakosság és a bevándorló kínaiak közötti kulturális különbségek – és ez az állapot a bilaterális kereskedelem volumenén is meglátszik. A fejlettebb ASEAN államok közül Fülöp-szigetekkel a legalacsonyabb Kína mindkét irányú kereskedelme, 2010-ben mind Kínába irányuló filippin export, mind az onnan jövő import nagyjából 5 milliárd USD körül volt, aminél még a kínai-vietnámi kereskedelem is jóval magasabb.[191]

Kína célja alapvetően a politikai berendezkedésének stabilitása –ehhez szükséges és ezt legitimálja a nagyütemű gazdasági növekedés, a kínai igényeknek megfelelő életszínvonal növekedés – és hogy a többi nagyhatalommal pl. az USA-val egyenrangú nagyhatalomként fogadják el, lehessen részese a világpolitika alakításának, és érvényesítse érdekeit. Természetesen a realitásokat tudomásul véve ez nem egy saját vezetésű unipoláris világpolitika kialakításának szándékát jelenti, hanem egy olyan multipoláris berendezkedést, ahol a nagyhatalmaknak megvan a maga érdekszférája. Kína alapvetően a gazdasági kapcsolatokat helyezi tehát előtérbe – melynek fontos eleme az egyre növekvő nyersanyag igényének kialakítása és a szállítási útvonalak biztosítása – ezért a kínai diplomácia igen aktív a nyersanyag kitermelő fejlődő országokkal fenntartott jó viszony terén, és a nemzetközi konfliktusok rendezésében is jellemzően ott veszi ki a részét ahol ebben komolyabb érdekeltsége van, egyéb konfliktusoknál, vagy más országok politikai berendezkedése terén semleges álláspontot képvisel. Az USA-val a gazdasági és pénzügyi kölcsönös függés miatt alapvetően konfliktuskerülő és kompromisszumokra törekszik, és haderejét is leginkább operatív szükségletei mentén fejleszti – legnagyobb ütemben a haditengerészetet – és nem a stratégiai arzenált – ellentétben a korábbi szovjet

[189] PHAM 2010: 109.
[190] KELLER 2011: 33.
[191] ASEAN Community In Figures 2011. 16–17.

fegyverkezéssel – így a két nagyhatalom között egy békés verseny, egy „fenemy” jellegű viszony alakult ki.[192]

Kelet-ázsiai regionális szinten Kína szerepe egyértelműen újra megkerülhetetlen, ezzel bizonyos részben az elmúlt húsz évben visszaszerezte a XIX. század előtti regionális pozícióját, itt érdekei mentén a teljes politikai eszköztárat – gazdasági, katonai és soft-politics – használja, az ASEAN-nak meg érdeke, hogy ezt minél inkább multilaterális intézményileg szervezett és általa is ellenőrzött keretek között tartsa. Emellett a még a térségben meglévő érdemi amerikai katonai jelenlét és politikai befolyás lehetővé teszi az ASEAN számára, hogy egyfajta egyensúlyi politikára törekedjen a két nagyhatalom között, és akár az USA-ra is támaszkodjon olyan problematikusabb kérdéseknél, mint a területi viták.

[192] JUHÁSZ 2010: 32–36.

Konklúzió

Dolgozatomban a Kínai Népköztársaság és a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége (ASEAN) eddigi kapcsolataiba nyújtottam betekintést. Először bemutattam az ASEAN-t; kialakulásának hátterét, a tagállamainak a főbb gazdasági, társadalmi, politikai vonásait, a főbb erősségeiket, versenyelőnyeiket, és strukturális problémáikat, a szervezeti felépítését, főbb működési területeit, világgazdasági pozícióját, és az ASEAN köré szerveződő egyéb regionális együttműködéseket, nemzetközi fórumokat. Majd felvázoltam a kínai – délkelet-ázsiai kapcsolatok korai történetét, a hidegháborús majd az 1991 utáni ASEAN – Kína kapcsolatokat – illetve a kapcsolatok átalakulása mellett Kína átalakulását. Ezután a különböző gazdasági együttműködéseket – például az ASEAN – Kína Szabadkereskedelmi Övezetet – mutattam be, valamint a politikai és biztonságpolitikai kapcsolatok szempontjából releváns kérdéseket, a nagyhatalmi érdekeket, az érintettek külpolitikáját és a térség biztonságpolitikai helyzetét, a közös kihívásokat például a szeparatizmus elleni harcot, és az a feszültségforrásokat, érdekellentéteket, mint a területi viták.

Az ASEAN az elmúlt évtizedekben egy szinte névleges kooperációból a világgazdaság és világpolitika érdemi szereplőjévé nőtte ki magát, ugyan regionális integrációként még van hova fejlődnie, de például egyre több ország a régióban és az összes jelentős nagyhatalom tagja valamelyik – vagy az összes – ASEAN köré szerveződő, az által szervezett fórumnak, multilaterális együttműködésnek, hogy képviselje érdekeit ebben az egyre fontosabb térségben. Az ASEAN tervei között szerepel a közeljövőben egy egységes közös piac kialakítása, és a belső, tagállamok közti kereskedelem ösztönzése – az alapvetően exportorientált délkelet-ázsiai országok exportjának háromnegyede még mindig harmadik országba irányuló, ami miatt jobban ki vannak téve a világgazdasági ciklusoknak. Az ASEAN országok növekedésének egy jó része az egyre növekvő külföldi befektetésektől függ és a legfontosabb forrás országok között van Kína, Japán és Dél-Korea is, akikkel, leginkább, hogy az ASEAN az egymás közötti versengésüket is feloldja illetve, hogy a multilaterális kapcsolatokat intézményes keretek között tudja tartani létrehozta az ASEAN+3 együttműködést.

A gazdaságilag és katonailag nagyütemben fejlődő, és a világpolitikában egyre inkább meghatározó helyet betöltő Kínai Népköztársaság komoly gazdasági lehetőségeket és biztonságpolitikai kihívásokat is jelent az ASEAN számára. A gazdasági lehetőségek, a kereskedelem, befektetési potenciál kihasználását elsősorban az ASEAN – Kína Szabadkereskedelmi Övezet keretében próbálják az érintett országok maximalizálni; a világ legnagyobb népességű szabadkereskedelmi zónájában valóban fellendült a

kereskedelem és az ASEAN-ba érkező tőkebefektetés volumene, de az ASEAN Kínával szembeni kereskedelmi deficitje is növekvő trendet mutat.

Biztonságpolitikai kérdésekben az ASEAN Regionális Fórum az, ahol minden, a térségben érintett vagy érdekelt ország specifikusan ilyen témákban egyeztethet, ugyanakkor ez leginkább csak egy konzultatív jellegű állandó fórum, kötöttségekkel nem bír. A legkényesebb vitákban, például területi kérdésekben, az ASEAN-nak – tekintve, hogy nem alkot egy kollektív biztonsági szervezetet, és egy fegyverkezési versenyt nem bírna el Kínával – érdekében áll Kínát további olyan multilaterális intézményes együttműködésekbe bevonni, mely politikai vagy gazdasági előnyökért cserébe de valamilyen formájú intézményes keretek közé tudná szorítani a kínai törekvéseket. Emellett persze az USA katonai jelenléte a régióban, és az, hogy kiemelt prioritásként kezeli a térséget, fontos tényező annak stabilitása szempontjából, viszont így Kína politikai gazdasági és katonai felemelkedésével egy csendes nagyhatalmi rivalizálás terepe is lett Délkelet-Ázsia.

Amíg tehát a gazdasági folyamatok alapvetően jó irányba haladnak, a feleket a közös érdekek mind a gazdasági integráció irányába tereli, és folyamatosan redukálják az áruk és szolgáltatások, a tőke és a munkaerő áramlása előtti akadályokat, és látható egyfajta trend a folyamatokban, addig biztonságpolitikai szempontból ugyan vannak egyeztetések, fórumok, bizonyos témákban közös pontok, de messze nem halad olyan ütemben a délkelet-ázsiai integráció, mint más területeken, és mint ahogy arra szükség lenne, így ezen a téren – főleg a Dél- Kínai-tenger ügyében – még bizonytalan hogyan fog alakulni a helyzet, ha egyáltalán belátható időn belül történik elmozdulás a mostani állapotból.

Hivatkozott irodalom

Nyomtatott könyvek, folyóiratban megjelent publikációk

ACHARYA, A. – VOGEL, E.: *Containment, Engagement, or Counter-Dominance? Malaysia's Response to the Rise of China.* Harvard University Press, 1997.

AREETHAMSIRIKUL, S.: *The impact of ASEAN enlargement on economic integration: successes and impediments under ASEAN political institution.* 2008. The University of Wisconsin – Madison, 2008. 46.

ASEAN Community in Figures 2011. ASEAN Secretariat, Jakarta, 2012.

ASEAN Statistical Yearbook 2012, Jakarta, ASEAN Secretariat, 2012.

BARBI B.: *Az ASEAN (A Délkelet-ázsiai Nemzetek Szervezetéről).* Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1982.

BENCZES I. Zs.: *Távol-keleti gazdaságok: az újonnan iparosodott államok és az ASEAN.* In: Erőközpontok és régiók a 21. század világgazdaságában. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010.

BLAHÓ A. – PRANDLER Á.: *Nemzetköi szervezetek és intézmények.* Aula Kiadó, Budapest, Budapest, 2011.

CHRISTIE, C. J.: A Modern History of Southeast Asia – Decolonization, Nationalism and Separatism, 2000. I.B. Tauris & Co. ltd., London.

CHUA B. H.: *Group rights and democracy in Southeast Asia.* In: East Asia's New Democracies. Routledge, New York, 2010.

DIÓSZEGI István (szerk.): *Egyetemes történeti szöveggyűjtemény 1789–1914.* Korona Kiadó, Budapest, 2001.

DUIKER, W.: *China and Vietnam: The Roots of Conflict.* Berkeley, East Asia Studies Institute, California UniversityPress , California, 1986.

ESTRADA, G. – PARK, D.: *ASEAN's Free Trade Agreements with the People's Republic of China, Japan, and the Republic of Korea: A Qualitative and Quantitative Analysis.* Asian Development Bank Working Paper Series on Regional Economic Integration, 2011.

GOLDSTEIN, M.: *The Asian Financial Crisis: Causes, Cures, and Systemic Implications.* Institute for International Economics, Washington, 1998.

HERENCSÁR L. – SCHOTTNER K. – VASALI Z*.: Bevezetés a nemzetközi intézmények és szervezetek világába.* L'Harmattan, Budapest, 2006.

HERNÁDI A.: *Kína nemzetközi kapcsolatai.* In: A változó Kína. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2009.

HERNANDEZ, C. G.: *ASEAN's China Strategy Towards a Regional Order: A Philippine View.* German Institute for International Security Affairs, 2008.
HEW, D.: Roadmap to an ASEAN Economic Community, 2005, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore.
JORDÁN Gy.: *Kína története.* Aula kiadó, Budapest, 1999.
JORDÁN Gy.: *Az új főszereplő Kína.* In: Rada Péter (szerk.) Új világrend? Nemzetközi kapcsolatok a hidegháború utáni világban. Budapest; Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület, 2007.
JUHÁSZ O.: *Kína és a világválság – néhány társadalmi, politikai, gazdasági és külstratégiai aspektus.* In: Kína és a válság. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2010.
KELING, M. F. – SOM, H. M. – SALUDIN, M. N. – SHUIB, M. S. – AJIS, M. N.: *The development of ASEAN from historical approach.* Asian Social Science, Canadian Center of Science and Education, 2011.
LI K. J.: *A Harmadik Világból az elsőbe – Szingapúr és Ázsia gazdasági fellendülése.* MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest, 2000.
LEE, L. T.: *Deng Xiaoping's ASEAN Tour: A Perspective on Sino-Southeast Asia Relation.* Contemporary Southeast Asia 3, 1981.
LEIFER, M.: *Dictionary of the modern politics of South-East Asia.* Routledge, London, 2001.
LUKÁCS J.: *Integrációs kísérlet Délkelet-Ázsiában.,* 2010. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 2010.
LUKÁCS J.: Kína és az ASEAN kapcsolata – új perspektívák, In: P. Szabó Sándor (szerk.) A Sárkány közbelép – Kína nemzetközi kapcsolatai, gazdasága és közigazgatási rendszere a 21. században. 2012. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest
MASAHIRO K. D. – GANESHAN, W.: ASEAN+3 or ASEAN+6: Which Way Forward? Asian Development Bank, WTO – HEI, Geneva, 2007.
NEMES, S. S.: *Az ASEAN és Kína gazdasági kapcsolatainak kibontakozása a 21. század első évtizedében.* EU Workingpapers 2009/3.
NOVOTNY, D. – PORTELA, C.: *EU-ASEAN Relations – Strategic Partnership in Making.* Palgrave Macmillan, UK, Hampshire, 2012.
OWEN, N. G.: *Economic and Social Change.* In: The Cambridge history of Southeast Asia - Volume Two – The nineteenth and twentieth centuries. Cambridge University Press, Cambridge, 1992.
PHAM, Q. M.: *Kína geopolitikai stratégiái – Megítélés, háttér és valóság.* In: Geopolitika a 21. században, I. évf. 2. szám,. Zsigmond Király Főiskola és L'Harmattan Kiadó, Budapest,2010.
PHAM V. M.: *Vietnam Kína-politikája Geopolitikai helyzet, erőforrások és szuverenitási stratégiák.* Geopolitika a 21. században. I. évf. 2. szám. Zsigmond Király Főiskola és L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2010.
RÁCZ L.: *A kínai–amerikai kapcsolatok 2009 elején – magyar szemmel.* In: Kína és a válság. Akadémiai Kiadó, Budapest,2010.
SCHMIDT P.: *A Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége - Egy kevésbé közismert integráció története.* Országos Széchényi Könyvtár – Magyar Elektronikus Könyvtár, 2005.
SEVERINO, R. C.: *Southeast Asia in Search of an ASEAN Community.* Singapore, Institute of Southeast Asian Studies, 2006.

SHIHOKO G. – TATSUSHI A. – ZHENG W.: *Clash of National Identities: China, Japan, and the East China Sea territorial Dispute.* Woodrow Wilson International Center for Scholars, Pennsylvania, 2013.
SZŰCS F.: *A délkelet-ázsiai pénzügyi válság és az intézmények kapcsolata.* EU Working Papers 2007.
TARLING, N.: Political Structures in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries, In: The Cambridge history of Southeast Asia – Vol. 2 – The Nineteenth and Twentieth Centuries. Cambridge University Press, Cambridge, 2008.
TAVARES, R.: Regional Security – The capacity of international organizations. Routledge, London, 2010.
UNCTAD World Investment Report – Global Value Chains: Investment and Trade for Development, 2013, UN, New York
VÖLGYI K.: *Kína regionális kapcsolatrendszerei az ázsiai és afrikairelációkban – Kína és a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége (ASEAN).* In: Kína és a világ II. – Kína nemzetközi kapcsolatai és világgazdasági szerepének erősödése. MTA Világgazdasági Kutatóintézet – Miniszterelnöki Hivatal, Budapest, 2011.
XIAOBO Q.– QIANG M.: *The Economic Importance of the Straits of Malacca and Singapore: An Extreme Scenario Analysis.* National University of Singapore, Singapore, 2012.
XUE, H.: *China-ASEAN Cooperation: A Model of Good-Neighbourliness and Friendly Cooperation.* ASEAN Studies Centre, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, 2009.

Interneten megjelent publikációk

A Kínai Népköztársaság Alkotmánya. (http://english.people.com.cn/constitution/constitution.html)
African Union - (http://www.au.int/en/)
ASEAN-China Expert Group on Economic Cooperation: Forging closer ASEAN – China economic relations int he 21th century. 2001. (http://www.asean.org/archive/asean_chi.pdf)
ASEAN-China Free Trade Area (http://www.asean-cn.org/default.aspx)
ASEAN – China Dialogue Relations; (http://www.asean.org/news/item/asean-china-dialogue-relations)
ASEAN Development Bank, Energy Sector in the Lao People's Democratic Republic (http://www.oecd.org/countries/laopeoplesdemocraticrepublic/47180387.pdf)
ASEAN Economic Community Blueprint 2007. (http://www.asean.org/archive/5187-10.pdf)
ASEAN Free Trade Area (http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/category/asean-free-trade-area-afta-council)
ASEAN Free Trade Area -Update (http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/item/asean-free-trade-area-afta-an-update)
ASEAN Foreign Direct Investments Statistics (http://www.asean.org/news/item/foreign-direct-investment-statistics)

ASEAN.org: Agreement on Trade in Goods of the Framework Agreement on Comprehensive Economic Co-operation between the Association of Southeast Asian Nations and the People's Republic of China (http://www.asean.org/news/item/agreement-on-trade-in-goods-of-the-framework-agreement-on-comprehensive-economic-co-operation-between-the-association-of-southeast-asian-nations-and-the-people-s-republic-of-china-4)
ASEAN.org. ASEAN International Comission of Human Rights (http://www.asean.org/communities/asean-political-security-community/category/asean-intergovernmental-commission-on-human-rights-aichr)
ASEAN.org, ASEAN – Japan Free Trade Area (http://www.asean.org/communities/asean-economic-community/item/asean-japan-free-trade-area-2)
ASEAN.org, ASEAN – Japan Dialogue Relations (http://www.asean.org/news/item/external-relations-japan-overview-of-asean-japan-relations)
ASEAN.org, ASEAN Plus Three Cooperation (http://www.asean.org/news/item/asean-plus-three-cooperation)
ASEAN.org: Chairman's Statement of the 12th ASEAN-China Summit (http://www.asean.org/news/item/chairman-s-statement-of-the-12th-asean-china-summit)
ASEAN.org, Committee of Permanent Representatives (http://www.asean.org/asean/asean-structure/committee-of-permanent-representatives)
ASEAN.org, Declaration of ASEAN Concord II. (http://www.asean.org/news/item/declaration-of-asean-concord-ii-bali-concord-ii)
ASEAN.org, East Asia Summit (http://www.asean.org/asean/external-relations/east-asia-summit-eas)
ASEAN.org, Joint Statement of East Asia Cooperation (http://www.asean.org/news/item/second-joint-statement-on-east-asia-cooperation-building-on-the-foundations-of-asean-plus-three-cooperation)
ASEAN.org, News, Declaration of ASEAN Concord II. (http://www.asean.org/news/asean-statement-communiques/item/declaration-of-asean-concord-ii-bali-concord-ii-3)
ASEAN.org, The Bangkok Daclaration/ASEAN Declaration - (http://www.asean.org/news/item/the-asean-declaration-bangkok-declaration)
ASEAN.org, Treaty of Amity and Cooperation in Shoutheast Asia (http://www.asean.org/news/item/treaty-of-amity-and-cooperation-in-southeast-asia-indonesia-24-february-1976-3)
ASEAN Regional Forum - (http://aseanregionalforum.asean.org/about.html)
ASEAN Sectoral Ministerial Bodies (http://www.asean.org/archive/21071.pdf)
ASEAN Summit, ASEAN – China Investment Cooperation Fund for Infrastructure and Energy Launched, Press Release, (http://aseansummit.mfa.go.th/15/PDF/24-08C-014-EN.pdf)
ASEAN University Network (http://www.aunsec.org/aunmemberuniversities.php)
Asian Development Bank, Statistics and Database (http://www.adb.org/data/statistics)
ARF Calendar 2014.(http://aseanregionalforum.asean.org/events/629.html)

Australian Government- Department of Foreign Affairs and Trade: The East Asia Summit (http://www.dfat.gov.au/asean/eas/)
BBC News Asia, South China Sean dispute, (http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-13748349)
Bloomberg.com, Myanmar as Economic Miracle (http://www.bloomberg.com/news/2013-06-06/myanmar-as-economic-miracle-hinges-on-natural-gas-bounty-energy.html)
CIA World Factbook, China (https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html)
CIA World Factbook, International Disputes (https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2070.html)
City News.com, ASEAN (http://www.chiangmaicitynews.com/blog.php?id=2150)
China-ASEAN-Fund.com, (http://www.china-asean-fund.com/about-caf.php?slider1=1)
Chinadaili.com: ASEAN-China agency to raise FTA awareness, (http://europe.chinadaily.com.cn/business/2012-03/31/content_14969497.htm)
China Times, South China Sea becomes major issue at ASEAN summit (http://www.wantchinatimes.com/news-subclass-cnt.aspx?id=20120403000134&cid=1101)
Department of Trade Industry Philippines (http://www.dti.gov.ph/dti/index.php?p=688)
Developmentprogress.org, Thailand's story – Thailand's progress in agriculture (http://www.developmentprogress.org/sites/developmentprogress.org/files/thailand_agriculture.pdf)
Dr. Albert Keidel: China's Economic Rise—Fact and Fiction, Policy Outlook, 2008 (http://carnegieendowment.org/2008/07/08/china-s-economic-rise-fact-and-fiction/1lo)
East Asian Summit - (http://www.asean.org/asean/external-relations/east-asia-summit-eas)
East-West Center, Secessionist Challenges in Aceh and Papua: Is Special Autonomy the Solution? (http://www.eastwestcenter.org/publications/secessionist-challenges-aceh-and-papua-special-autonomy-solution)
European Commission, Trade, ASEAN (http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/asean/)
Forbes.com: Chinese Rare Earth Material Surprise, Free Markets Actually Work (http://www.forbes.com/sites/timworstall/2013/12/18/chinese-rare-earth-metals-surprise-free-markets-actually-work/)
Foreign Concessions and Colonies: (http://www.worldstatesmen.org/China_Foreign_colonies.html)
Foreign Investment Agency, FDI in Vietnam - (www.vietnam-report.com/wp-content/plugins/download-monitor/download.php?id=318)
Globalbalita.com, Much at stake for US as tensions rise in troubled China Seas, (http://globalbalita.com/2012/08/28/much-at-stake-for-us-as-tensions-rise-in-troubled-china-seas/)
Globalsecurity.org, (http://www.globalsecurity.org/military/world/para/pulo.htm), (http://www.globalsecurity.org/security/profiles/moro_islamic_liberation_front.htm)

GlobalTimes.cn: China ASEAN Investment Agreement (http://www.globaltimes.cn/business/china-economy/2009-08/458080.html)
Gyártástrend.hu: K+F robbanás Kínában (http://www.gyartastrend.hu/gazdasag/cikk/kf-robbanas-kinaban)
Hillary Clinton, Foreign Policy, America's Pacific Century (http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/10/11/americas_pacific_century)
IndexMundi.com, Brunei Oil Exports (http://www.indexmundi.com/brunei/oil_exports.html)
International Court of Justice, Request for Interpretation of the Judgment of 15 June 1962 in the Case concerning the Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand) (http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&code=ct2&case=151&k=89&p3=0)
IPCS, Myanmar-Thailand Border Dispute: Prospects for Demarcation (http://www.ipcs.org/article/southeast-asia/myanmar-thailand-border-dispute-prospects-for-demarcation-3186.html)
Keller, G. N. [2011]: Growing Governance, Greater Consequence: The Strategic Implications of Closer Indonesia-China Relations. Vol. 7, Number 3, 2011. (http://www.securitychallenges.org.au/ArticlePDFs/vol7no3Nabbs-Keller.pdf)
Kína valutatartaléka és nettó külföldi kintlévősége (www.tradeeconomics.com)
Kínai propagandaplakát a '60-as évekből –Google képkereső (https://encrypted-tbn3.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTOKlpolP87stLWXxj-rmxVhlKezX5nPjySyXEHaKgruAHtTG06)
Ministry of Foreign Affairs and Trade-Brunei Drussalam, The ASEAN – Japan Free Trade Agreement (http://www.mofat.gov.bn/index.php/free-trade-agreements-ftas/agreements-in-force/asean-japan-comprehensive-economic-partnership-ajcep)
Ministry of International Trade and Industry, Malaysia: ASEAN-China (http://www.miti.gov.my/cms/content.jsp?id=com.tms.cms.section.Section_b609671a-c0a81573-aba0aba0-c94c2e0c)
Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China: The Sino-ASEAN Relationship (http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjb/zzjg/gjs/gjzzyhy/2616/t15341.htm)
New York Times, Asia Pacific, China Announces 12.2% Increase in Military Budget (http://www.nytimes.com/2014/03/06/world/asia/china-military-budget.html)
North American Free Trade Agreement - (https://www.nafta-sec-alena.org/Default.aspx?tabid=85&language=en-US)
OECD Working Group on Privatisation and Corporate Governance of State owned Assets: State Owned Enterprises in China: Reviewing the Eevidences, 2009 (http://www.oecd.org/daf/ca/corporategovernanceofstate-ownedenterprises/42095493.pdf)
Oxford Burma Alliance, Ethnic Nationalities of Burma (http://www.oxfordburmaalliance.org/ethnic-groups.html)
Oxfordjournals.org : The Chinese Journal of International Politics. (http://cjip.oxfordjournals.org/content/1/3/373.full)
Permanent Court of Arbitration: Republic of Philippines v. People's Republic of China (http://www.pca-cpa.org/showpage.asp?pag_id=1529)

Philippine Overseas Employment Statistics (http://www.poea.gov.ph/stats/2010_Stats.pdf)
Portfólió.hu: Véget érhet az aranykor; csődök sorától tartanak Kínában (http://www.portfolio.hu/vallalatok/veget_erhet_az_aranykor_csodok_soratol_tartanak_kinaban_2.196522.html)
Reuters, China 2012 FDI suffers first annual fall in three years (http://uk.reuters.com/article/2013/01/16/uk-china-economy-fdi-idUKBRE90F06G20130116)
South Asian Association for Regional Cooperation -(http://www.saarc-sec.org/)
Southern Common Market - (http://www.mercosur.int/)
Taipei Times,Warming ties with China stoke Taiwan's identity crisis (http://www.taipeitimes.com/News/taiwan/archives/2011/10/26/2003516710)
Teacherweb-Maps-Southeast Asia (http://teacherweb.ftl.pinecrest.edu/snyderd/mwh/projects/ppc/maps.htm)
The ASEAN Charter (2008) (http://www.asean.org/archive/publications/ASEAN-Charter.pdf)
The Cooperation Council for the Arab States of the Gulf - (http://www.gcc-sg.org/eng/)
The Economist: Military spending in South-East Asia: Shopping spree (http://www.economist.com/node/21551056)
The G7 and China in the Management of the International Financial System (https://tspace.library.utoronto.ca/html/1807/4865/china4.htm)
The New York Times: Asian Leaders Cautious on Forging New Regional Partnerships **(**http://www.nytimes.com/2000/11/27/business/worldbusiness/27iht-ASEAN.2.T.html**)**
The Wall Street Journal, Cambodia Aims for Offshore Production Next Year, (http://online.wsj.com/news/articles/SB10000872396390443507204578020023711640726)
The World Bank: China Poverty Reduction (http://www.worldbank.org/en/news/feature/2010/03/19/results-profile-china-poverty-reduction)
The World Bank Data – Employment in Agriculture, (http://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS)
The World Bank Data – GDP per capita - (http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD)
The World Bank Data – GDP Annual Growth, (http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries)
Tradeeconomics.com: China Foreign Exchange Reserves, Net Foreign Assets of China (http://www.tradingeconomics.com/china/foreign-exchange-reserves , http://www.tradingeconomics.com/china/net-foreign-assets-current-lcu-wb-data.html)
Transnational Institute, Trade & Investment, The China-Asean Free Trade Area: Propaganda and Reality (http://www.tni.org/article/china-asean-free-trade-area-propaganda-and-reality)

Tom Donilon, Financial Times, America is back in the Pacific and will uphold the rules (http://www.ft.com/intl/cms/s/0/4f3febac-1761-11e1-b00e-00144feabdc0.html#axzz2xMd1RRKt)
Union of South American Nations - (http://www.unasursg.org/)
United Nations Conference on Trade and Development (http://unctad.org/en/Pages/Home.aspx)
UNCTAD-STAT (http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=96)
United Nations Convention ont he Law of the Sea (http://www.pca-cpa.org/showpage.asp?pag_id=1288)
UN.org, United Nations Convention on the Law of the Sea Agreement Relating to the Implementation of Part XI of the Convention (http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/closindx.htm)
US. Energy Administration Information, China. (http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=CH&trk=m)
US. Energy Information Administration – Malaysia, (http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=my)
U.S. Energy Administration Information, Overview, China. (http://www.eia.gov/countries/cab.cfm?fips=CH&trk=p2)
US. Energy Information Administration, South China Sea, (http://www.eia.gov/countries/regions-topics.cfm?fips=scs)
US. Department of State, Office of the Historian, Southeast Asia Treaty Organisation – (http://history.state.gov/milestones/1953-1960/seato)
Wolrd Population Review (http://worldpopulationreview.com)
Wolrdpopulationstatistics.com: Population of China 2014 (http://www.worldpopulationstatistics.com/population-of-china-2014/)
World Trade Organisation (http://www.wto.org/) 2014.02.07.
WTO Statistic Database: China (http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFView.aspx?Country=CN&)
WTO Statistics Database (http://stat.wto.org/Home/WSDBHome.aspx?Language=)
Xianhua News Businsess, Singapore spent 2.3% of GDP on research and development in 2011 (http://news.xinhuanet.com/english/business/2012-12/14/c_132041523.htm)

Mellékletek

I. Melléklet: A 10 tagú ASEAN

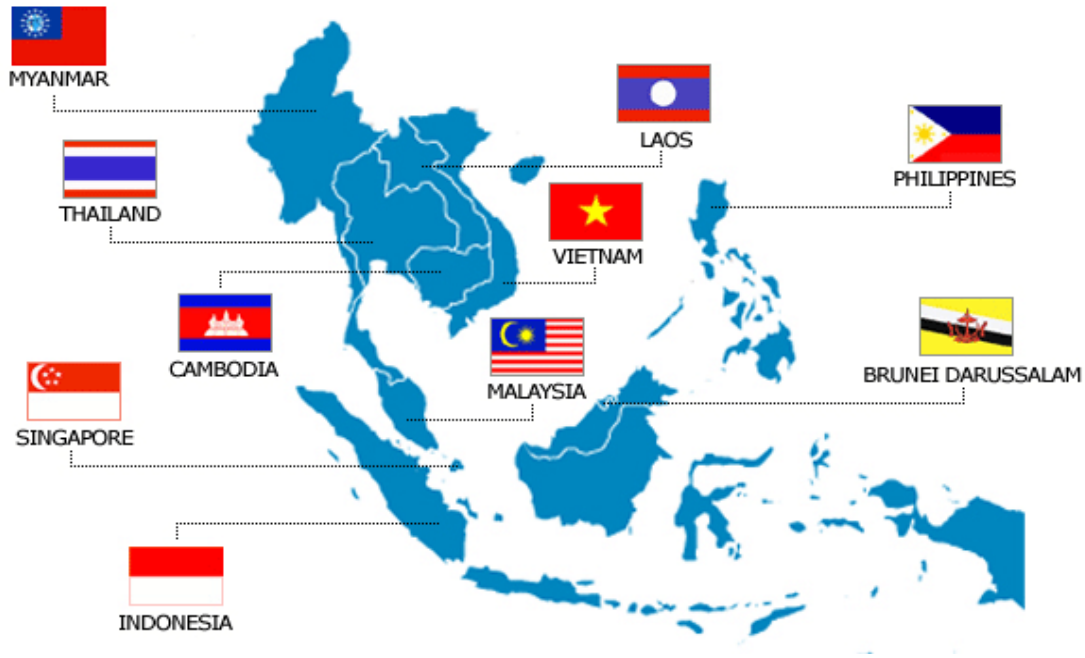

Forrás: City News.com, ASEAN (http://www.chiangmaicitynews.com/blog.php?id=2150

II. Melléklet: Délkelet-Ázsia vallási és korábbi gyarmati térképe

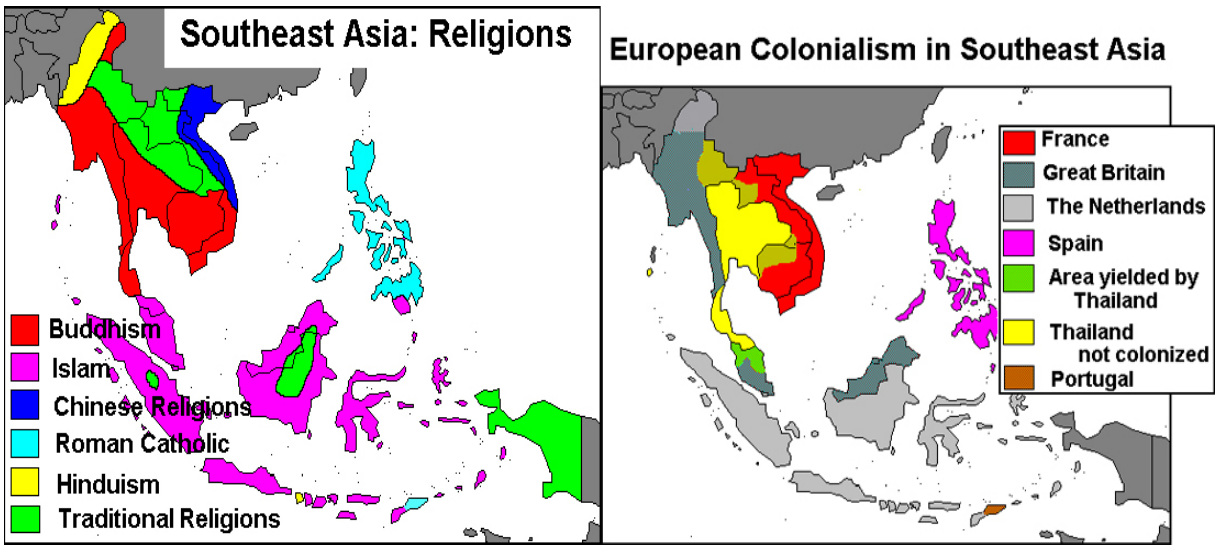

Forrás: Teacherweb-Maps-Southeast Asia
http://teacherweb.ftl.pinecrest.edu/snyderd/mwh/projects/ppc/maps.htm

III. Melléklet: Az ASEAN felépítése a 2008-as okirat alapján

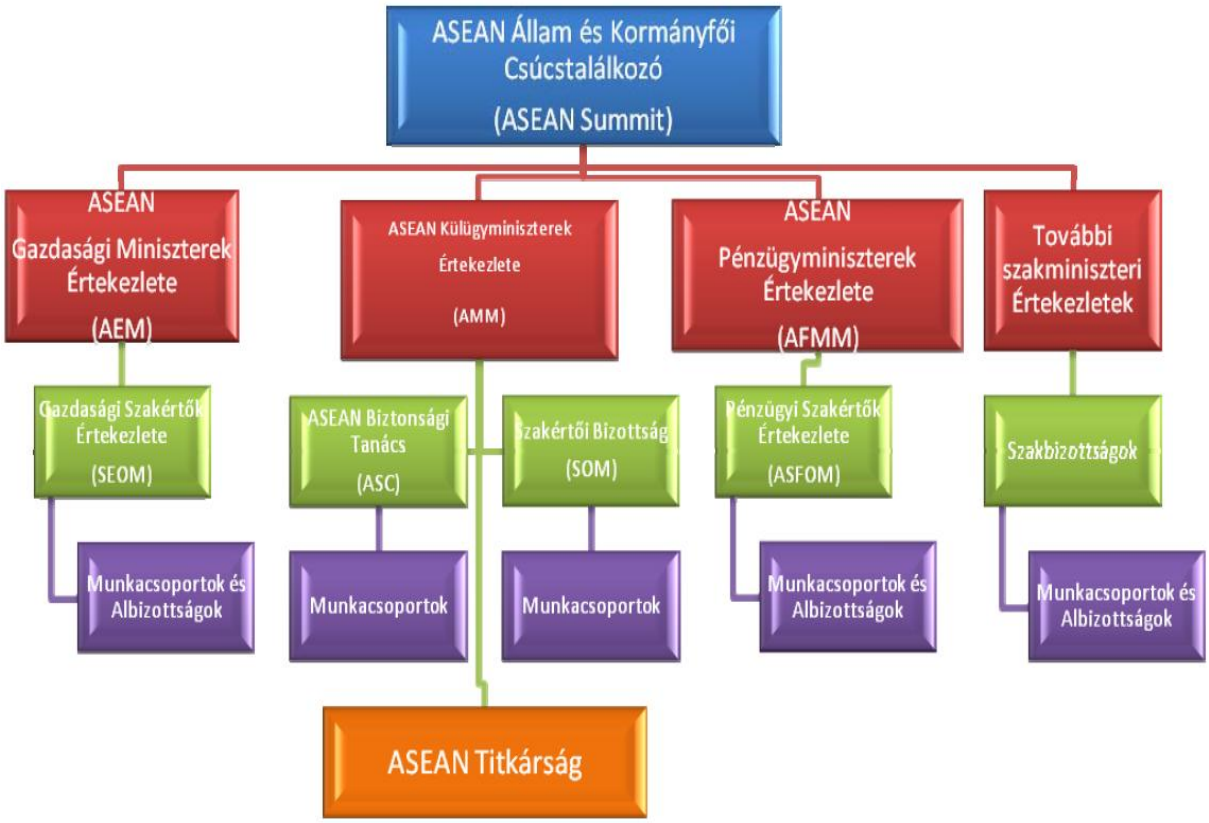

Forrás: Lukács 2010: 50.

IV. Melléklet: Az ASEAN Titkárság

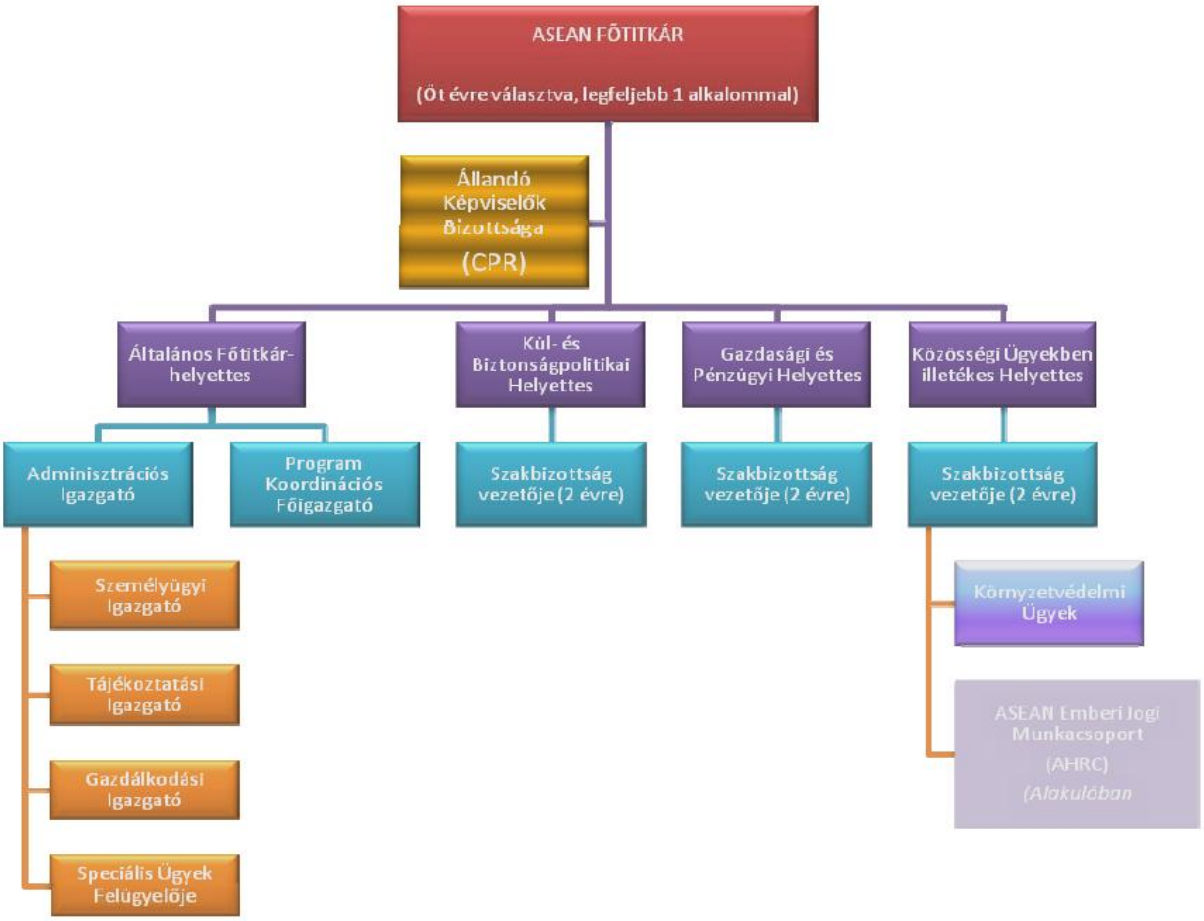

Forrás: Lukács 2010: 51.

V. Melléklet: Az ASEAN országok GDP növekedése (2004-2011)

Table IV.2.
Rate of Economic Growth, 2004-2011

(In percent)

Country	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2004-2011
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
Brunei Darussalam	0.5	0.4	4.4	0.2	-1.4	-1.8	2.6	2.2	0.8
Cambodia	10.0	13.6	10.8	10.2	6.7	0.1	6.0	6.4	7.6
Indonesia	5.0	5.7	5.5	6.3	6.0	4.5	6.3	6.5	5.8
Lao PDR	6.9	7.3	8.3	6.0	7.8	7.5	8.1	8.0	9.9[1/]
Malaysia	7.2	5.3	5.8	6.6	4.8	-1.6	7.2	5.1	7.5
Myanmar	13.8	13.6	13.1	13.1	12.0	10.3	10.6	10.4	10.8[2/]
Philippines	6.4	4.9	5.3	7.4	4.2	1.1	7.6	3.9	4.2[3/]
Singapore	9.2	7.4	8.6	8.5	1.8	-0.8	14.9	4.9	6.4
Thailand	6.3	4.7	5.1	5.0	2.5	-2.3	7.8	0.1	3.2
Viet Nam	7.8	8.4	8.2	8.5	6.3	5.2	6.8	6.0	7.1
ASEAN	6.5	5.9	6.2	6.8	4.7	1.7	7.8	4.7	5.7
ASEAN 5	6.3	5.5	5.8	6.5	4.3	1.1	7.9	4.4	5.4
BCLMV	8.4	9.1	9.1	8.9	7.0	5.5	7.3	6.7	7.6

Source: ASEAN Macroeconomic Database, computed based on Table IV.1 (GDP Constant Price)
Notes: ASEAN GDP growth is calculated as a weighted average using PPP-GDP share as used in the IMF-WEO Database of April 2012
ASEAN 5 covers Indonesia, Malaysia, Philippines, Singapore and Thailand
BCLMV, stands for Brunei Darussalam, Cambodia, Lao PDR, Myanmar and Viet Nam
1/ Growth rate 2006-2011
2/ Growth rate 2007-2011
3/ Growth rate 2008-2011

Forrás: ASEAN Statistcal Yearbook 2012. 38.

VI. Melléklet: Egy főre jutó GDP az ASEAN-ban

Table IV.3.
GDP per Capita at Current Market Prices in USD, 2004-2011

(In US$)

Country	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
Brunei Darussalam	21,863	25,744	29,922	31,489	36,389	26,618	29,915	38,703
Cambodia	392	453	515	601	827	735	785	879
Indonesia	1,181	1,295	1,636	1,910	2,245	2,362	3,027	3,563
Lao PDR	431	509	585	720	881	911	1,100	1,279
Malaysia	4,877	5,281	5,902	6,886	8,049	6,825	8,555	9,941
Myanmar[2]	191	198	233	333	436	538	706	875
Philippines	1,039	1,158	1,351	1,658	1,917	1,829	2,129	2,341
Singapore	27,046	29,401	32,960	38,524	39,992	36,851	44,863	50,130
Thailand	2,501	2,709	3,162	3,740	4,106	3,947	4,743	5,116
Viet Nam	555	637	725	833	1,050	1,128	1,225	1,403
ASEAN[1]	1,477	1,621	1,918	2,267	2,615	2,564	3,153	3,601

Source: ASEAN Macroeconomic Database, computed based on Table IV.1 Using period average exchange rate
Notes: 1) As a proxy, the combined GDP per capita as GDP at current market price divided by number of population
2) Myanmar figures are calculated using the exchange rates as used in the IMF-WEO Database of April 2012

Forrás: ASEAN Statistical Yearbook 2012. 42.

VII. Melléklet: Az ASEAN térség népesség növekedési rátája

Table I.2.
Population Growth in ASEAN, 1980-2011

(in percent)

Country	1980-1990	1990-1995	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
(1)	(2)	(4)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
Brunei Darussalam	2.6	2.5	2.9	3.5	1.8	2.1	2.1	2.1	2.0
Cambodia	2.7	5.7	2.0	2.0	2.0	1.5	1.5	1.5	1.5
Indonesia	2.0	1.4	1.6	1.3	1.3	1.3	1.2	1.2	1.5
Lao PDR	2.6	2.2	2.8	2.2	2.2	2.2	2.1	2.1	2.1
Malaysia	2.7	2.7	2.1	2.0	2.0	2.0	2.1	2.1	0.2
Myanmar	2.0	1.9	2.0	2.0	1.7	1.5	1.3	1.1	1.0
Philippines	2.4	2.5	2.0	2.0	1.8	2.1	2.0	1.9	1.9
Singapore	2.4	3.0	2.4	3.2	4.3	5.5	3.1	1.8	2.1
Thailand	1.8	1.2	0.9	0.7	0.7	0.7	0.6	0.6	0.4
Viet Nam	2.1	1.7	1.3	1.2	1.2	1.2	-0.2	1.1	1.0
ASEAN	2.1	1.8	1.6	1.5	1.4	1.2	1.2	1.3	1.3

Sources: ASEAN Member States' submission

Forrás: ASEAN Statistical Yearbook 2012. 2.

VIII. Melléklet: Az ASEAN népessége

Table I.1.
Number of Mid Year Population of ASEAN Countries 1980-2011

(National Estimates, in thousands)

Country	1980	1990	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
(1)	(2)	(4)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
Brunei Darussalam	196	253	370	383	390	398	406	415	423
Cambodia	6,590	8,600	13,807	14,081	14,364	13,396	14,085	14,303	14,521
Indonesia	146,777	179,248	219,852	222,747	225,642	228,523	231,370	234,181	237,671
Lao PDR	3,199	4,140	5,622	5,747	5,873	6,000	6,128	6,256	6,385
Malaysia	13,879	18,102	26,128	26,640	27,174	27,729	28,307	28,909	28,964
Myanmar	33,608	40,786	55,396	56,515	57,504	58,377	59,130	59,780	60,384
Philippines	48,098	60,703	85,261	86,973	88,575	90,457	92,227	94,013	95,834
Singapore	2,414	3,047	4,266	4,401	4,589	4,839	4,988	5,077	5,184
Thailand	46,718	55,839	65,099	65,574	66,041	66,482	66,903	67,312	67,597
Viet Nam*	53,722	66,017	83,106	84,137	85,155	86,211	86,025	86,930	87,840
ASEAN	355,202	436,736	558,907	567,197	575,305	582,412	589,567	597,176	604,803

Forrás: ASEAN Statistical Yearbook 2012. 2.

IX. Melléklet: Az ASEAN kereskedelmi forgalma

ASEAN: Total Trade
for periods indicated

Indicator	Unit/Scale	2000	2005	2008	2009	2010	2011
Total Trade	Value (US$ million)	759,101	1,224,889	1,897,127	1,536,878	2,045,731	2,388,592
	Growth (%)	21.8	14.3	17.8	-19.0	33.1	16.8
Intra-ASEAN Trade	Value (US$ million)	166,846	304,893	470,112	376,177	519,805	598,242
	Growth (%)	25.8	16.8	17.0	-20.0	38.2	15.1
	Share to total trade (%)	22.0	24.9	24.8	24.5	25.4	25.0
Extra-ASEAN Trade	Value (US$ million)	592,255	919,996	1,427,015	1,160,700	1,525,926	1,790,350
	Growth (%)	20.7	13.5	18.0	-18.7	31.5	17.3
	Share to total trade (%)	78.0	75.1	75.2	75.5	74.6	75.0
Ratio to GDP	Share of trade to GDP (%)	126.5	135.2	125.4	102.6	110.9	109.8
	Exports to GDP (%)	68.3	71.6	64.6	54.1	58.1	57.1
	Imports to GDP (%)	58.1	63.7	60.8	48.5	52.9	52.7
Trade Balance	Value (US$ million)	61,180	71,405	57,946	84,068	96,152	95,981
	Share to exports (%)	14.9	11.0	5.9	10.4	9.0	7.7

Source : ASEAN Trade Statistics Database, as of November 2012.

Forrás: ASEAN Community in Figures 2012. 9.

X. Melléklet: Az ASEAN külső kereskedelmi mérlegei

ASEAN with Selected Trade Partners: Trade Balance
for periods indicated

Country	Unit/Scale	2000	2005	2008	2009	2010	2011
Japan	Value (US$ million)	-15,071	-8,322	-2,626	-4,716	-856	17,048
	Share to exports (%)	-29.8	-11.4	-2.5	-6.0	-0.8	11.7
USA	Value (US$ million)	25,322	31,966	20,091	14,818	14,245	13,825
	Share to exports (%)	34.3	34.4	19.5	18.0	14.2	13.0
EU-27	Value (US$ million)	24,176	21,355	24,093	14,243	21,488	18,411
	Share to exports (%)	38.1	26.4	20.7	15.3	18.7	14.5
China	Value (US$ million)	-3,958	-8,879	-21,694	-15,005	-6,014	-24,589
	Share to exports (%)	-27.9	-17.0	-24.8	-18.4	-5.3	-19.2
Republic of Korea	Value (US$ million)	-727	753	-5,145	-6,152	-8,668	-15,535
	Share to exports (%)	-5.0	3.1	-14.1	-17.9	-19.3	-28.5
Australia	Value (US$ million)	198	8,053	16,256	14,229	15,075	15,033
	Share to exports (%)	2.2	41.0	47.2	49.0	42.8	40.4
India	Value (US$ million)	3,237	7,096	12,990	13,929	16,614	17,081
	Share to exports (%)	50.2	47.2	42.0	52.5	46.1	40.0
Canada	Value (US$ million)	581	308	349	1,961	536	-186
	Share to exports (%)	21.5	9.8	6.3	35.7	10.3	-3.5
New Zealand	Value (US$ million)	179	1,177	1,220	901	1,159	902
	Share to exports (%)	14.7	44.7	26.9	28.7	27.3	19.7
Russia	Value (US$ million)	-722	-1,766	-4,322	-3,444	-3,884	-8,589
	Share to exports (%)	-220.8	-120.2	-158.0	-207.4	-149.9	-319.4
Pakistan	Value (US$ million)	2,907	1,962	4,002	3,364	3,971	5,236
	Share to exports (%)	90.8	91.6	89.7	87.8	77.7	87.2

Source : ASEAN Trade Statistics Database, as of November 2012.

Forrás: ASEAN Community in Figures 2012. 10.

XI. Melléklet: Az ASEAN legnagyobb kereskedelmi partnerei

03 ASEAN trade dependency

Table 14

ASEAN with Selected Trade Partners: Total Trade[1/]
for periods indicated

Country	2000	2005	2008	2009	2010	2011
(In US$ million)						
Intra-ASEAN	166,846	304,893	470,112	376,177	519,805	598,242
China	32,316	113,394	196,884	178,190	232,013	280,406
Japan	116,191	153,834	214,400	160,893	206,637	273,347
EU-27	102,767	140,706	208,291	171,732	208,585	234,776
USA	122,218	153,918	186,243	149,582	186,685	198,786
Republic of Korea	29,635	47,972	78,251	74,746	98,628	124,471
India	9,656	23,001	48,803	39,119	55,443	68,429
Australia	17,589	31,239	52,593	43,854	55,426	59,474
Russia	1,375	4,704	9,794	6,765	9,064	13,968
Canada	4,833	5,974	10,737	9,040	9,870	10,771
New Zealand	2,248	4,089	7,837	5,378	7,335	8,237
Pakistan	3,493	2,323	4,922	4,303	6,256	6,767
Rest of the World	149,934	238,843	408,260	317,097	449,983	510,918
Total	759,101	1,224,889	1,897,127	1,536,878	2,045,731	2,388,592

1/ Based on the 2011 levels, in US$ million.

Source : ASEAN Trade Statistics Database, as of November 2012.

Forrás: ASEAN Community in Figures 2012. 14.

XII. Melléklet: Az ASEAN főbb exportcikkei

ASEAN: Top 20 Export Commodities[1/]
2011

HS Codes	Commodities	Value (US$Mn)	Share (%)
8542	Electronic integrated circuits.	117,484	9.5
2710	Petroleum oils and oils obtained from bituminous minerals, other than crude; preparations not elsewhere specified or included, containing by weight 70 % or more of petroleum oils or of oils obtained from bituminous minerals, these oils being the basic con	105,555	8.5
2711	Petroleum gases and other gaseous hydrocarbons.	49,815	4.0
2709	Petroleum oils and oils obtained from bituminous minerals, crude.	38,054	3.1
8471	Automatic data processing machines and units thereof;	36,536	2.9
1511	Palm oil and its fractions, whether or not refined, but not chemically modified.	35,380	2.8
4001	Natural rubber in primary form or plates	32,908	2.6
2701	Coal; briquettes, ovoids and similar solid fuels manufactured from coal.	27,270	2.2
8473	Parts & accessories of computers & office machines	21,958	1.8
8541	Diodes, transistors and similar semiconductor devices; photosensitive semiconductor devices, including photovoltaic cells whether or not assembled in modules or made up into panels; light emitting diodes; mounted piezo-electric crystals.	18,963	1.5
8517	Telephone sets, including telephones for cellular networks or for other wireless networks; other apparatus for the transmission or reception of voice, images or other data, including apparatus for communication in a wired or wireless network (such as a lo	17,463	1.4
8443	Printing machinery; machines for uses ancillary to printing	15,532	1.3
8708	Parts & accessories of motor vehicles	11,762	0.9
7108	Gold (including gold plated with platinum) unwrought or in semi-manufactured forms, or in powder form.	10,651	0.9
8543	Electrical machines and apparatus, having individual functions, not specified or included elsewhere in this Chapter.	9,785	0.8
1006	Rice.	9,178	0.7
8523	Discs, tapes, solid-state non-volatile storage devices, "smart cards" and other media for the recording of sound or of other phenomena	8,563	0.7
8528	Monitors and projectors, not incorporating television reception apparatus;	8,550	0.7
7113	Articles of jewellery and parts thereof, of precious metal or of metal clad with precious metal.	8,460	0.7
3901	Polymers of ethylene, in primary forms.	8,459	0.7
	Top 20 export commodities	592,326	47.7
	Others	649,961	52.3
	Total	1,242,286	100.0

Forrás: ASEAN Community in Figures 2012. 25.

XIII. Melléklet: Az ASEAN országokba érkező FDI

Table VI.1. Foreign Direct Investments Inward flows into ASEAN

(US$ million)

Host Country	2000	2007	2008	2009	2010	2011p/	2000-2011
(1)	(2)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)
Brunei Darussalam	549.6	260.2	330.1	371.4	625.4	1,208.3	9,134.1
Cambodia	148.5	867.3	815.2	539.0	782.6	891.7	5,418.6
Indonesia	-4,550.0	6,928.3	9,318.1	4,876.8	13,770.9	19,241.6	61,300.3
Lao PDR	34.0	323.5	227.8	318.6	332.6	300.7	1,838.1
Malaysia	3,787.6	8,538.4	7,248.4	1,405.1	9,155.9	12,000.9	63,126.7
Myanmar 1/	208.0	714.8	975.6	963.3	450.2	n.a	4,901.3
Philippines	2,239.6	2,916.0	1,544.0	1,963.0	1,298.0	1,262.0	18,913.2
Singapore	14,752.2	45,534.6	10,712.2	24,006.1	48,751.6	63,997.2	327,642.2
Thailand	3,350.3	11,330.2	8,539.5	4,853.5	9,111.6	7,778.1	81,963.7
Viet Nam	1,288.7	6,739.0	9,579.0	7,600.0	8,000.0	7,430.0	50,618.1
ASEAN	**21,808.5**	**84,152.4**	**49,289.7**	**46,896.7**	**92,278.6**	**114,110.6**	**624,856.3**
ASEAN 5	19,579.7	75,247.6	37,362.2	37,104.4	82,087.9	104,279.8	552,946.1
BCLMV	2,228.8	8,904.8	11,927.6	9,792.3	10,190.7	9,830.8	71,910.2

Forrás: ASEAN Statistical Yearbook 2012. 125.

XIV. Melléklet: Az 1960-as évekbeli kínai propagandaplakát Kína harmadik világbeli ambícióiról

Forrás: Archív kép, Google képkereső (https://encrypted-tbn3.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTOKlpolP87stLWXxj-rmxVhlKezX5nPjySyXEHaKgruAHtTG06

XV. Melléklet: FDI rangsor

Figure 3. Top 20 investor economies, 2012
(Billions of dollars)

Figure 2. Top 20 host economies, 2012
(Billions of dollars)

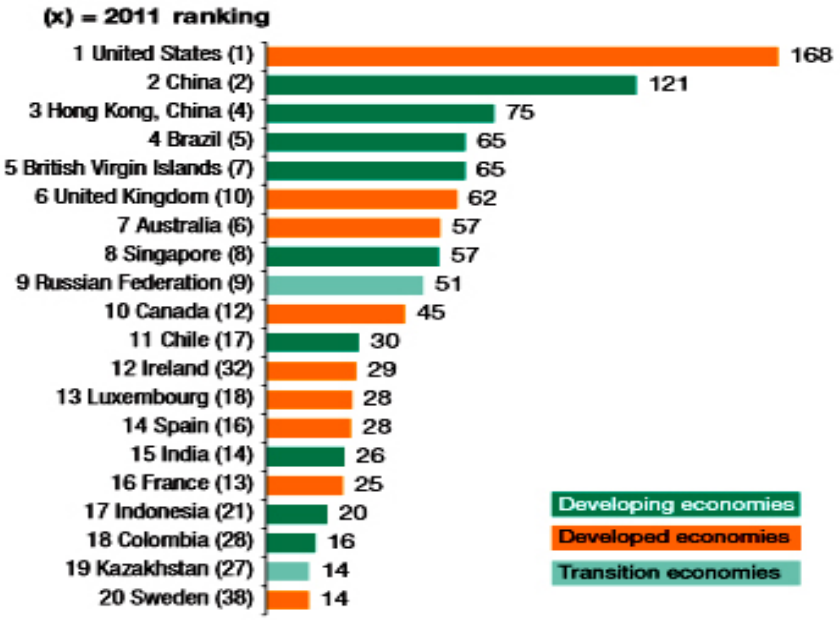

Forrás: UNCTAD – World Investment Report 2013. 14–15.

XVI. Melléklet: Kína korfája

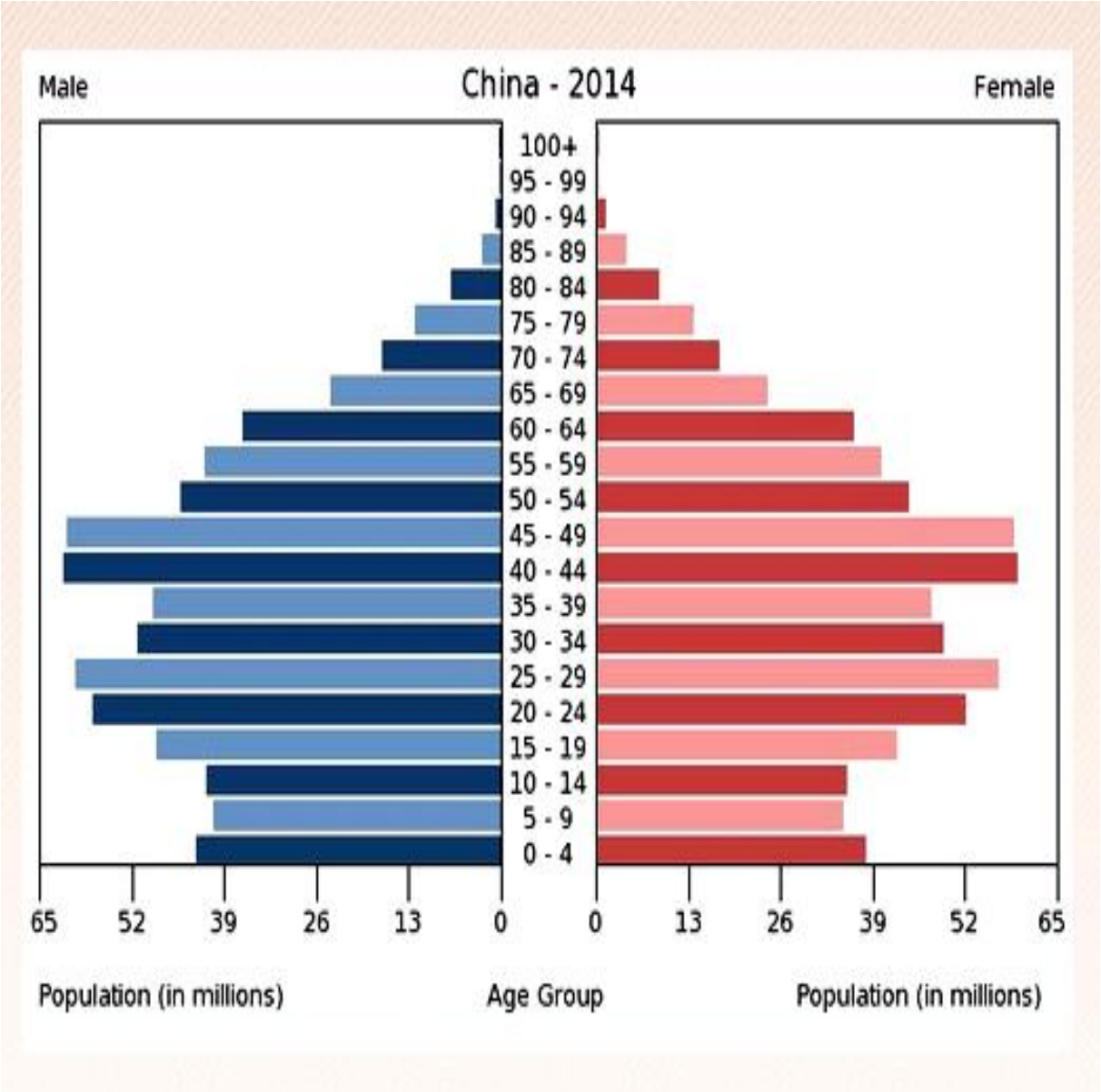

Forrás: CIA World Factbook, China. https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html

XVII. Melléklet: Kína valutatartaléka és teljes nettó külföldi kintlévősége

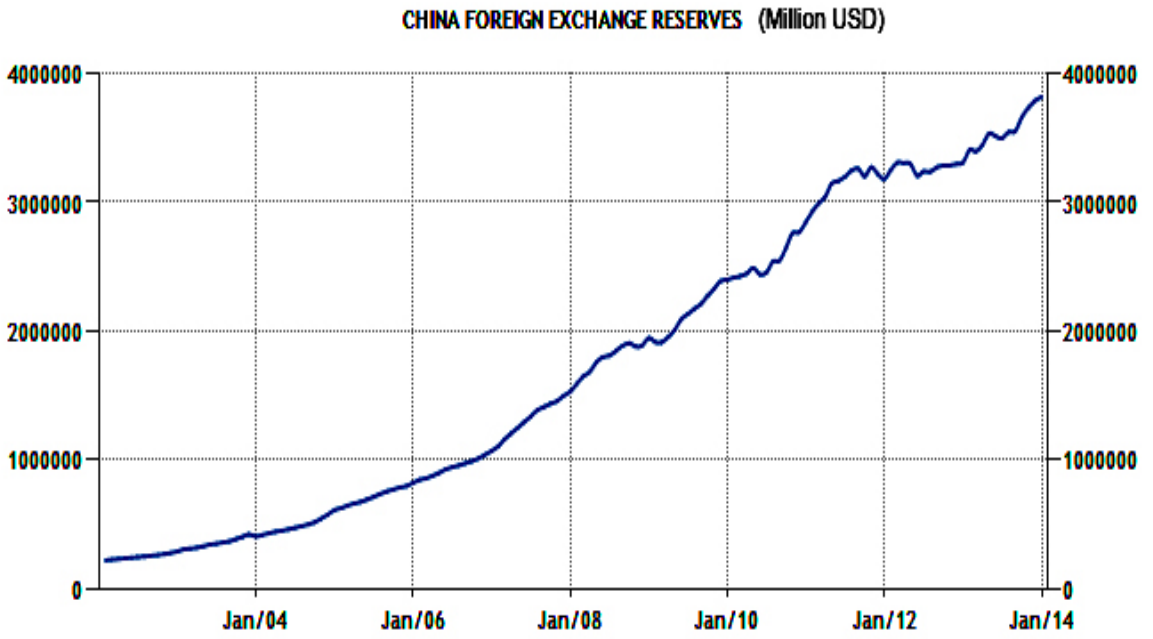

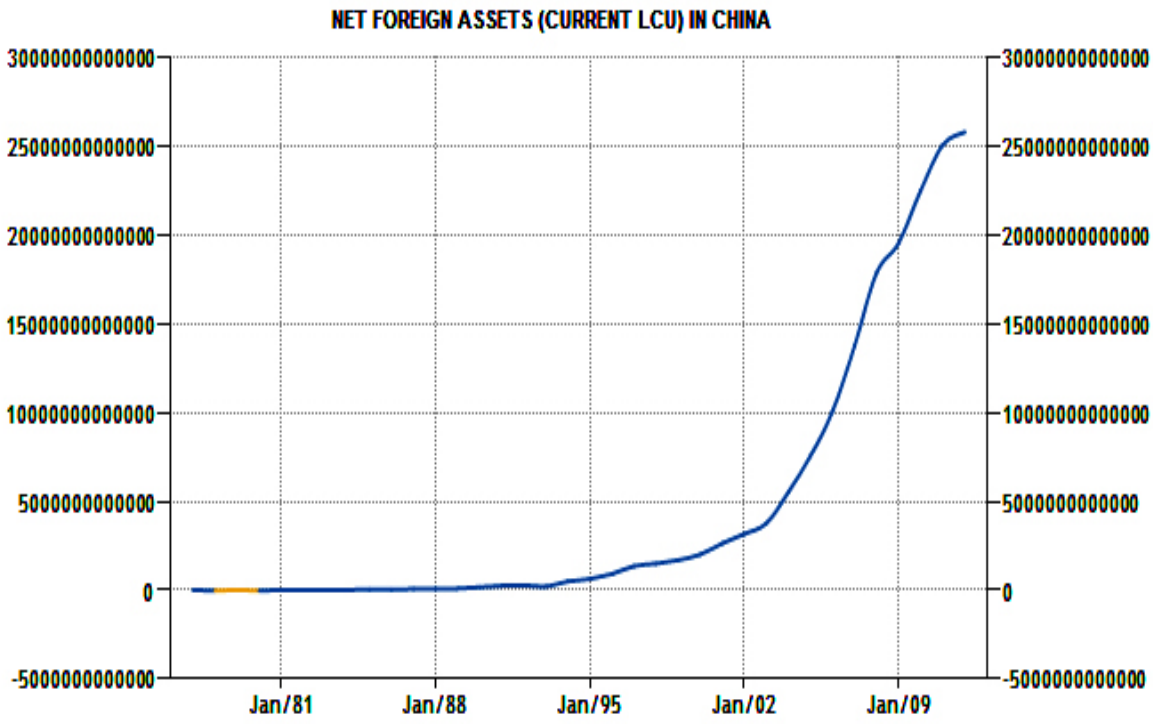

Forrás: www.tradeeconomics.com

XVIII. Melléklet: Kína és az ASEAN kereskedelmének alakulása 1991 és 2000 között

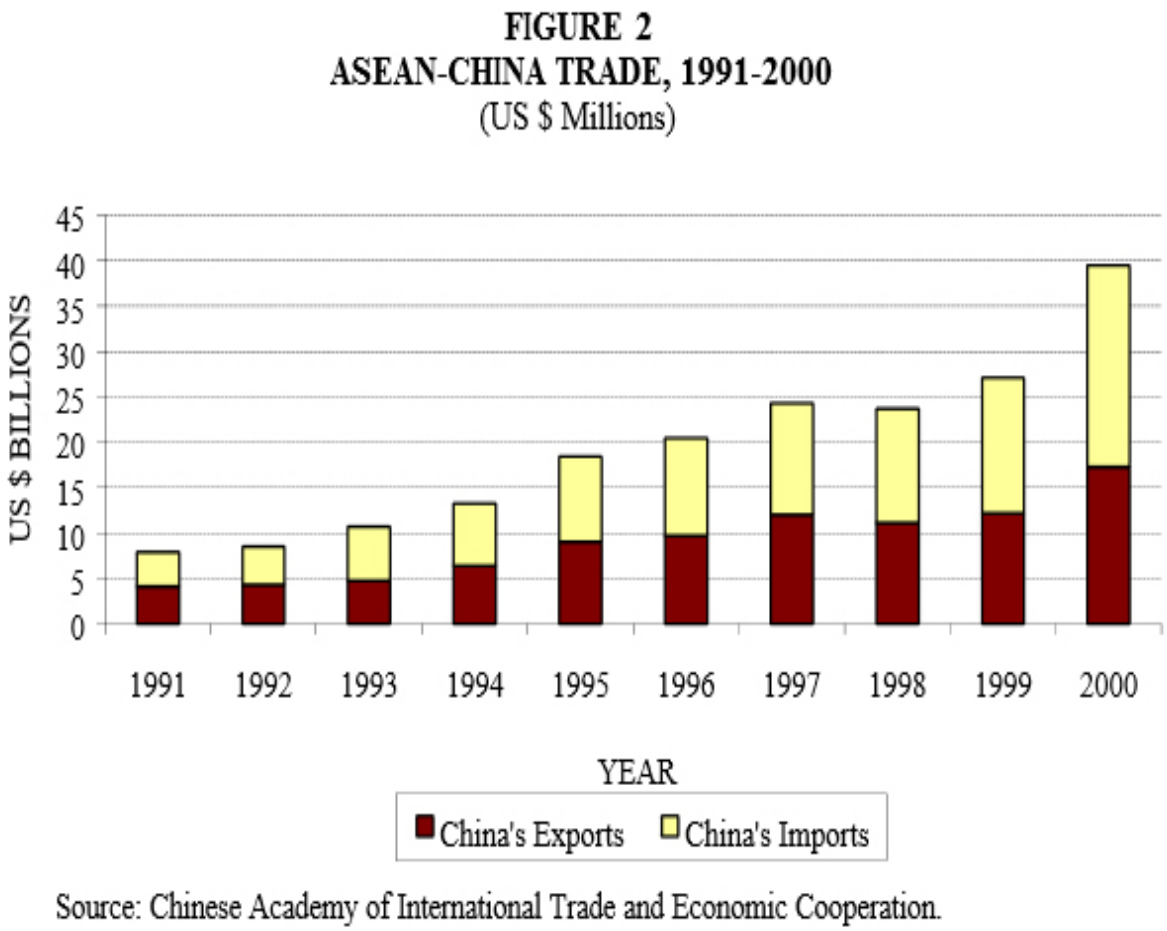

Forrás: ASEAN-China Expert Group on Economic Cooperation: Forging closer ASEAN – China economic relations int he 21th century. 2001. 8.

XIX. Melléklet: Az ASEAN-nak Kínával szemben fennálló kereskedelmi mérlegének és export-import volumenének alakulása

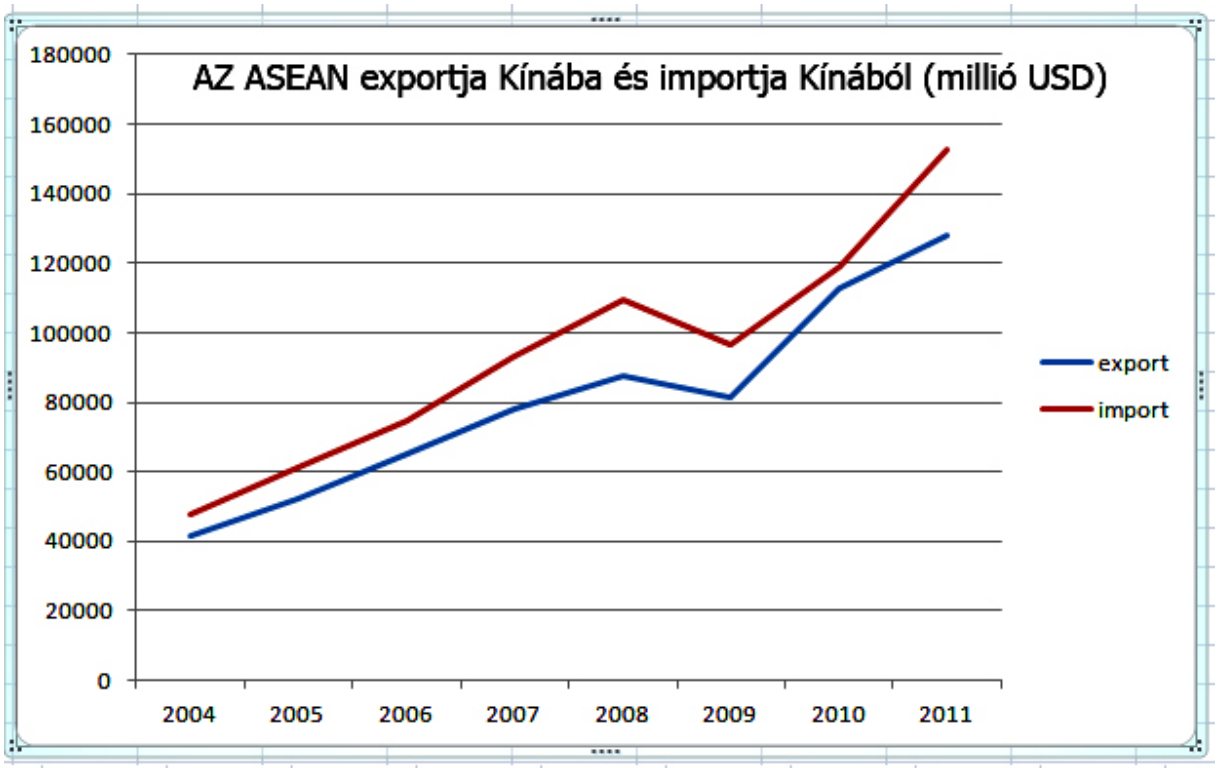

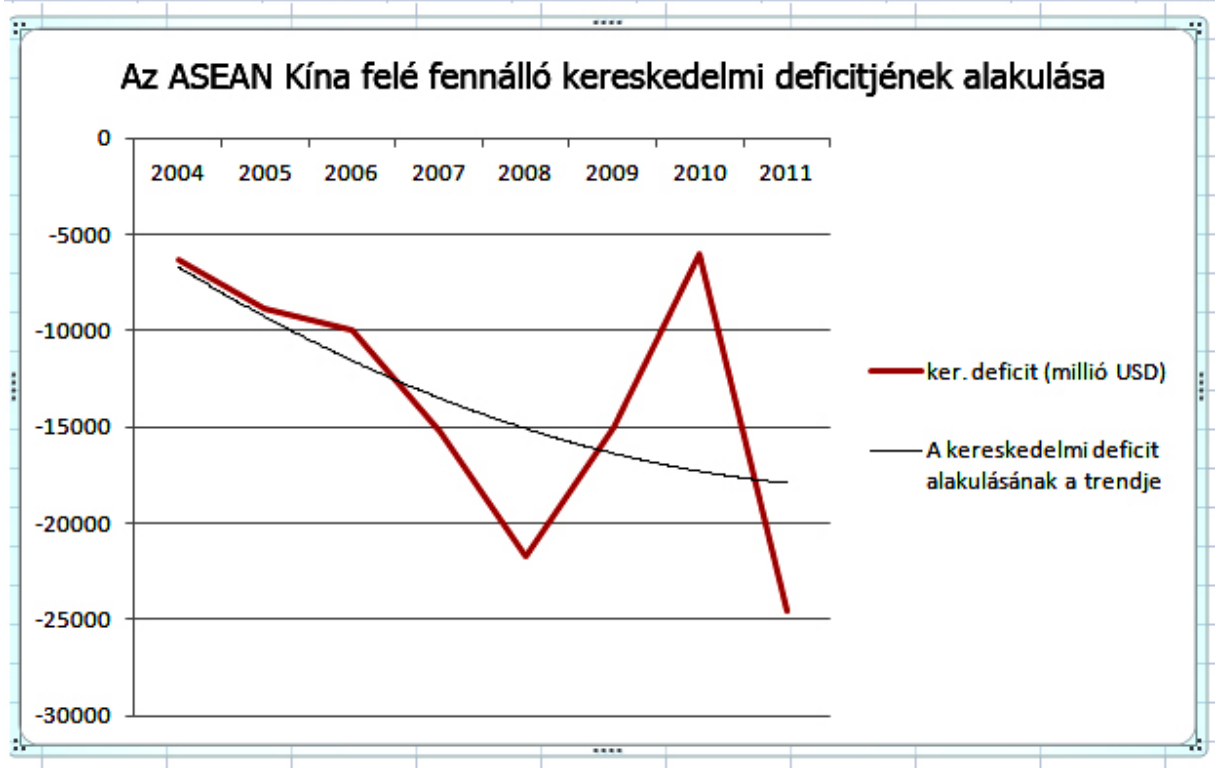

Forrás: saját készítés az ASEAN Statistical Yearbook 2012. 71–73. alapján

XX. Melléklet: A dél-kínai tengeri határviták

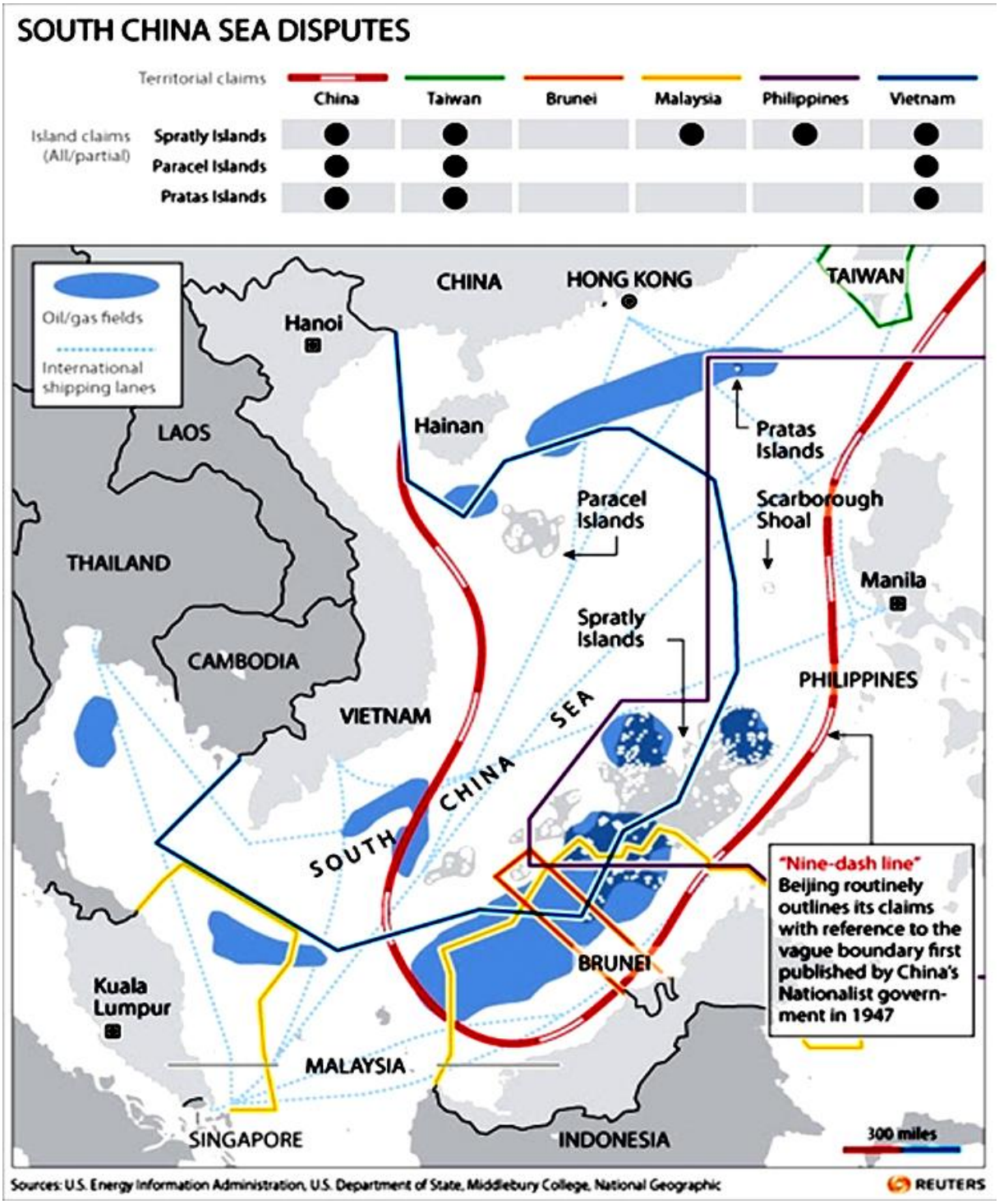

Forrás: Globalbalita.com, Much at stake for US as tensions rise in troubled China Seas, http://globalbalita.com/2012/08/28/much-at-stake-for-us-as-tensions-rise-in-troubled-china-seas/

XXI. Melléklet: Kőolaj és cseppfolyósított földgáz szállítási útvonalak a Dél-Kínai tengeren

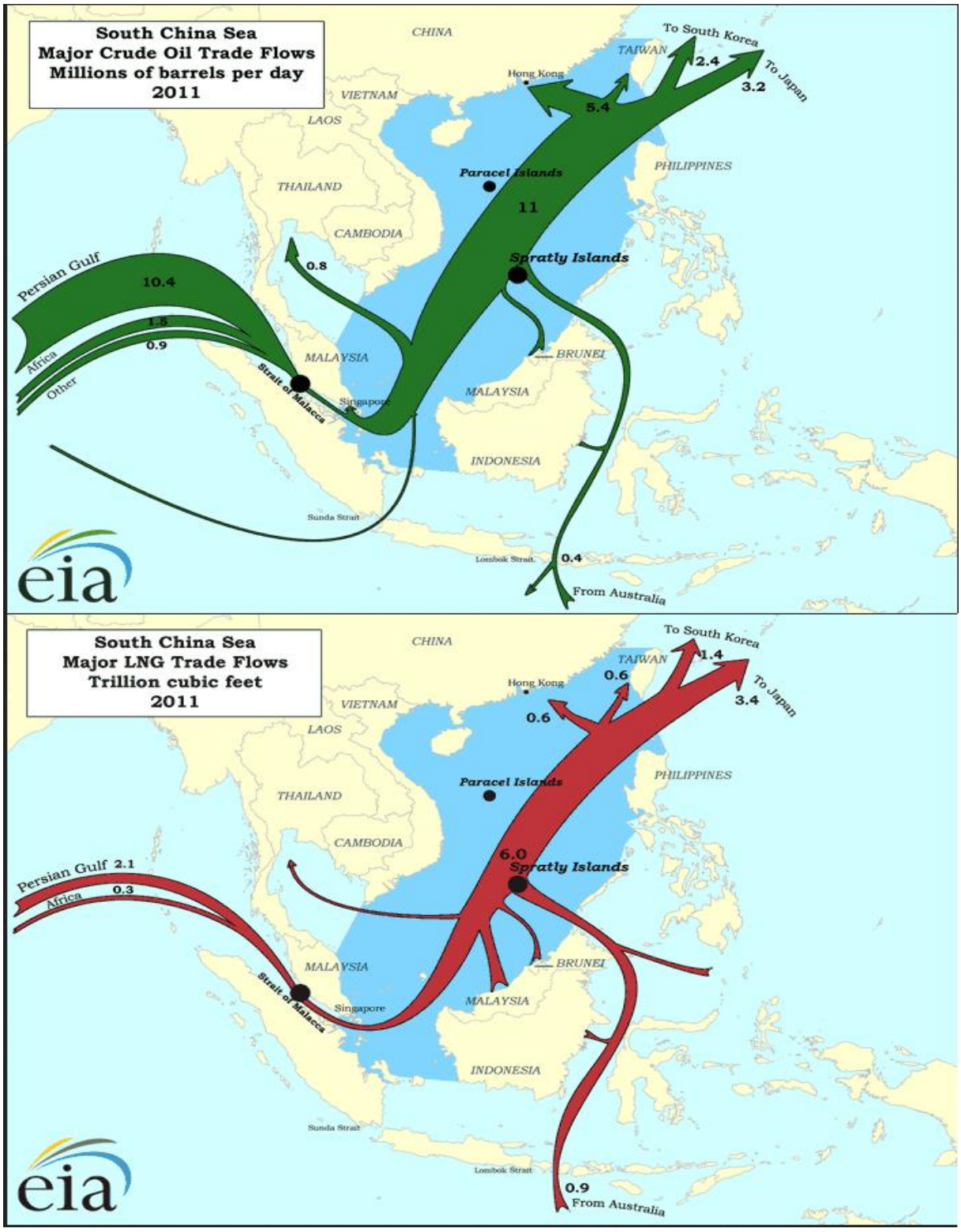

Forrás: US. Energy Information Administration, South China Sea.http://www.eia.gov/countries/regions-topics.cfm?fips=scs

XXII. Melléklet: A kizárólagos gazdasági zónák az ENSZ Tengerjogi Egyezménye alapján, és a kínai területi igények

Forrás: BBC News Asia, South China Sean dispute, http://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-13748349